אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)

"והיה כעץ שתול על פלגי מים" - מדוע נמשלו התורה ותלמידי החכמים ל'עץ'?

דוד המלך משבח את האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובתורתו יהגה יומם ולילה במלים: **"וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל פַּלְגֵי מָיִם אֲשֶׁר פִּרְיוֹ יִתֵּן בְּעִתּוֹ, וְעָלֵהוּ לֹא יִבּוֹל, וְכֹל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ".**

יש לעיין: מדוע אמר "כעץ"? מדוע המשילו לעץ השדה? ראשית דבר נקדים, שאכן מצאנו בכמה מקומות המשלה דומה:

- כפי שכתב מהר"ש עתיה על פסוק זה: המשיל את האדם לעץ השדה, שכך המשילה גם התורה, שכתוב **"כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה"** (דברים כ, יט).
- כדרך שפירש **רש"י** על הפסוק **"הֲיֵשׁ בָּהּ עֵץ"** (במדבר יג, כ): **"אם יש בהם אדם כשר שיגין עליהם בזכותו".**
- ראה **בזוהר הקדוש** (במדבר רלו ע"א) ש"עץ" הכוונה לצדיק.
- כמו כן ראה **במסכת אבות** (פ"ג מי"ז): **"כל שחכמתו מרבה ממעשיו למה הוא דומה, לאילן שענפיו מרובין ושרשיו מועטין וכו'".**
- **ובקדושין** (מ ע"ב): **"למה צדיקים נמשלים בעולם הזה לאילן שכולו עומד במקום טהרה".**
- וראה גם **במסכת תענית** (ז ע"א): **"אם תלמיד הגון הוא - מַמְּנוּ תֹּאכֵל וְאֹתוֹ לֹא תִכְרֹת"** וכו'. ועיין ביאורי רש"י ותוס' ושאר המפרשים שם.
- וראה עוד **בזוהר הקדוש** (במדבר רב ע"א): **"לֹא תַשְׁחִית אֶת עֵצָהּ - זה תלמיד חכם שהוא בעיר, שהוא עץ החיים וכו'"**, עי"ש.
- וראה עוד למשל **בפסוקים והמדרשים** על הפסוק (תהלים צב, יג) "צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה"[א].

התורה ותלמידי חכמים נמשלים לעץ החיים שבגן עדן!

במדרש שוחר טוב במזמורנו מבואר:

התורה נמשלה לעץ החיים שבגן עדן! כנאמר (משלי ג, יח) **"עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ"**[ב].

*

הטעם שנמשלה התורה לעץ החיים, מבואר **במדרש שוחר טוב**:

א. שחביבה על כל החיים.

ב. כשם שעץ החיים פרוש לכל באי העולם בגן עדן, כך התורה פרושה על כל החיים ומביאתם לחיי עולם הבא.

לפי גירסת **הילקוט** (ילקוט תהלים תרטז, וילקוט משלי תתקלד): "ומביאתן לתחת עץ החיים"[ג].

יש לציין, שאף **בתרגום** מתרגם 'והיה כעץ' - **'ויהי כאילן חיי'**.

וכן **בתקוני זהר** (תקון יג, דף כז, ב) מבואר ש"והיה כעץ וגו'" הכוונה **"כעץ החיים"**.

לדברי התקוני זהר בא הכתוב לומר, שאדם זה שנדבק בבחינת "אשרי"[ד], הוא ההפך ממי שהולך בעצת רשעים, ומדוע? כי עצת רשעים, עצת הנחש הקדמוני, היתה לאכול מ"עץ הדעת טוב ורע" שמביא מיתה לעולם, ואדם זה הנו להפך: הוא כ"עץ החיים" שנאמר בו 'ואכל וחי לעולם'! 'ועלהו לא יבול' - הכוונה כמו שמצאנו 'וְעָלֶהוּ לְתְרוּפָה' (יחזקאל מז, יב), שיש עלים שיש בהם עצמם תועלת. הדבר רומז שבעץ זה אין שום חלק רע, בשונה מעץ הדעת טוב ורע שיש בו 'עירוב טוב ורע'. (על פי פירוש **מתוק מדבש**).

נסיים מאמר זה במה שכתב **מהרנ"א אשכנזי בספרו 'נאה להודות'**:

התורה נמשלה לעץ החיים, אולם **מעלתה עוד יותר גדולה מעץ החיים!** שעץ החיים בכוחו לרפא רק אחר שכבר ניזוק האדם מעץ הדעת[ד], ואילו התורה היא כעץ מסוג "וְכֹל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ" - שגם מגינה שלא ינזק האדם וגם מרפאת אותו אם כבר ניזוק, כמבואר במסכת סוטה (כא, א): **"תורה וכו' מגנא ומצלא".**

אבוֹא בעיר - עיר הקודש והמקדש / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת 'מעוז חי"ל', עיה"ק ירושלים

גילוי הייחוד 'בקרב הארץ'

לְמַעַן תֵּדַע כִּי אֲנִי ה' בְּקֶרֶב הָאָרֶץ (ח, יח)

אותות ומופתים באמצע הארץ

כתב האבן עזרא 'כי אני ה' בקרב הארץ, דרך משל, כמנהג המלכים לעמוד באמצע מלכותם, להיות קרוב אל הקצות. כאשר ברא השם לב האדם שהוא מלך על כל הגוף באמצע. ורוח האדם באמצע הגוף, על כן כתוב מציון מכלל יופי אלהים הופיע, כי הוא באמצע הישוב, ומלכות השם תראה ביישוב'. ומבואר מדבריו שהיתה תועלת במכות מצרים במה שנתגלתה ההשגחה באמצע העולם. וכן מבואר שזו גם תכלית קביעת המקדש באמצע היישוב, וראוי להתבונן במעלה זו, ומה ענינה למכת ערוב דייקא[ה].

בית המקדש באמצע העולם

בסנהדרין (לז.) אמרו שסנהדרין יושבת בטיבורו של עולם, ופירש רש"י שבית המקדש באמצעו של עולם, וכן דרשו בתנחומא (קדושים י) את הכתוב 'יושבי על טבור הארץ' (יחזקאל לח יב), ארץ ישראל יושבת באמצעיתו של עולם, וירושלים באמצע ארץ ישראל, ובית המקדש באמצע ירושלים, וההיכל באמצע בית המקדש, והארון באמצע ההיכל, והאבן שתיה לפני ההיכל, שממנה הושתת העולם[ו].

וכבר שאלו חכמי אתונא את רבי יוסי בר חנינא (בכורות ח:) היכן אמצע העולם, זקף אצבעו ואמר להם 'כאן', וכאשר בקשו שיוכיח כן, אמר להם 'הביאו חבלים ומדדו'[ז], והיינו שלשיטתם לא יתכן לקבוע מקום בעולם שהוא 'אמצע', ועל כך השיבם שכל מקום יתכן שישמש כאמצע העולם, והגר"א בביאורי אגדות שם כתב שהויכוח נסוב על מעלת מקומו של בית המקדש, ומשמע שהסכימו על מעלת מקום האמצע, אלא שנחלקו אם ניתן להשיגה, ואם כן יש להתבונן במה נחשב בית המקדש לנקודת האמצע.

מעלת מקום האמצע

אודות מעלת האמצע כתב מהר"ל (ח"א חולין פט.) 'שהאמצע הוא ראשון שאין לו נטיה לשום קצה, כי הקצה הוא אחרון, ולפיכך מקום האמצע הוא ראשון. ולפיכך בית המקדש שהוא באמצע העולם נקרא 'ראשון', שנאמר (ירמיה יז) 'כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו', וביאור דבריו כפשוטם הוא, כי הקצה מורה על גבול, וסיבת הגבול היא מצד חסרון יכולת להמשיך עוד באותו צד, לעומת האמצע שאינו מוגבל, כי בו נמשך משורש עליון, ולכן הוא המקום הראוי לבית המקדש, שהוא נקודת החיבור בין עליונים לתחתונים[ח].

עומק הדברים נמצא בדברי הראב"ד (ספי"צ פ"ד מ"ג), שכל גוף וכל נמצא לא ימלט מששה קצוות, שהם מעלה ומטה ימין ושמאל פנים ואחור, ומרכז כולם הוא היכל הקדש, שהוא מכוון ומסודר כנגד כל מה שבשמים. ואמרו חז"ל על הפסוק 'מכון לשבתך פעלת ה', בית המקדש של מטה מכוון כנגד בית המקדש של מעלה', וזו היא קבלת חז"ל לייחד את השם מעלה ומטה ובארבע רוחות, והוא באמצעו. ומבואר, שלכל נברא יש נקודה פנימית, וגבולותיו מכוונים ביחס אליה, כי אין צד שנחשב מצד עצמו להיות 'פנים' או 'ימין' או 'מעלה', אלא רק ביחס לנקודה הפנימית, וכשהאדם בא לעמוד לפני קונו, עליו להציב את עצמו כביכול בנקודה זו, כי היא 'היכל הקודש', ותכלית כל הבריאה היא ביחס אליה.

נמצא איפה, שזו היא משמעות קביעת מקום המקדש כאמצעו של עולם, כי אמנם צדקו חכמי אתונא, שמצד עצם המקום אי אפשר לקבוע מקום שהוא אמצע, אך על כך השיבם ריב"ח שנקודת האמצע שייכת בכל מקום בו האדם עומד לפני קונו, ולכך בית המקדש, שהוא המקום שהכל תלוי בו, והכל נברא לתכליתו, בהכרח הוא האמצע לכל ענין, וכשם שהוא נקודת החיבור בין מעלה למטה, כך בו האדם עומד בין פנים לאחור[ט].

*

המקדש בלב - אמצע הגוף

וכבר אמרו (אלשיך שמות כה ח), שעיקר השכינה היא בליבם של ישראל, שנאמר (שמות כה, ח) 'ושכנתי בתוכם', ולא נאמר 'בתוכו', ללמד שהשכינה שרויה בלב כל אחד ואחד מישראל, ובספר חרדים (פס"ו) הביא שבזהר (ח"ג עה. קיד.) דרש את הפסוק (דברים כג טו) 'כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחנך', 'קרב' הוא הלב, שהוא באמצע מחניך, שהם רמ"ח אבריך'.

ומעלת השראת השכינה בלב, אף שמקום הנשמה הוא במח (נפה"ח ש"א יד-טו), תתבאר עפ"ד רבנו בחיי (כד הקמח ערך שבועות), שכתב על לשון הכתוב (דברים כ יב) 'כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו', שקיום המצוות נחלק לשלשה חלקים, מצות הפה, הלב, והמעשה, ולכך נאמר 'ולבבך' בין 'בפיך' המורה על הדיבור, לבין 'לעשותו' המורה על המעשה, כי כל מצות שבתורה אינן אלא לתקן הלב, לפי שהלב הוא העיקר, ועיקר כל דבר שבעולם הוא אמצעיתו, והארץ היא נקודה באמצע השמים, ולכך דעת מקצת החכמים כי השמים נבראו בעבור הארץ, ואם כן הארץ עיקר, כמו שדרשו (במד"ר יב ו) 'מתחילת בריאתו של עולם שכינה בתחתונים היתה, שנאמר (בראשית ג ח) וישמעו את קול ה' אלהים מתהלך בגן', וכן באדם הלב עיקר שהוא באמצע הגוף, וכן בגן עדן עץ החיים היה עיקר הגן, והיה באמצע ככתוב (שם) ועץ החיים בתוך הגן', ולפי שהלב עיקר הגוף וכל האיברים תלוים עליו, לכך הזכירו הכתוב באמצע, כי המחשבה קודמת אל הדבור והמעשה, ולכן כשהתפלל דוד המלך לחדש בקרבו רוח נכון בקיום המצות, שאל מאת השי"ת שיברא לו 'לב טהור' שהוא עיקר כל האיברים שבו ישתדל בקיום התורה והמצות וישיג רצון השי"ת. עכ"ד. ומבואר, כי אף שהארת הנשמה שורה על המוח, הרי שהיא תלויה בהכשר מעשיו, בעוד החיבור הנפשי של האדם הוא בלב, וכיון שעיקר הבריאה היתה לדבקות השכינה למטה בארץ, הרי שעיקר שכינתה באדם הוא בלב, שבו תלויה חיות הגוף.

וכן כתב מהר"ל (גבורות ה' פ"ח), שכשם שהלב והמוח עיקר האדם, הלב שממנו החיות, והמוח ששם השכל, כך בכלל העולם, בית המקדש והתורה עיקר מציאות העולם. וכמו שהלב הוא באמצע האדם וממנו מקבלים חיות ושפע כל האברים, כך בית המקדש באמצע העולם ממנו מקבלים כל הארצות חיות ושפע. וכמו שהמוח שם שכל האדם, כך התורה שכל העולם, נמצא התורה ובית המקדש הם עיקר הנמצאים, ואלו שני דברים הם צמודים ביחד תמיד, כי בית המקדש הוא בארץ והוא שלימות העולם הגשמי, והתורה היא שכלית, ולפיכך אומרים תמיד את שני אלו יחד 'יהי רצון שיבנה בית המקדש במהרה בימינו, ותן חלקנו בתורתך'[א].

*

גילויי ההשגחה במקדש ובעולם

והנה בהתראות המכות מצינו לשונות חלוקים על תכלית גילוים בארץ, כי בעוד במכת ערוב נאמר 'למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ', והתבאר שעניינה לגלות את מלכות השי"ת באמצע העולם[ב], הרי שבמכת ברד נאמר 'כי אין כמוני בכל הארץ' (ט יד). ויש ליתן טעם בחילוק הלשונות, על פי דברי רבנו בחיי (שם) שהמכות באו לגלות את מציאות השי"ת, השגחתו, ויכולתו, וביאור דבריו שחילוק ההתראות מורה על אופן התפשטות גילויי ההשגחה, שאינה רק 'בקרב הארץ' אלא 'בכל הארץ', והיינו, כי עשרת המכות נחלקו לשלש קבוצות, דצ"ך עד"ש באח"ב, שכל אחת באה לגילוי פרט נוסף בהשגחתו יתי', ושלשת המכות הראשונות באו להוכיח את מציאות שם הוי"ה, כאמור 'למען תדע כי אין כה' א'להינו' (ח ו), ובמכת ערוב החל הגילוי של השגחת ה' על עמו בייחוד, ולכן בהתראתה ובהתראת מכת דבר נאמרה לשון 'הפלאה' [וכן גם בשחין, אלא

[א] נציין למשל: בראשית רבה מא, א; תנחומא לך לך ה; זוה"ק ויקרא טז ע"א.

[ב] אמנם לפי חלק מפירושי המדרשים, מה שנאמר על התורה "עץ חיים היא" אין הכוונה לעץ החיים שבגן עדן.

[ג] נזכר עניין זה בכמה מדרשים, כגון: תנא דבי אליהו רבה ב; ילקוט בראשית רמז כ.

[ד] כמו שכתב בנמוקי רבינו ישעיה די טראני הראשון (הרי"ד) על פירוש החומש בכת"י בראשית ג, כב.

[ה] והרמב"ן השיגו, וביאר שהכוונה שהשי"ת שליט ומשגיח בקרב הארץ, לא כמי שיחשוב 'עבים סתר לו, ולא יראה וחוג שמים יתהלך' (איוב כב יד), ויתכן שיהיה כמו 'כי שמי בקרבו' (להלן כג כא), והוא סוד נשגב ונעלם'. וכוונתו כדברי הרקאנטי (סוף פר' וארא) שבכל אחת ממכות מצרים נמצא ענין שרומז לדין, ולכן נעשו ב'מטה האלהים', ואף בערוב ובדבר ובשחין חשך מכת בכורות שלא נעשו על ידי המטה, הוזכר בהם דבר רומז לדין, שהרי בערוב נאמר 'כי אני ה' בקרב הארץ', וזה כאמור להלן (כג כא) 'אל תמר בו כי לא ישא לפשעכם כי שמי בקרבו', והרמז לארץ העליונה. והיינו כמו שאמרו (סנהדרין לח:) זה מט"ט ששמו כשם רבו, והוא שם המלכות, אדנ"י, המשמש כבית המקדש ומשכן לשם הוי"ה, והמלכות נוהגת בדין כדי לשמור כבוד השי"ת. ולהלן יבואר כי אלו ואלו דברי א'להים חיים, וממקור אחד י'הלכון.

[ו] וכתב הגר"א (אד"א ישעיה ו יב) שזה הוא ביאור הכתוב (שם) 'ורבה העזובה בקרב הארץ', כי לפי האמור בתנחומא נמצא שככל שהוא אמצעי יותר קדוש יותר, וכל מקום שקדושתו יתירה עזובה יתירה, וזה שנאמר 'ורבה העזובה בקרב הארץ'.

[ז] המהרש"א (שם) כתב, שזקני אתונא טענו לרבי יהושע בן חנניה, שאף אם דביקות ישראל לה'שי"ת היא רוחנית, ואינה תלויה בבנין הבית הגשמי, הרי היינו דווקא במקום הקדוש בירושלים, שהוא באמצע העולם, ומשם שואבים שפע חכמה, אבל עתה שאינם בירושלים, אין להם קשר אל החכמה העליונה. וזקף רבי יהושע בן חנניה את אצבעו, ואמר להם שאין העולם מקומו של הקב"ה, אלא הוא מקומו של העולם, שהרי אינו דבר גשמי שתלוי בגבולות מקום, אלא בכל מקום שכינתו שרויה כמו באמצע העולם. אך זקני אתונא היו כופרים, והאמינו בהגשמה, ולכן לא הבינו את דבריו ואמרו לו מי יוכיח שכאן הוא אמצע העולם. ועל כך השיב להם שלפי טעות ההגשמה, ניתן למדוד בחבלים ואף אז יצא שזהו אמצע העולם, אבל אנו מאמינים שהקב"ה אינו גוף, והוא מקומו של כל העולם, ואין צריך מקום אמצעי להשראת שכינתו.

[ח] מהר"ל הרחיב בזה במקומות רבים, ראה בתפארת ישראל (פרקים סו-ע) 'שכל דבר שהוא נוטה מן האמצע אינו ראוי לקדושה, כי כל דבר שיש לו רוחק מתיחס אל הגשמי, שהגשם יש לו רוחק אבל האמצעי שאין לו רוחק מתיחס אל הדבר הנבדל, ומפני זה בית המקדש הוא הקדוש, מפני שבית המקדש הוא באמצע. וביאר מעלת האמצע (ח"א, יבמות מג., נדרים לט:) 'כל גשם מורכב מן החלקים, וגדר הגשם הוא שיש לו התפשטות האורך והרוחב והגובה ואלו הם גדר הגשם, ואם כן הגשם יש לו הרכבה מאלו הרחקים שהם האורך והרוחב והגובה... כל גשם יש לו התפשטות צד, שזהו ענין הגשם התפשטות הרחקים, והאמצעי שעומד באמצע מתיחס דבר בלתי גשמי שאין לו רוחק ולכך נקרא היכל הקודש מקודש מן הגשמי, ונחשב העולם הגשמי מורכב מאלו שש פאות והאמצעי הם שבע דברים. וכאשר הפשוט קודם למורכב. ועל פי זה כתב (ח"א ב"מ צט.) שמשום כך שמקום הארון אינו תופס, כי האמצעי הוא נבדל מן הרחקים, שהרי אין לו רוחק לשום צד, ודבר שאין לו רוחק הוא נבדל.

[ט] כתב החתם סופר (הפטרת פר' ויגש) בביאור הכתוב 'ונתתי את מקדשי בתוכם לעולם והי' משכני עליהם וגו' וידעו הגוים כי אני ה' מקדש את ישראל בהיות מקדשי בתוכם לעולם', שלכאו' כפל לשונו, וגם פעם אמר 'בתוכם' ופעם אמר 'עליהם', וביאר, שהנקודה היא מרכז העיגול, והם מקיימים זה את זה, וכשהעגול והמרכז מדבר אחד, הרי הם מתקיימים לעולם, והקב"ה בבית מקדשו כנקודה בתוך עיגול בני ישראל השוכנים סביבות משכן ה', ואם הם אינם מקודשים בשכון ה' עליהם ממש אזי אין הנקודה מעניין העיגול.

[י] כך ביאר מה שאמר רשב"י שם 'כי יהו"ה אלה"יך מתהלך בקרב מחנך להציל וגו', כי יהו"ה אלה"יך, דא שכינתא דאשתכחת בהו בישראל', וסיים ש'מחנך' אלו רמ"ח אברי הגוף. וכלשון החרדים נמצא גם גם בשל"ה (מס' יומא, דרך חיים).

[יא] ובזהר חדש (שה"ש סא.) מצינו שבעולם הזה השלמות היא בהיות הפה פתוח, ודבר ה' נשמע, וישראל אוכלים לחם מן השמים, כפי שהיה בדור המדבר, ואילו כשבאו לארץ נסתם הפה, ונפתח הטבור, וביאר הגר"א (יהל אור שם) שהחל עיבור נוסף, בו שוב אוכלים מן הטבור, הוא בית המקדש, אך מעת החרבן, אנו כנפל שנשמט ממעי אמו קודם זמנו, שהאם והולד מעולפים, והפה והטבור סתומים, עד שיביאו ימי לידה שניה, והיינו שלעתיד לבא נאמר (ישעיה סו ח) 'כי חלה גם ילדה ציון', ואז יגיעו בארץ ישראל לשלימות עליונה, ושוב יפתח הפה, ותמלא הארץ דעה את ה'. והן הן דברי רבנו בחיי ומהר"ל, אלא שהגר"א הוסיף לגלות עומק נוסף, כי ההנהגה על פי המח, היא הנהגת הייחוד, שאינה תלויה במעשים, וכך היתה הנהגת ישראל במדבר, אך משבאו לארץ, הוטל עליהם התיקון בהנהגת המשפט, והוא המתקיים ב'אמצע', בלב ובטבור, ולעתיד לבא ישוב הכל להנהגת הייחוד.

[יב] וזהו הביאור גם לדעת הרמב"ן המובא לעיל, כי למבואר הרי האמצע הוא היכל הקדש, והיא עטרת היסוד, המכוונת כנגד אמצע ת"ת, ולכך נקראת 'טבור הארץ, כמו שביאר הגר"א (תיקו"ז כא, נ:) שתחילת הנוקבא נגד טבור הלב דז"א, פיה נגד טבורו, וטבורה נגד סיום יסודו.

שבכל מכה שלישית לא היתה התראה], ואילו ממכת ברד ואילך, התברר לעין כל, שהסיבה שנקבעה ההשגחה על ישראל בייחוד, אינה מצד גבול היכולת להשגיח על הכל ח"ו, אלא אדרבא שהכל נברא לצרכם, כי כיון שבחר השי"ת בישראל לייצג את רצונו בעולם, הרי שראויה ההשגחה להגלות עליהם[יג].

ופשוט לכל בר בי רב, שעניינו של גבול 'מקום' אינו שייך כלל מצדו ית', ואדרבא חללו ושטחו הוא מלא כבודו, וכל מהות בריאת 'מקום' וגבוליו, היא בכדי שתהיה לנבראים יכולת להכיל את גילוי ההשגחה עליהם לפי מיעוט ערכם והשגתם, ולכך מצד הנבראים נקבע מקומם של ישראל לגילוי ההשגחה בו, אף שלעצם המכות לא היה גבול, ודבר זה התגלה בייחוד בערוב שמצד דרכי הטבע היתה 'מכה משולחת'.

ואמנם בהיות ישראל במצרים, ארץ גושן היתה מקום גילוי השגחתו[יד], ולכך נקבעה ההפלאה בין ארץ גושן לבין מצרים[טו]. אך כאשר באו אל המנוחה והנחלה, ונקבע המקדש במקומן של ישראל, אזי נקבעו שם כל חלקי התפשטות השגחה, וכמו שכתב הגר"א (ח"א ברכות נח.) על הכתוב 'תביאמו ותטעמו בהר נחלתך, מכון לשבתך פעלת ה', מקדש ה' כוננו ידיך', שהם שלשה דרגות, ארץ ישראל ירושלים והמקדש, וכבר התבאר במשנה ריש כלים, שסדרי הקדושות נמשכים מן קדש הקדשים לחוץ עד שמקיפים את כל ארץ ישראל, והיינו כי בקדש הקדשים מתגלה עצמות שמו, וירושלים היא העיר שנבחרה, וההשגחה ניכרת בארץ ישראל כולה, אשר עיני ה' אלהיך בה תמיד (דברים יא יב).

אכן, שרשי שלבי התפשטות ההשגחה, היו נכללים ונובעים מן המקדש עצמו, כי בחלקיו ניכרה חלוקת מעלות הקדושה, כמו שהתבאר לעיל (פר' לך לך ואילך) ששלשה חלקים הם בבית המקדש, וכפי שביאר הגר"א (אד"א דברים לג יט, ישעיה ב ב) שהם כנגד שלשה עמודי עולם, אברהם קראו הר, יצחק קראו שדה, ויעקב קראו בית, והם כנגד הר הבית והעזרה וקדש קדשים, הר הבית היה לתפלה, היינו גמילות חסדים, והחסד נקרא 'גדול' כ'הר', והעזרה לקרבנות היינו עבודה, וזהו שדה, שנאמר (קהלת ה ח) 'לשדה נעבד', וקדש קדשים שם התורה מונחת, והיינו בית. ועל כך נאמר (ישעיה שם) 'והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים ונשא מגבעות ונהרו אליו כל הגויים', 'ראש ההרים' היינו תפלה, 'ונשא מגבעות' היינו תורה, 'ונהרו אליו כל הגוים' היינו עבודה, שנאמר (שם ס ז) 'כל צאן קדר יקבצו לך'.

סידור שלשת חלקי הבית אלו, מסודרים זה לפנים מזה, כי עצם התפילה שייכת גם לגויים, והיא בהר הבית, שנאמר (דברים שם) 'עמים הר יקראו', וזאת לפי שכבר שם ניכרת ההשגחה. ולפנים ממנו מקום הקרבנות, היא עבודת ישראל בחצרות, אליה נאספים הגויים, שימשיכו להם ישראל שפע, ונעשית במקום מובדל, כי העבודה שייכת רק לישראל, ובכלל גם הגרים שאף הם באים בברית, ובה מתגלית ההפלאה, כי 'כל בן נכר ערל לב וערל בשר לא יבא אל מקדשי' (יחזקאל מד ט). ואילו הייחוד חל רק בקדש הקדשים, כי הוא 'ביתי', השייך לחלקו של יעקב שמטתו שלימה, וזו נקודת האמצע הפנימית, בה מתקיים ייחוד הקב"ה עם ישראל.

ולהאמור נמצא, שבקדש הקדשים התגלתה מציאות שמו, ובחצרות מתקיימת העבודה בה חל קיום ההשגחה בהפלאת ישראל, ואילו גילוי היכולת מתקיים בכל הר הבית, שעל כן נהרו אליו כל הגויים, 'והתפללו דרך הבית הזה'[טז].

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים

"אצבע אלוקים היא" או "לא ידעתי את ה'" (פרעה הכיר בשם 'אלוקים' המורה על הנהגת הטבע ולא בשם ה' שמורה על שידוד כל המערכות)

וַיֹּאמְרוּ הַחַרְטֻמִּם אֶל פַּרְעֹה אֶצְבַּע אֱלֹהִים הִוא וַיֶּחֱזַק לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' (ח, טו)

"אצבע אלוקים היא"

א) בפרשת וארא במכת כינים נאמר בתורה (שמות ח, יד): "וַיַּעֲשׂוּ כֵן הַחַרְטֻמִּים בְּלָטֵיהֶם לְהוֹצִיא אֶת הַכִּנִּים וְלֹא יָכֹלוּ". ואז נאמר (שם, טו): "וַיֹּאמְרוּ הַחַרְטֻמִּם אֶל פַּרְעֹה אֶצְבַּע אֱלֹהִים הִוא וַיֶּחֱזַק לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה'".

וכבר תמה הצל"ח (חגיגה יב, א), דהנה רש"י מפרש מה שאמרו לו החרטומים "אצבע אלהים היא", שהכונה ש"מכה זו אינה על ידי כשפים, מאת המקום היא". וא"כ מאחר שאמרו לו "אצבע אלהים היא", א"כ היה לו לפרעה להיות נכנע מלפני ה' ולשלוח את ישראל.

וכותב הצל"ח: וכבר עלה בדעתי לומר, דמה שנאמר כאן "ולא שמע אליהם", שהכונה שלא שמע לדברי החרטומים, והחרטומים באמת אמרו לו "אצבע אלהים היא" ויעצוהו לשלח את ישראל, אבל הוא החזיק את לבו ולא שמע אל החרטומים.

אולם כותב הצל"ח: "אבל סיפא דקרא "כאשר דבר ה'" לא יסבול פירוש זה, דהיכן דיבר ה' שלא ישמע לדברי החרטומים. אלא ודאי דהך "ולא שמע אליהם" הכונה על משה ואהרן, וכן פירש רש"י "כאשר דבר ה' לעיל (ז, ד) "ולא ישמע אליכם פרעה". וא"כ הדרא קושיא לדוכתיה, מה זה הקדמה שבשביל שאמרו לו "אצבע אלהים" על ידי זה החזיק לבו".

*

"אחרי הודיע אלוקים אותך את כל זאת"

ב) ולפני שנביא כאן את ישובו של הצל"ח נקדים, דהנה פרעה אמר להם למשה ואהרן בתחילת השליחות בפרשת שמות (ה, ב): "וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה, **מִי ה' אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקֹלוֹ לְשַׁלַּח אֶת יִשְׂרָאֵל, לֹא יָדַעְתִּי אֶת ה'** וְגַם אֶת יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלֵּחַ".

וקשה, שהרי פרעה הכיר באלוקים, וכפי שנאמר כבר אצל יוסף (בראשית מא, לח-לט): "וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל עֲבָדָיו הֲנִמְצָא כָזֶה אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹהִים בּוֹ. וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל יוֹסֵף אַחֲרֵי הוֹדִיעַ אֱלֹהִים אוֹתְךָ אֶת כָּל זֹאת אֵין נָבוֹן וְחָכָם כָּמוֹךָ". ומהו אם כן מה שאמר כאן "לא ידעתי את ה'".

ואמרו על זה בזוהר (בראשית קצה, א): "רבי אבא אמר, תא חזי בההוא רשע דפרעה דאיהו אמר "לא ידעתי את ה'", ופרעה חכים הוה מכל חרשוי, **אלא ודאי שמא דאלהים הוה ידע** דהא כתיב "הנמצא כזה איש אשר רוח אלהים בו", ובגין דמשה לא אתא לגביה אלא בשמא דה' ולא בשמא דאלהים, ודא הוה קשיא קמיה מכולא, דאיהו הוה ידע דהא שמא דא איהו שליט בארעא, **ובשמא ה' לא הוה ידע**. ועל דא קשיא קמיה שמא דא. ודא הוא דכתיב "ויחזק ה' את לב פרעה", דמלה דא הוה אתקיף לביה ואקשי ליה, ועל דא משה לא אודע ליה מלה דשמא אחרא, אלא שמא דה' בלחודוי ואוקמוה".

ומבואר, שפרעה אמנם הכיר בשם "אלוקים", אבל לא הכיר בשם הוי"ה.

ומבאר הרמב"ן (שמות ה, ג): "כי הקב"ה צוה אותם שיאמרו (ג, יח) "ואמרתם אליו ה' אלהי העברים נקרה עלינו ונזבחה לה' אלהינו", והם אמרו "כה אמר ה' אלהי ישראל שלח עמי". **והנה פרעה היה חכם גדול ויודע את האלהים ומודה בו, כאשר אמר הוא או מורישו ליוסף "אחרי הודיע אלהים אותך", "איש אשר רוח אלהים בו", אבל לא היה יודע את השם המיוחד, וענה "לא ידעתי את ה'"**. והם נזכרו, וחזרו ואמרו לו כאשר צוו אלהי העברים נקרא עלינו (פסוק ג), כי הזכירו לו "אלהי העברים" בלבד שהוא אל שדי, ואמר "נקרא עלינו" שהודיעוהו לשון המקרא כאשר נצטוו לו כו'".

ובביאור הענין מבאר הפמ"ג (או"ח מ"ז כה, ו): "יציאת מצרים מופת על חידוש העולם ששינה הטבע ומשגיח בתחתונים כו', כי ראו הניסים מעין חידוש העולם, ואש בתוך הברד הפכיים, ושהוא מהווה הכל. **ופרעה אמר "מי ה'" רק שם אלקים המורה על הטבע כיון שבראו אין משנה**, לכן בים סוף ובשאר המכות אמר "ה' הוא הצדיק (הוי"ה)"[יז].

ומרחיב בזה השל"ה (וארא תורה אור), ואלו דבריו: "כי כל האותות והמופתים בשידוד המערכות ובשינוי טבע במצרים, היה בשמו הגדול שמו המיוחד שהוא הוי"ה, שהוא היה הוה יהיה, והוא היוה כל הנמצאים מאפס ואין המוחלט, וחדשם איש על טבעו הנוהג כמנהגו של עולם, ועשה את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בם, ומי בכל מעשה ידיו בעליונים או בתחתונים שיאמר לו מה תעשה. ובריאת כל הנמצאים כמות שהם מתנהגים הוא בשם אלהים אשר נתגלה בבריאה, כמו שנאמר (בראשית א, א) "בראשית ברא אלהים את השמים וגו'" ונאצל משם הוי"ה. וכן כתב הזוהר כי שם 'אלהים' הוא 'הטבע', כי כן עולה במספר 'הטבעי'. כי פירוש שם 'אלהים' הוא הקו היותו על פי דת ודין, לכל נברא ונברא טבעו ומהותו וענינו הקצוב לו. אבל 'גדול ה' מכל האלהים' כמו שאמר (שמות יח, יא) 'יתרו, כי בשם הוי"ה משנה הטבע ומשדד המערכת כו'. וזה הראה במצרים לכל האותות והמופתים בשידוד המערכת ובשינוי הטבע"[יח].

ועוד כותב השל"ה: "יגם החרטומים כשהודו אמרו "אצבע אלהים" ולא אמרו "אצבע הוי"ה. והענין, אף כשקיבל פרעה מיוסף שם אלהים, וכי הוא תקיף ויכול מאלהים אחרים, מכל מקום היה סובר הכל כמנהג נוהג ואין מלכות נוגעת בחברתה. כדרך המלכים שבארץ שכל אחד נוהג מלכות אף שגדול וקטן ביניהם, יש מלך אדיר ויש מלך שאינו במעלה של זה".

*

"ומאז באתי אל פרעה לדבר 'בשמך' הרע לעם הזה"

ג) וממשיך השל"ה: "על כן בא משה רבינו ע"ה לפרעה תמיד בשליחות שם המיוחד שם הוי"ה. ופרעה אמר "מי ה' אשר אשמע בקולו", כי לא שמע שם הוי"ה, אבל שם אלהים קיבל מיוסף הצדיק, כמו שכתב הזהר פרשת מקץ כו'".

וזה עומק כונת פרעה שאמר לקב"ה (ה, כג) "ומאז באתי לדבר **בשמך** הרע לעם הזה".

וכפי שכותב השל"ה שם: "ועל זה אמר משה רבינו ע"ה "ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה", כלומר, כשהזכרתי שמך המיוחד, והוצרך השם יתברך להראות כי הוא הוי"ה היה הוה ויהיה, והוא מחויב המציאות לבדו אין עוד, והוא היה מהווה הכל מאפס המוחלט, על כן בידו לשנות ולשדד".

וזה גם כונת הפסוק (ו, ג) שאמר הקב"ה למשה: "וָאֵרָא אֶל אַבְרָהָם אֶל יִצְחָק וְאֶל יַעֲקֹב בְּאֵל שַׁדָּי **וּשְׁמִי ה' לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם**". ומבאר הרמב"ן בם (בשם החכם רבי אברהם): "והנה אמר האלהים למשה, נראיתי לאבות בכח ידי אשר אני שודד בו המזלות ועוזר לבחירי, אבל בשמי של יו"ד ה"א אשר בו נהיה כל הווה, לא נודעתי להם לברוא להם חדשות בשנוי התולדות, ולכן אמור לבני ישראל "אני ה'", ותודיע להם פעם אחרת השם הגדול כי בו אני עושה עמהם להפליא, וידעו כי אני ה' עושה כל".

*

"אצבע אלוקים"

ד) עפ"ז נשוב לבאר במה שפתחנו, במה שאמרו החרטומים לפרעה "אצבע אלוקים היא".

דהנה כבר הבאנו לעיל מה שכותב בזה השל"ה: "וגם החרטומים כשהודו אמרו "אצבע אלהים" ולא אמרו "אצבע הוי"ה"" - דהיינו שלא באו החרטומים להודות לשם הוי"ה כי אם לשם "אלוקים".

ועפ"ז כותב הצל"ח שמה שאמרו "אצבע אלוקים", אדרבה באו לומר שגם זה מסתדר עם הנהגת האלוקים ואין מזה ראיה להנהגת הוי"ה.

ואלו דברי הצל"ח: "אבל לפי ההקדמה שהקדמתי, ששם "אלהים" מורה על סידור הטבעי שהוטבע בצבא השמים ומזרותיהם מתחלת הבריאה, א"כ נהפוך הוא, והחרטומים אמרו זה להכחיש דברי משה, ואמרו לא בהשגחה באה מכה זו, רק אצבע אלהים לפי סדור הטבעי בא עתה איזה דבר באויר שכנגד מצרים וממנו באו הכנים בטבע, ועל ידי זה החזיק לבו. ולכן תיכף אחר זה במכת הערוב נאמר בהתראה שהתרה בו "למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ" - הזכיר לו שם ה' הוא המורה על התחדשות הנפלאות בהשגחה נפלאה לפי העת ולפי הצורך לעשות במדת הרחמים לרחם על ישראל".[יט]

*

"ה' הצדיק"

ה) אולם מצינו במכת ברד שאמר פרעה (ט, כז) "וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם חָטָאתִי הַפָּעַם **ה' הַצַּדִּיק** וַאֲנִי וְעַמִּי הָרְשָׁעִים" (ובסמוך נבאר מדוע דוקא במכת ברד הכיר בשם ה').

אך מיד אומר לו משה לפרעה (שם, ל): "וְאַתָּה וַעֲבָדֶיךָ יָדַעְתִּי כִּי טֶרֶם תִּירְאוּן מִפְּנֵי ה' אֱלֹהִים".

ומבאר הלש"ים (הדע"ה ח"ב דרוש ד ענף ט סי' ב): "הגם כי אחר כך הודה ואמר "ה' הצדיק", עכ"ז הנה אמר לו משה רבינו ע"ה, ידעתי כי עדיין אין אתה מאמין בלב שלם כי ה' הוא אלוקים. ולכן הזכיר לו משה רבנו ע"ה את השם הזה - כי בזה היה תלוי כל כפירת פרעה".

ו) ונסיים לבאר מה מיוחד במכת ברד שבו התחיל פרעה להכיר בשם ה'.

ונקדים במה שכבר עמד שם הלשם בדבריו, שלא מצינו את השם של "ה' אלוקים" רק בתחילת הבריאה עד שגורש אדם הראשון מגן עדן, אבל אחר שגורש לא מצינו כן כי אם כאן[כ].

ומבאר הלשם, ש"ה' אלוקים" מורה על גילוי קדושתו ואחדותו ית"ש בכל העולמות, והיה מאיר הגילוי הזה אחר שנשלם הבריאה של כל מעשה בראשית כולם, עד שגורש אדם הראשון מגן עדן. וזה גם תהיה ההנהגה לעתיד לבוא אחר התיקון השלם, וכפי שנאמר (דברים ד, לט) "וידעת היום והשבות אל לבבך **כי ה' הוא האלוקים** בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד".

[יג] ולכך אף שהמכות באו בסדר עולה, עד מכת ברד' עליה נאמר 'כל מגפותי אל לבך', הרי ששלשת המכות האחרונות היו קלות, כי לא היה בהם יסורים אלא מניעת טוב, [שניטל מהם שפע המזון, האור והנשמה], וכל עניינם היה להורות שכל טוב הבריאה נמשך בהשגחה [להוציא מטעות פרעה 'לי יאורי ואני עשיתיני'], ולכן לא היה חידוש והפלאה במה שלא חלו על חלקם של ישראל.

[יד] ראה בזהר (ח"א ריא: ומקדש מלך שם) שארץ גושן הוא המלכות, ובקהלות 'יעקב (ערך גשן) כתב ש'ארץ גושן' גימטריא י' פעמים אדנ"י, והיינו י' ספירות המלכות. ויש לומר שלפיכך נתן פרעה את ארץ גושן לשרה אמנו בכתובתה (פרקי דרבי אליעזר פכ"ו).

[טו] ובזה מבואר למה דוקא במכת ערוב אמר פרעה למשה ולאהרן 'לכו זבחו לאלהיכם בארץ', כי כיון שהתגלה הייחוד בין הקב"ה לישראל, וניכר שרוצה להשרות שכינתו עליהם במקומם, הרי ראוי שיזבחו בארץ גושן, ותמה פרעה לשם מה צריכים לצאת למדבר. ואמר לו משה 'הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלונו', שאמנם מצד עמידתנו לפני השי"ת, אין שום חילוק בין המקומות, ולענין זה ארץ גושן כארץ מצרים, כי הקב"ה נמצא בכל מקום שבו האדם עומד לפניו. אך כיון שמצרים היא ארץ טמאה, הרי שאי אפשר להעלות בה קרבן, כאמור (מוסף יום טוב) 'ומפני חטאינו גלינו מארצנו ואין אנו יכולים לעלות ולראות ולהשתחות'. וראה להלן (פר' בא) איך והיכן עשו את קרבן הפסח בארץ מצרים.

[טז] אמנם יתכן להעמיד את הסדר באור אחר, כי בשלב האמצעי מצינו חלוקה נוספת, כמו שביאר הגר"א (אד"א א יב) ש'חצרות' בית ה' נקראו בלשון רבים, כי יש עזרת ישראל ועזרת נשים, והם כנגד שני חדרים הפנימים היכל וקדש קדשים, וכן בלב האדם שתי חצירות ושני חדרים פנימים. וכן שני מיני תפלות וכו', והיינו, כי שתי חלקי עבודה היו בהם, בחיצוני במעשה הקרבנות, והפנימי בהילול העומדים לפני ה', ולהאמור יתכן לבאר, שבקדש הקדשים התגלתה מציאות שמו, ובהיכל ההשגחה, במנורה לחכמה ובשלחן לפרנסה, ואילו גילוי היכולת הוא בחצרות, שם מקום התפילה והעבודה להמשכת שפע עליון.

[יז] ראה בשערי אורה (שער א) שכותב שהכונה, שפרעה הכיר בהנהגת השרים והמזלות, אבל לא הכיר שיש הנהגה מעל זה שהוא משדד המערכות, ואלו דבריו: "ויצדיק אני להאיר עיניך בטעם זה. דע שכבר אמרו שארץ מצרים שניה לארץ ישראל, ושר של מצרים מגדולי שרי האומות הוא, עד שנטל חלקו במזלות ראש הבכורה והוא טלה וצומח בניסן שהוא ראש החדשים, והוא כדמיון לי"ב מזלות כו'. **ולפי שפרעה היה אדוק ודבוק בשר שלו ולא היה לו חלק בשם הוי"ה יתברך לפי שהשר מיוחד לו, הוצרך השם יתברך לשלוח לו ביד משה רבנו ע"ה שיודיעהו שיש בעולם אדון מושל על כל השרים ועל כל צבאות עולם והוא הוי"ה יתברך**, ושישראל הם חלקו ונחלתו ושהוא מתרה בו לשלוח אותם, לפי שישראל אינם חלק מזל אז כוכב אלא חלק הוי"ה לבד".

[יח] ראה בשפתי חיים (מועדים שמות) מאמר "קריעת ים סוף וידעו מצרים כי אני ה'", שהוסיף בזה לבאר את המו"מ של משה ואהרן מול פרעה, ומה שנאמר רק בקריעת ים סוף "וידעו מצרים כי אני ה'".

[יט] והנה פשטות דברי רש"י שכותב עה"פ "אצבע אלהים היא": "מכה זו אינה על ידי כשפים, מאת המקום היא", לא משמע כן. אולם מצינו כן באבן עזרא שכותב: "בעבור שראו שעשו כמעשה אהרן בדבר התנין גם במכת הדם והצפרדע, ולא יכלו עתה לעשות כאשר עשה אהרן, אמרו לפרעה לא באה זאת המכה בעבור ישראל לשלחם, רק מכת אלהים היא כפי מערכת הכוכבים על מזל ארץ מצרים. כי כבר פירשתי, כי פרעה לא כחש הבורא, רק השם שהזכיר לו משה. וזה בדרך "כי לא ידו נגעה בנו מקרה הוא היה לנו" (שמואל א ו, ט) מן השמים, על כן חזק לב פרעה. ואשר יחזק זה הפירוש שאמרו "אצבע אלהים היא" ולא אמרו "אצבע ה'" שהוא אלהי ישראל. כאשר אמר פרעה במכת הצפרדעים (ח, ד) "והעתירו אל ד'", וזה השם הזכיר במכות האחרונות".

[כ] וראה בשו"ת מהרשד"ם (או"ח סי' ב) ובספר העיקרים מאמר ראשון (פרק יא) משי"כ בזה.

והנה ברש"י (בראשית א, א) כותב על מה שנאמר (שם ב, ד) "ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים", שזה מורה על שיתוף של מדת הרחמים עם מדת הדין. וזהו השם השלם של צירוף מדת הרחמים יחד עם מדת הדין.

ודבר זה מצינו במכת ברד, שאמרו חז"ל במדרש (שה"ש רבה ג, יא): "במלך שלמה, במלך שעשה שלום בין בריותיו, תני ר' שמעון בן יוחאי הרקיע של שלג והחיות של אש, הרקיע של שלג שנאמר "ודמות על ראשי החיה רקיע כעין הקרח הנורא וגו'", והחיות של אש שנאמר "ודמות החיות מראיהם כגחלי אש", וכתיב "והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק", ולא זה מכבה זה ולא זה מכבה זה, מיכאל שר של שלג וגבריאל של אש ולא זה מכבה זה ולא זה מזיק זה".

ומבאר העץ יוסף שם, שמיכאל שר של שלג כי הוא שר של מדת החסד, ושלג מורה על החסד. וגבריאל שר של אש כיון שגבריאל הוא שר של מדת הגבורה, ואש מורה על מדת הדין.

ועוד אמרו שם במדרש: "אמר רבי יוחנן כתיב "עושה שלום במרומיו", הרקיע של מים והכוכבים של אש ואינן מזיקין זה לזה, מעולם לא ראתה חמה פגימתה של לבנה כו'. אין לך כל מזל ומזל שהוא קודם לחברו בעלייתו, אין לך כל כוכב שמביט מה למעלה ממנו אלא מה שלמטה ממנו כו'. **אף במכות פרעה עשה הקב"ה שלום שנאמר "ויהי ברד ואש מתלקחת בתוך הברד" כו'**. כיון שראו מלחמתו של מלך מלכי המלכים הקב"ה שהיא מלחמת המצריים עשו שלום ביניהם ועשו מלחמת הקב"ה במצרים, הדא הוא דכתיב "ויהי ברד ואש מתלקחת בתוך הברד", נס בתוך נס".

ומבואר ש"עושה שלום במרומיו" הוא מה שעומדים יחד האש והמים או האש והשלג שהם מתנגדים בעצם זה לזה, ואעפ"כ הקב"ה עושה שלום ביניהם. ודבר זה היה גם במכת ברד שהאש והמים פעלו יחד, שזה שיתוף של מדת הדין והרחמים, וזהו ההתגלות של "ה' אלוקים".

אך כותב השל"ה שם: "אבל אין הכונה שאור היחוד דהשם הזה היה מאיר אז (במכת ברד) בהתגלות, כי אם כן היה בטל כל הזוהמא כולו וכל החומריות כו' כמו שהיה קודם החטא, וכן יהיה אחר התיקון, אבל עתה הוא רק בהעלם. אמנם בהעלם הנה הוא באמת לעולם בלי הפסק רגע אחת חס ושלום".

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

יסודות האמונה בהשי"ת

כֹּה אָמַר ה' בְּזֹאת תֵּדַע כִּי אֲנִי ה' הִנֵּה אָנֹכִי מַכֶּה בַּמַּטֶּה אֲשֶׁר בְּיָדִי עַל הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיְּאֹר וְנֶהֱפְכוּ לְדָם. (ז, יז)

מציאות השי"ת

הנה התורה הקדושה מאריכה מאוד מאוד בתיאור כל מכה ומכה שהוכו המצרים במצרים. ואם התורה מאריכה כ"כ, ע"כ יש לימוד שאנו צריכין ללמוד מעשר המכות. **הכלי יקר** הביא **מהאברבנל** שהעשר מכות מתחלקים לג' חלקים - "דצ"ך, עד"ש, באח"ב". וכל חלק בפנ"ע היה לתכלית אחרת. שפרעה היה חולק על ג' יסודות האמונה בהשי"ת, וע"כ המכות באו להורות על האמונה בהשי"ת. ועיקר הראשון בו היה פרעה כופר, היה במציאות השי"ת, וכמו שאמר פרעה (ה, ב): "מי ה' אשר אשמע בקלו לשלח את ישראל, לא ידעתי את ה'". ועל זה בא החלק הראשון של המכות "דצ"ך", והיו מכות אלו בכדי להורות על מציאות השי"ת. וע"כ במכת דם נאמר "בזאת תדע כי אני ה'", שמכת דם היתה להורות על מציאות השי"ת.

וביאר הכלי יקר, שהמצרים היו אומרים שהיאור הוא אלוהיהם ואין עוד מלבדו. ועל כן עשה השי"ת שפטים באלהיהם להורות שיש גבוה מעל כל גבוה. וכן במכת צפרדע ששרץ היאור צפרדעים, בא להורות שגם היאור ישרוץ דברים המאמתים מציאות השי"ת. ובמכת כינים נאמר (ח, טו): "אצבע אלקים הוא", הרי שבמכה זו גם החרטומים הודו והמליכו שמו ית', לומר שמכה זו ממנו יתרך והודאת בעל דין כמאה עדים דמי.

סדר זרעים - סדר אמונה

ויש להוסיף ולבאר עומק הדברים, שפרעה עשה את עצמו ל"אלהים" ואמר (יחזקאל כט, ג): "לי יארי ואני עשיתני". ופי' רש"י (שם): "לי יאורי - איני צריך לעליונים כי יש לי יאורי מספיק כל צרכי", עכ"ל. וכ"כ המצודות דוד וז"ל: "היאור הוא לי להשקות שדותי ואין לי צורך במטר השמים", עכ"ל. שכוונת פרעה היה שאין לו צורך למטר, שהיאור היה משקה כל שדותיהם. וכיון שכן, לא היה צריך שום מטר כדי לגדל כל שדותיהם.

וידוע מה שאמרו חז"ל שמטר מורה על "אמונה בהשי"ת". דאיתא בגמ' (שבת לא, ע"א) שסדר זרעים נקרא אמונה, ודרשו מקרא "והיה אמונת עתיך חסן ישועות חכמת ודעת". ופי' תוס' (שם, בד"ה אמונה זה סדר זרעים) וז"ל, "מפרש בירושלמי **שמאמין בחי העולמים וזורע**", עכ"ל. הרי שיסוד עבודת האדמה הוא, שאחר שעשה כל העבודה הנזקקת בכדי להוציא הפירות, אז בא השלב שצריך להאמין שהרבש"ע יוציא הפירות לאור העולם, כי פעולה זו אינה בכח האדם לעשותה. ובכן, עבודת האדמה מביא את האדם לאמונה שלימה בהקב"ה.

ומטו משמיה דמרן הגרי"ז ביאור נפלא בהך מימרא של חז"ל עפ"י דברי הגר"א, דכל ענין הגשמים אינו "טבע" כלל. והלא עינינו רואות שלפעמים לא יורד גשם כלל, ופעמים שיורד בכל יום. ולכן נקרא הגשם "גבורות גשמים", שבזה ניכרים גבורות ה' יותר מכל. ומאחר שלא הוטבע בבריאה חוק וסדר טבעי המסבב את ירידת גשמים, הרי מובן מדוע רק כשמתפלל אדם עליהם אז הם יורדים, מאחר שאין שום דבר טבעי שיחייב את ירידתן, וכל הגורם לירידתם הינו רק התפילה. וזהו כוונת הירשלמי ש"אמונה" זה סדר זרעים שמאמין בחי עולמים וזורע. היינו, שכל ענין ירידת הגשמים תלוי ומיוסד רק על אמונה, שכל ענין זריעה תלוי בבטחון בהקב"ה וא"א לזרוע בלא בטחון, עכ"ד.

סיבת הכפירה של פרעה

וא"כ לפי זה מובן היטב מדוע פרעה כפר במציאות השי"ת, ואמר "לא ידעתי את ה'". שהרי לא היה לו צורך להאמין בהשי"ת, שהרי לא היה לו שום צורך למטר ואת כל הפירות היה משקה מתוך היאור. וע"כ אמר פרעה שהוא "אלהים", כלומר שהוא עשה את היאור, וכל הפירות גדילים מכוחו. ועל זה באו המכות הראשונות - "דצ"ך" והם היו להורות על עיקר מציאות השי"ת, שאין שום כוח אחר זולתו, והיאור שהיה כל כוחו של מצרים, נתגלה שאין לו שום כוח, שנהפך לדם, ולא עוד אלא שהוציא את הצפרדע. וכל זה היה להורות על מציאות השי"ת. וזהו הלימוד שאנו צריכין ללמוד מהעשר מכות.

השגחת השי"ת

החלק ב' של עשר המכות - "עד"ש" היו להורות שהשי"ת משגיח על כל פרט ופרט שנעשה בהאי עלמא. שפרעה היה חולק על כך ואומר, שאפילו אם תמצא לומר שיש אלוק בנמצא, מכל מקום אינו משגיח בשפלים. ועל זה נאמר במכת ערוב "והפליתי ביום ההוא את ארץ גשן אשר עמי עמד עליה לבלתי היות שם ערב למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ". כלומר, שהשגחתי הפרטית היא גם בתחתונים. וזה מופת חותך שיש הבדל בין צדיק לרשע, ושהקב"ה משגיח על כל פרטי האישים. וכן במכת דבר כתיב (ט, ד): "והפלה ה' בין מקנה ישראל ובין מקנה מצרים". והיינו מצד השגחתו ית' הפרטית. וכן במכת שחין, שהיה האבק פורח בכל ארץ מצרים, ואף על פי כן הבדיל בין ישראל למצרים.

והקי' המפרשים מדוע דוקא במכת ערוב כתוב "והפליתי", והלא בכל המכות היה הפליה בין המצריים וכלל ישראל. וביארו המפרשים (רשב"ם, רמב"ן, רבינו בחיי) שדוקא במכות ערוב ודבר, שמדרך הטבע היה צריך להיות שיבואו החיות גם בארץ גשן, ושימותו שם הבהמות. אלא שהפלה הקב"ה באופן נס, ולא באו החיות ולא מתו הבהמות במקומות של כלל ישראל, וזה היה לפלא.

ומוסיף האור החיים לבאר המשך הקרא (ח, יט): "ושמתי פדות בין עמי ובין עמך", שמלבד שלא יכנס הערוב לארץ גושן, עוד יעשה פדות אפילו לישראל שהם חוץ מארץ גושן לבל קרוב להם הערוב. ודקדק לומר "בין עמי ובין עמך" פירוש כשיהיו עמי ועמך עומדים בשוה, יעשה ה' פדות לזה מבין זה, ולמצרי ישיך ולאיש ישראל לא ישיך, עכ"ד. הרי מבואר עוד גודל השגחת השי"ת, שהשי"ת משגיח על כל פרט ופרט שנעשה בעולם, והוא יתי' מנהיג כל הבריאה כולה.

והוסיף רבינו בחיי שזהו כוונת הקרא "למען תדע כי אני ה' בקרב ארץ" וז"ל: "למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ - **שליט ומשגיח בקרב הארץ להשחית את המורדים ולהציל את הבוטחים בו, ואמר כן כנגד פרעה הרשע שהיה כופר בהשגחה** והיה מן הכת האומרים (איוב כב, יד): עבים סתר לו ולא יראה וחוג שמים יתהלך", עכ"ל. הרי שפרעה היה כופר בהשגחת השי"ת שהוא יתי' שליט על כל פרט ופרט שנעשה בהאי עלמא, מדבר גדול עד דבר קטן עד מאוד, והיו מכות אלו מורים על גודל השגחת השי"ת.

מכריזין על כל דבר שנעשה

ולהורות עד היכן הדברים מגיעים, הנה איתא בגמ' חולין (ז, ב): "ואמר ר' חנינא: אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא א"כ מכריזין עליו מלמעלה, שנאמר: מה' מצעדי גבר כוננו, ואדם מה יבין דרכו", ע"כ. הרי אפילו דבר קטן ביותר, כמו אדם שנוקף אצבעו, מכריזין עליו מלמעלה. וכבר עמדו המפרשים על דברי הגמ', מדוע איכא צורך להך הכרזה מלעלה על דבר קטן כזה.

וביארו המפרשים, שמבואר מדברי הגמ' שאפילו על דברים קטנים כאלו, שיש מקום לטעות ולומר שחו"ש אינם בהשגחת השי"ת אלא הם בטבע העולם, שכך הוא דרכו של עולם לנקוף אצבעו, מ"מ גם דברים כאלו הם בהשגחת השי"ת, והוי כדברים חשובים. וע"כ איכא הכרזה מלמעלה, לומר שהם בהשגחה פרטית.

יכולתו של השי"ת

עוד עיקר גדול בכפירת פרעה, שכפר ביכולתו של השי"ת. ועל זה בא החלק השלישי של המכות - "באח"ב" להורות על יכולתו של השי"ת. ומכות אלו באו להורות על יכולתו של השי"ת לשנות את הטבע, ולכן אמר במכת ברד (ט, יד): "בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ". ר"ל, יכול לפעול בה כחפצו.

שמכת ברד היתה "נס בתוך נס", דכתיב (ט, כד): "ויהי ברד ואש מתלקחת בתוך הברד כבד מאוד וגו'". ופי' רש"י וז"ל: "נס בתוך נס, האש והברד מעורבין, והברד מים הוא, ולעשות רצון קונם עשו שלום ביניהם", עכ"ל. הרי שעל פי דרך הטבע לא היתה שום אפשרות לאש להתקיים עם המים, ומ"מ כיון שזהו רצונו של השי"ת, משום הכי נתקיים. וזהו להורות על יכולתו של השי"ת שהוא יתי' יכול לשנות את הטבע כרצונו.

וכן במכת ארבה כתיב (י, יד): "ויעל הארבה על כל ארץ מצרים וינח בכל גבול מצרים כבד מאד לפניו לא היה כן ארבה כמהו ואחריו לא יהיה כן". שאילו היה ארבה כן כמוהו לפניו או לאחריו, יש מקום לומר שהיה דרך הטבע, אבל כיון שלא היה כמוהו, זהו להורות על יכולתו של השי"ת שהוא יתי' יכול לשנות את הטבע כרצונו.

וכן במכת חושך, שהחושך והאפילה היו ברמה כזו שאפילו אם הדליקו נר, עדיין לא היה אור. וזהו ג"כ להורות על יכולתו של השי"ת, שהוא יתי' יכול לשנות את הטבע. שהרי בדרך הטבע אף כשיש חושך, אזי בהדלקת נר, האור דוחה את החושך. אבל מכת חושך שלא היה שום אור, היתה להורות על יכולתו של השי"ת שהוא יתי' יכול לשנות את הטבע. וכמו"כ חזינן את יכולתו של השי"ת מזה שלא ראו איש את אחיו ולא קמו איש מתחתיו שלשת ימים (י, כג). ואם היה אחד יושב לא יכל להעמד, וזה שעמד לא יכול היה להתישב. ולא היתה יכולת ביד בשר ודם לעשות מאומה, כל זה היה להורות על יכלתו של השי"ת.

ומכת בכורות היתה להורות על כך שאין ביכולתו של בן אדם להושיע את עצמו, ואין שום אדם שיכול להפר עצת השי"ת, שהוא יתי' "כל יכול", ואין מי שיכול לעכבו מלעשות רצונו. ובאמת כשראה פרעה זה שמתו כל הבכורים, והבין כבר שאין שום עצה כלל כנגד גזירת השי"ת, מיד - "ויקם פרעה לילה ... ויקרא למשה ולאהרן לילה קומו צאו מתוך עמי גם אתם גם בני ישראל ולכו עבדו את ה' כדברכם, גם צאנכם גם בקרכם קחו כאשר דברתם ולכו וברכתם גם אותי" (יב, ל-לב). ופי' רש"י: "וברכתם גם אתי - התפללו עלי שלא אמות, שאני בכורו", עכ"ל. הרי שפרעה ראה שאין שום אפשרות כלל להפר עצת ה', והוא יתי' "כל יכול" ויכול להמית כל מי שרוצה. וע"כ ביקש פרעה ממשה להוציא את עם ישראל מארץ מצרים, ושיתפלל עליו שלא ימות.

בטחון למעשה:

ידועים דברי הרמב"ן שמדת הבטחון בהשי"ת היא פרי האמונה (אמונה ובטחון פ"א) וז"ל, "כל הבוטח יקרא מאמין, אך לא כל המאמין יקרא בוטח. כי האמונה כמו האילן, והבטחון כמו הפרי. והפרי לאות על האילן או על עשב שגדל את הפרי ההוא. ואין האילן או העשב לאות על הפרי, כי יש אילנות שאינם עושים פרי, וכן עשבים הרבה, אבל אין פרי בלא אילן או עשב", עכ"ל. וכפי שיעור האמונה בהשי"ת, כך הוא השיעור של הפירות. ויש ללמוד מהנ"ל את עיקר יסודות האמונה בהשי"ת, שהוא יתי' מנהיג כל הבריאה, וכל דבר שנעשה בהאי עלמא הוא בהשגחה פרטית, והוא יתי' "כל יכול", ואין שום נמנעות מלפניו יתי'. ומי שמאמין בזה בלב שלם, בודאי יהיה בוטח באמת בלב שלם. ובכל מצב שנמצא בו, יבטח בה' שהוא יתי' יעזרהו, אפילו אם אינו רואה אפשרות בדרך הטבע, מ"מ השי"ת "כל יכול", ומשגיח בו, ולא יאשמו כל החוסים בו!

הכי איתמר / הרב איתמר טעם, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספר

ניצול החיים

וַיֶּחֱזַק לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' (ז, יג)

ידוע שהמסילת ישרים (פרק ב') מביא את כל זה, שפרעה פחד מהתקוממות ומרעיונות של גאולה ושחרור, לכן הוא התכוון לבלום את הרעיונות האלו מיד בתחילתם, ואמר "תכבד העבודה על האנשים" (שמות ה ט), הוא ידע שכשאדם עסוק ו"אין לו זמן לנשום" הוא לא חושב, הוא לא בודק ולא מתכנן. והמסילת ישרים מסיים על כך: "וכן היא עצת יצר הרע ממש על בני אדם"!![כא]

מה שאומר - שחלק גדול מהעיסוקים שלנו, מהמירוץ והלחצים, הוא לא אמיתי!!! הוא מצג שוא כדי שנסטה לגמרי מהתכנית, שלא נעשה את החשבון הכי קריטי פה בעולם - מה עם החיים שלי?!

זו היתה החכמה של פרעה להעסיק אותם בקש ותבן כדי שלא יעסקו ב... בעצמם! וזכך גם היצר, מעסיק אותנו בקש ותבן בלי לשים לב שהוא מורח לנו את הזמן, גונב לנו את החיים. ואפילו לא משאיר זמן לאמוד את הנזקים, מה אני עסוק ומתוח ביום ובלילה בלי זמן לעצמי? כמו גנבים שנכנסים לבית ומפזרים סם הרדמה, הבנאדם חולם חלומות נעימים על רווחים והצלחות, ובאותה שעה מרוקנים לו את הדירה... כך המוח מלא תוכניות ורעיונות, חלומות ווורודים, והיצר מזין אותו בעוד ועוד, בינתיים אני מבזבז ומוציא לך מהידיים את הדבר הכי יקר בעולם - את הזמן!!!

כש"יוצאים לסידורים" ונתקעים בפקק או כל עיכוב אחר, עד שהחנות או הבנק סגורים, מתעצבנים ורותחים איך הלכו כמה שעות, אבל כיושבים בבית והשעות הולכות???

מספרים על אחד מראשי הישיבות שנכנס לבית המדרש וראה בחורים מפטפטים, שאל אותם ראש הישיבה על מה אתם מדברים? אמרו לו הבחורים, שהם מנסים לדמיין מה אומר היצר כשהוא רואה כזה בית מדרש מלא בחורים שעוסקים בתורה. ענה להם ראש הישיבה, אני אומר לכם מה הוא אומר, הבחורים התפלאו; מה? לראש ישיבה יש קשר ישיר עם יצר-הרע?! הוא מעדכן אותו במחשבות שלו? אמר להם ראש-הישיבה, היצר אומר: תמשיכו לדמיין עלי מה אני חושב, העיקר אל תעסקו בתורה!

יעזרנו ה' שנזכור כמה שיותר פעמים ביום לנצל הכי שאפשר את המתנה הגדולה שבמתנות - מתנת ה"חיים".

[כא] וממילא "כבדות הלב" שנענש בה פרעה אפשר שהיא מידה כמד מידה על כבדות העבודה, והתוצאות וודאי שוות, שבשניהם הלב לא התבונן בהפסד שבסוף.

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיון בפרשת וארא

ז, ז: ומשה בן שמונים שנה ואהרן בן שלוש ושמונים שנה בדברם אל פרעה.

קשה שהרי זה היה שנה קודם שיצאו ממצרים, שהרי עשרת המכות י"ב חודש היו כדאמרינן במשנה [במס' עדויות פ"ב מ"י] משפט המצרים שנים עשר חודש. והרי ארבעים שנה עשו במדבר כמ"ש [דברים א, ג] ויהי בארבעים שנה וכו' דיבר משה וכו' **א"כ משה רבינו היה צריך להיות בן מאה עשרים ואחד שנה**, ומקרא מלא הוא [דברים לד, ז] ומשה בן מאה ועשרים שנה במותו. ואין לומר שכבר נכנס לתוך שנת המאה עשרים ואחד מקצת שהרי נא' שם [לא, ב] ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנוכי היום, ופירש"י היום מלאו ימי ושנותי ביום זה נולדתי ביום זה אמות [ר"ה יא, ב], א"כ שנה אחת שהיתה לו למשה רבינו להיכן אזלה וצ"ע.

ונראה לפרש על פי מש"כ במדרש [ב"ר לב אות ו'] ונח בן שש מאות שנה והמבול היה מים, ר' יהודה ור' נחמיה, ר' יהודה אומר **שנת המבול אינה עולה מן המנין**, א"ל ר' נחמיה אע"פ שאינה עולה מן המנין עולה היא בתקופות ובחשבונות ע"כ.

וכתב בפירוש מתנ"כ דשנת המבול אינו עושה מן המנין, צא וחשוב שקודם מי המבול חי נח שש מאות שנה ואחר המבול שלוש מאות וחמישים [כמ"ש בקרא] ועם שנת המבול תתקנ"א [951], וכתיב כל ימי נח אשר חי תתק"נ שנה [950], הרי ששנת המבול אינו נמנה לו בימיו, והטעם לפי שהיתה שנת צרה וכאילו מת ועבר מן העולם בשנה ההיא עכ"ל.

והנה באותה משנה בעדויות תנן משפט דור המבול י"ב חודש, משפט המצרים י"ב חודש בחדא מהתא, לפ"ז יש לחדש דכמו דשנת המבול אינו מן המנין, **הכי נמי שנת משפט המצרים אינו מן המנין לפי שהיו שנות צרה ולא עלו למשה ואהרן מן המנין**. [עד כאן נדפס כבר בספר שבת של מ"י ח"א].

והעירוני **דלמא שאני שנת המבול דנחרב כל העולם**, משא"כ כאן שהיה מכות רק במצרים לחוד וישראל לא ניזוקו מזה, א"כ למה שלא יעלה להם מן החשבון. אולם כיוצא בזה מצינו במדרש שיר השירים [פרשה א' אות יא] "צא מהן שני רעבון שאין עולין מן המנין" גבי שנות האבות ע"ש, ובמתנ"כ פירש דקאי על שנת הרעב אחד בימי אברהם ואחד בימי יצחק, והרש"ש פירש דקאי על שנתים רעב קודם שירד יעקב למצרים ע"ש, והרי גם שם אברהם ירד למצרים יצחק לפלשתים ולא סבלו מהרעב, וכן יעקב עדיין היה לו מה לאכול בביתו בשנה ראשונה של הרעב [עיין רש"י בראשית מב, ד"ה למה תתראו], ואפ"ה לא עלה להם מן המנין.

שוב ראיתי דבחידושי חת"ס עה"ת עמד בזה, וכתב דצריך לומר **דבן שמונים שנה היינו בשנת השמונים ולא הוו שמונים שלמים רק בן ע"ט ומעלה**, והמו"ל ציין לשו"ת חת"ס [ח"ו סימן כ"ט משנת תק"צ] שכתב דהיכא דלא כתיב בתורה "ומעלה" משמע יום בשנה חשוב שנה [ערכין יח, א] והכא גבי שמונים דמשרע"ה לא כתוב ומעלה, משא"כ בן מאה ועשרים כתיב אנכי היום ודרשו חז"ל היום מלאו והוי כמו ומעלה, ועדיין צ"ע.

ובן דודי הרב איתן רוזנר שליט"א הביא הוכחה ליסוד הנ"ל **דסתם שנים בתורה אינן שלמות אלא בתוך שנה זו**, מדכתיב [בראשית כא, ז] ותאמר מי מלל לאברהם ופרש"י שינה הכתוב ולא אמר דיבר גימטריא שלו ק' כלומר לסוף מאה לאברהם עכ"ל. והביא שם בפירוש באר בשדה בשם ספר מנחת יהודה למקשה זיל קרי בי רב הוא דכתיב ואברהם בן מאת שנה בהוולד לו את יצחק בנו, תשיב דאי מהתם נוכל לומר דנכנסה שנת מאה, לכך למד כאן מיתורא דלסוף מאה נולד ע"כ. פירוש דהוי מאה שלמות. והוסיף דיש בזה נפק"מ כיון דעי"ז אנו יודעין דחשבון ד' מאות שנה מתחיל מלידת יצחק [עיין בספר שפתי חכמים עמ"ס ברכות ז, ב תוד"ה לא] ואכמ"ל, והוסיף ג"כ מדבריו דסתם שנים של התורה אינן שלמות.

אמנם לפי מה שחידש היעב"ץ בזבחים [קיח, ב] **דלא הלכו מ' שנה במדבר רק ל"ט שנה בדיוק**, לפי זה גם אם נפרש דמשה בן פ' שנה שלמות בעמדו לפני פרעה הקושיא מעיקרא ליתא ודפח"ח.

*

ז, יח: ונילאו מצרים לשתות מים מן היאור.

בהכתב והקבלה כתב כי בשעת הדחק היו יכולין לשתות הדם כי הדם משקה כי הוזהרנו על שתייתו, לכן על הפיכת המים לדם נלוה אליהם גם זאת שהדגה שביאור מתה ובאש היאור ונעשה הדם נבאש עד שאינו ראוי לשתיה אפילו בשעת הדחק, **וזהו שאמר הכתוב ונלאו מצרים לשתות מים מן היאור, שהיו מנסים בכל כוחם לטהר הדם הזה שיהיה ראוי לשתיה**, אמנם נלאו ונתייאשו ממנו. וכ"כ בדעת זקנים. והקשה **א"כ למה נקראת המכה כי אם על שֶׁם הדם ולא על שֶׁם** ההבאשה, נ"ל לפי שהבאשה אינה ניכרת והדם ניכר.

*

ז, כ: ויעשו כן משה ואהרן כאשר ציוה ה', וירם במטה ויך את המים אשר ביאור לעיני פרעה ולעיני עבדיו, ויהפכו כל המים אשר ביאור לדם.

קשה מדוע כתב הפסוק "לעיני פרעה ולעיני עבדיו" **באמצע הפעולה** בין הכאת היאור לבין תוצאת המכה שנהפכו לדם, הול"ל בתחילת הפסוק. והנה כתב במדרש הגדול שבתחילה נהפך היאור לדם [ואז מתה הדגה], ואח"כ חזר להיות מים [ורק כשהמצרים רצו לשתות נהיה דם], וז"ל ויחפרו כל מצרים סביבות היאור מים לשתות, היו חופרים בארות חדשים סבורים שאינם נעשים לדם שנאמר ויחפרו כל מצרים סביבות היאור מים לשתות וכו', וישתו אין כתיב כאן אלא לשתות שביקשו לשתות ולא שתו לפי שנעשו דם, וישראל שותין ממנו ואין ניזוקין לא מטעמו ולא מריחו ולא ממראהו, ולא היה הופך דם אלא בפני המצרים שנאמר לעיני פרעה ולעיני עבדיו, עכ"ל.

נראה מסוף דבריו להדיא שאמנם בתחילה נהפך לדם, ואח"כ חזר להיות מים כאשר בתחילה, וכל מה שנהפך לדם לא היה אלא בפני המצרים שנא' לעיני פרעה ולעיני עבדיו.

ולפי"ז יתבאר כמין חומר הפסוק, שרצה לסומכו למש"כ אחר זה "ויהפכו כל המים אשר ביאור לדם", למידק **שדווקא לעיני פרעה ולעיני עבדיו נהפכו לדם, אבל שלא לעיניהם באמת לא נהפכו לדם אלא נשארו מים כאשר בתחילה.**

ומצאנו כדבריו בתוספות השלם עה"ת מהרבה ראשונים, שכתבו **שבתחילה נהפכו המים לדם ואז מתה הדגה מחמת כך, ואח"כ חזר היאור להיות מים אלא שמחמת שהדגה מתה באש היאור והסריחו המים ולכן לא יכלו המצרים לשתות ממימי היאור**. ומאוד מדוייקים בזה המקראות, שכתוב בתורה (פסוקים יז-יח) ונהפכו לדם והדגה אשר ביאור תמות ובאש היאור ונילאו מצרים לשתות מים מן היאור, וכן להלן (פסוקים כ-כא) ויהפכו כל המים אשר ביאור לדם, והדגה אשר ביאור מתה ויבאש היאור ולא יכלו מצרים לשתות מים מן היאור וגו'.

הנה מדויק במקראות שהמים עצמם יהפכו לדם ואז תמות הדגה ויבאש היאור, ומחמת שיבאש היאור לא יוכלו המצרים לשתות מים מן היאור, ומפרשים הראשונים שבאמת חזר היאור להיות מים אלא שמחמת שהדגה מתה באש היאור והסריח ולכן לא יכלו המצרים לשתות מים מן היאור, וכלשון הפסוק שהיה מים ביאור ואפ"ה נילאו מצרים לשתות מים מן היאור.

ויש לבאר הטעם שחזר היאור להיות מים, דידוע הוא שאין רצון הקב"ה להרבות בשינוי הטבע אלא הנצרך, וכיון שלצורך המכה היה מספיק שיהפכו לדם רק לזמן מועט עד שתמות הדגה, לכן מיד כשמתה הדגה חזר היאור להיות מים.

ולפי"ז לק"מ מה הקשה הפרדס יוסף האיך העשירו ישראל ממכת דם הרי אין נהנים ממעשה ניסים, דלאמור מיד אחר שהלכו פרעה והמצרים [ומתה הדגה] חזר היאור להיות מים.

*

ז, כה: וימלא שבעת ימים אחרי הכות ה' את היאור.

במדרש אור חדש [ד"ה וכן פרעה] כתב דהיה במכת דם ב' פורענויות למצרים, אחת שנהפך לדם שלא ישתו ממנו, והשניה **שהיו ישראל גובלין ממנו טיט ובטלו מן הלבנים**. וכתב הביאור שם שעד עכשיו שיעבדו בהם בישראל שיגבלו טיט מימי היאור, ועכשיו בטלו ישראל מעבודת הלבנים בעל כרחם של המצרים.

*

ח, ב: ויט אהרן את ידו על מימי מצרים ותעל הצפרדע.

נראה **דהכאת היאור והעלאת הצפרדעים היתה גם מכה ליאור ולא רק היכי תימצי להעלות משם צפרדעים להכות את מצרים**, ולכך משה שהגן עליו היאור כשהושלך למים לא היכה אותו [כדפרש"י ז, יט]. והביאור בזה יש לומר עפמש"כ המלבי"ם [ז, ט ד"ה שיאמר] שידוע שמצרים היו עובדים לנילוס והיו אומרים שהוא אלוה גדול שברא את עצמו ע"כ. והנה עכשיו מכה ליאור שאהרן מושל על הנילוס לעשות בו כרצונו בשליחות ה' יתברך [שמעתי].

*

ח, ה: רק ביאור תשארנה.

העירוני אי נימא דהחילוק בין נשאר לנותר, דנשאר זהו בכוונה ונותר זהו שלא בכוונה, לכאורה כאן היה צריך לומר רק ביאור תוותרנה. מיהו אתי שפיר לפי מה שפירש הרוקח **דהיה ענין במכוון שישארו הצפרדעים ביאור** כדי שלא יאמר פרעה אחרי שתסתלק המכה שהחרטומים היו יכולים גם כן לסלק את הצפרדעים, לכך נשארו ביאור להראות שאין החרטומים יכולים לסלקם.

*

ח, ט: וימותו הצפרדעים מן הבתים ומן החצרות ומן השדות.

בחיזקוני פירש "**ולא מן התנורים ומשארותם, לפי שמסרו נפשם למות על מצות הקב"ה לא מתו**".

*

ח, יב: והיה לכנם בכל ארץ מצרים.

כתב מרן החיד"א [בשם מהר"ם מגרמיזא, והובא בהגדה של פסח ומתוק האור עמ' 222] **שעל כל מצרי התקבצו כינים במשקל של עשרה קבין [כשלוש עשרה וחצי ק"ג כינים]**, ובזה יתיישב דבתחילה כתוב והיה לכנם בכל ארץ מצרים חסר יו"ד, ולבסוף כתוב כל עפר הארץ היה כינים מלא יו"ד, ומכאן למדין שהיו עליהן י' קבין של כינים.

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד, מח"ס 'ויאמר שמואל' ושא"ס

תנו כבוד לכל (ילד) יהודי

לפני שנה בדיוק, עמדנו כל המשפחה נרגשים בתחנת האוטובוס, בדרך לשמחת סעודת אירוסי בננו החתן. חיכינו לאוטובוס ואז צדה עיני את המלמד שלי, שלימד אותי בחיידר, בערך לפני 38 שנים. אחד המחנכים היותר מיוחדים. מחנך אמיתי, כזה שחושב כל הזמן על טובת תלמידיו. בכל פעם שראיתי אותו, מידי פעם, התלבטתי האם לגשת אליו. הפעם, כך החלטתי, אני ניגש, סוגר את המעגל הבלתי- סגור, שנמצא אצלי בלב כל כך הרבה זמן.

"שלום הרעבע", אמרתי לו במאור פנים ולחצתי את ידו בחמימות, "למדתי אצלכם בכתה לפני עשרות שנים ממש". הצגתי את עצמי והוא נזכר מיד מי אני, מי אחי ומי בני הדודים שלי, שגם למדו אצלו בחיידר קרלין הנפלא והמיוחד כל כך.

"היה כל כך נפלא אצלכם בכתה. היית אחד המלמדים האהובים עלי ביותר ותמיד יש לי אליכם פינה חמה בלב. אבל יש משהו שמעיק לי על הלב כל כך הרבה שנים ואני חייב לפרוק, דווקא כעת, אחרי כל כך הרבה זמן, כשאני כבר סבא צעיר, וכעת אנחנו בדרך לאירוסיו של עוד בן שלי"...

"באחד הימים אחד הילדים בכתתי שירבט בגיר על הלוח מילות גנאי על הרעבע. הרעבע חקר ודרש מי כתב את מילות הגנאי האלה, אך הילד לא הסגיר את עצמו. הרעבע לקח את מחברותיהם של כל ילדי הכיתה, כנראה כדי להשוות את הכתב שלהם למילות הגנאי שנכתבו על הלוח. כעבור יומיים נכנס הרעבע לכיתה, וכתב במרומי הלוח מילה אחת, "גנוט".

"המלמד לא אמר לי כלום ולא אמר לאף אחד כלום. הרעבע לא דיבר יותר על המקרה, אבל המילה הזאת, "גנוט", נשארה על הלוח הרבה זמן, לפחות כמה שבועות, כדי לחדד שגנוט היה זה שכתב את מילות הגנאי. כך ישבתי, כמה שבועות, מול הלוח, וראיתי, יחד עם כולם, שהרעבע בטוח שזה אני. יום אחד כבר לא הייתי מסוגל יותר, חיכיתי שכולם יילכו הביתה, גררתי את השולחן של הרעבע עד הלוח, העמדתי עליו כסא קטן, ומחקתי את ה"גנוט".

"נו?", שואל המלמד היקר, שהקשיב לסיפור הלא שגרתי הזה, שהתרחש בערך לפני 38 שנה.

"האמת היא, שזה לא הייתי אני. לא אני כתבתי את מילות הגנאי על הרעבע. היה זה חשד שווא".

המלמד ההמום הושיט את ידו וכך, בפשטות, ביקש סליחה. סלחתי מיד. כך נסגר לו מעגל קטן וקצת כואב, מעגל של 38 שנה.

*

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן וַיְצַוֵּם אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶל פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם (שמות ו, יג).

ציוה עליהם לחלוק לו כבוד בדבריהם (רש"י).

פרעה היה רשע ועריץ, האדם שציווה לרצוח את כל תינוקות בני ישראל ולהשתעבד בהם בעבודות פרך. פרעה היה האחראי הבלעדי להתעמרות הנוראה ולשעבוד הקשה והמשפיל של מליוני בני ישראל במצרים, ובכל זאת ציווה הקב"ה את משה ואהרן לחלוק לו כבוד. להוכיחו ולייסרו בדברים, אך לא להשפילו ולבזותו. והדברים קל וחומר - כותב הגרי"ל חסמן זצוק"ל בספרו 'אור יהל', וכפי שמאריך בזאת הגרי"י בייפוס שליט"א ב'ילקוט לקח טוב' בפרשתנו - אם כך צריך לנהוג לפרעה הרשע, לאדם מישראל על אחת כמה וכמה. הלא 'כל ישראל בני מלכים הם' (שבת סז), ובודאי כשמדובר בישראל כשר. מה מאד יש להיזהר ולדקדק בכל דיבור, תנועה ומעשה, לתת לכל יהודי, בכל גיל ומעמד, את הכבוד הראוי לו. כל שכן שלא לבזותו ולהשפילו. כך תובעים כל אדם ביום הדין ושאלים אותו: "המלכת את חברך עליך בנחת רוח"?!

מרן רשכבה"ג ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטין שליט"א מורה תמיד לרמי"ם ומחנכים, להעיר הערות אישיות לתלמידים, אך ורק ביחידות ובפרטיות. אפשר לבקש ברבים מתלמיד לא להפריע, לגערו בו לשתוק או לדרבן אותו להקשיב. אך כשבאים להעלות בפניו את חסרונותיו וליקויי הלמידה או ההתנהגות שלו, צריך לקרוא לו לצד ולהעיר- להאיר לו. לא בפני אחרים.

בדורות שלפנינו, גם כשאנחנו היינו ילדים, היו המלמדים מעניקים לילד סורר סטירה הגונה וכך הילד היה חוזר לתלם. בדורינו לא מכים ילדים בתלמודי תורה. דרכי החינוך השתנו ומה שהיה טוב ובריא פעם, לא מתאים כיום.

לכאורה, זה דבר טוב. אך מחנכים דגולים ואיכותיים טוענים שבמקרים רבים, סטירה הוא פתרון מצוין לחנך ילד מבלי להשאיר לו צלקת לאורך טווח. מכה קלה על היד או על הלחי עוברת מיד. היא לא משאירה חותם על לבבו של הילד. אבל הערה שנונה, 'עקיצה' חזקה או משפט לא נכון, יכולים להישאר במוחו ובלבבו של הילד שנים רבות. יכולים לחלוף שנים רבות, והפצע אינו מגלידה.

"הרעבע שלי בחיידר אמר לי, לפני 35 שנה, שלא ייצא ממני כלום שאהיה גדול, ואני לא שוכח לו את זה עד היום", סיפר לי ר"מ בישיבתנו. - מדובר בתלמיד חכם אמיתי, שנבחן על כל הש"ס עם ראשונים בעל פה כבר שלש פעמים. מרביץ תורה מופלא, מלא שמחת חיים, שהקים משפחה לתפארת וכבר מחתן את ילדיו בעצמו. אותו מלמד, שאמר לו את המשפט הזה, כבר לא חי איתנו בעולם הזה, ובכל זאת, 35 שנה לאחר מכן, ואותו מרביץ תורה לא שכח לו את המשפט הרע הזה.

והנה יסוד נפלא, ששמעתי מהרה"ג רבי ברוך זילבר שליט"א ממודיעין עילית: "וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת בְּנֵי יוֹסֵף וַיֹּאמֶר מִי אֵלֶּה". יעקב טען טענות ושאל שאלות על בני יוסף, כמוסבר שם ברש"י ובמפרשים. "וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אָבִיו: בָּנַי הֵם אֲשֶׁר נָתַן לִי אֱלֹקִים בָּזֶה"- אלו הילדים שהקב"ה נתן לי. זאת המתנה שקיבלתי מהשי"ת. אלו הם הילדים שלי. זאת השליחות שלי. ככה הם, לטוב ולמוטב, וממילא אני צריך לעשות הכל בשבילם, לחנכם, לגדלם, לרוממם, בכל מצב שהם נמצאים. מיד אמר יעקב אבינו: "קָחֵם נָא אֵלַי וַאֲבָרֲכֵם"....

*

זאת ועוד. צריך להתייחס לכל יהודי, לכל ילד יהודי, לכל אדם, לא רק בכבוד כללי, כאחד בין כולם. אלא כעולם אישי ומיוחד משל עצמו.

"יְחִידִי נִבְרָא הָאָדָם. יְחִידוּת זוֹ קַיֶּמֶת הִיא אֲפִילוּ לְאַחַר שֶׁכָּל הָעוֹלָם מִתְמַלֵּא אֲנָשִׁים... אֲבָל סוֹף סוֹף מְצִיאוּתָם שֶׁל רְבּוֹת בְּנֵי אָדָם כְּמוֹתוֹ מְסֻתְּרָה הִיא אֶת יְחִידוּתוֹ שֶׁל הָאָדָם, אֲפִלּוּ בִּפְנֵי הָאָדָם עַצְמוֹ. אֶלָּא שֶׁמִּתַּחַת הַסְתָּרָה זוֹ בִּפְנִים הַנֶּפֶשׁ, בּוֹעֵר

הוּא הַצַּמָּאוֹן לִטְעֹם טַעְמָהּ שֶׁל יְחִידוּת זוֹ וְעַל כֵּן נִמְצָא הוּא הָאָדָם בַּחֲטִירָה תְּמִידִית לְהַבְקִיעַ אֶת הַהַסְתָּרָה שֶׁל הָרִבּוּי בְּכְדֵי לְגַלּוֹת לְעַצְמוֹ אֶת תֹּאַר הַיְחִידוּת שֶׁל אִישֵׁיהוּ, בְּכְדֵי לְשׁוֹבֵב אֶת נַפְשׁוֹ הַצְּמֵאָה לְגִלּוּי זֶה וְעִקָּרוֹ שֶׁל רֶגֶשׁ הַכָּבוֹד יוֹנֵק הוּא אֶת חִיּוּתוֹ מִצַּמָּאוֹן תְּאָוַת הַהִתְיַחֲדוּת. הָאָדָם חֹשֵׁשׁ עֶלְבּוֹן כְּשֶׁמִּתְיַחֲסִים אֵלָיו יַחַס אֶל אָדָם בִּכְלָל וְלֹא יַחַס שֶׁאֵלָיו בִּפְרָט. זֶהוּ עֶלְבּוֹן יְחִידוֹ. כָּל שֶׁהַכְּלָלוֹתוֹ מְרֻבָּה, עֶלְבּוֹנוֹ מְרֻבֶּה. כָּל מַה שֶּׁאַתָּה מְכַלְּילוֹ יוֹתֵר, אַתָּה מְחַלְּלוֹ יוֹתֵר וּמֵאֵידָךְ גִּיסָא כָּל מַה שֶּׁאַתָּה מְיַחֲדוֹ יְחוּד עַל גַּבֵּי יְחוּד יוֹתֵר, אַתָּה מַשְׁבִּיעַ אֶת תְּאָוַת הַכָּבוֹד שֶׁלּוֹ"... (הגר"י הוטנר זצ"ל, פחד יצחק, מאמר טז אות י).

כל (ילד) יהודי הוא עולם יחידני בפני עצמו. עולם מלא הזקוק לכבוד והערכה, מחמאה, אהבה והעצמה אישית. אישית לגמרי.

חלקו של ידיד / הרב משה יעקב הלוי קנר, מח"ס 'שפתי מלך' על הרמב"ם, כותב 'איגרת לידיד' (טורונטו - קנדה)

בענין יין של שביעית

'וְהוֹצֵאתִי' אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלֹת מִצְרַיִם 'וְהִצַּלְתִּי' אֶתְכֶם מֵעֲבֹדָתָם 'וְגָאַלְתִּי' אֶתְכֶם בִּזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבִשְׁפָטִים גְּדֹלִים. 'וְלָקַחְתִּי' אֶתְכֶם לִי לְעָם (ו, ו-ז)

ברש"ם פסחים צ"ט: הביא בשם המדרש, דארבע כוסות הם כנגד ד' לשונות של גאולה.

הנה אי' ירו' בפ"י דפסחים ובפ"ח שבת מהו לצאת ביין של שביעית ופסק רב אושעיא להיתר. ובפשטות השאלה היא על ד' כוסות. והנה בס' שדי חמד ח"ה דברי חכמים נ' י"ב הביא בשם פי' שדה יהושע על הירושלמי. [וכן בתשו' הר צבי או"ח ח"ב סי' ס"ח הביא אחרונים שפי' זאת] ע"פ הרמב"ן בסהמ"צ [השמטות מ"ע ג' כפי שהסביר זאת במגלת אסתר] שאכילת פירות שביעית מצוות עשה היא, ואם כן יש כאן שאלה של אין עושין מצוות חבילות חבילות, וקמ"ל דלא אמרינן הכי. וצ"ב מה הם צדדי שאלת הירושלמי ועל פי מה הכריעה המסקנה להיתר.

והנה כתב הרמב"ם בפכ"ט מהל' שבת הי"ג ולא יברך ויקדש על כוס אחד שאין עושין שתי מצות בכוס אחד שמצות קידוש ומצות ברכת המזון שתי מצות של תורה הן עכ"ל. וכ' במגדל עוז דס"ל להרמב"ם לפ"ז דדוקא במצוות דאורייתא נאמר דאין עושין מצוות חבילות ומפשטות לשון הרמב"ם משמע דבעינן שניהם דאורייתא.

ולפ"ז יש לומר דזו היתה בעיית הירושלמי לפי האחרונים הנ"ל, אם אומרים אין עושין מצוות חבילות חבילות, בשביעית וד' כוסות, והתי' הוא דמכיון דד' כוסות הוא דרבנן. ולאכלה לדעת הרמב"ן הוא מ"ע דאורייתא, אין מניעה של א"ע מצוות חבילות חבילות.

אלא שכל זה הוא לדעת הרמב"ן דאכילת פירות שביעית הוא מצוה, אולם לשאר ראשונים, שנאמר רק ללאו הבא מכלל עשה, של לאכלה ולא להפסד ולא לסחורה. עדיין דברי הירושלמי צ"ב. זאת ועוד, בשלמא אם השאלה של הירו' היתה לענין ד' כוסות גרידא, אמנם אם נימא שהשאלה היתה לענין קידוש, שהרי מביאה הירו' גם בפ"ח דשבת ושם לא ראינו דמיירי בסוגיא של ד' כוסות, עדיין צ"ב כנ"ל.

והנה כ' באור שמח בפ' כ"ט מהל' שבת הי"ד כ' דהירו' מיירי לענין קידוש [הרי מביא זאת הירו' גם בפ"ח דשבת] וז"ל אין מקדשין אלא על היין הראוי לנסך על גבי המזבח. לפיכך אם נתערב בו דבש או שאור כו' אין מקדשין עליו: בזה אני מפרש דברי הירושלמי פרק המוציא יין הלכה א' מהו לצאת ביין של שביעית תני רבי הושעיא יוצאין ביין של שביעית פירוש, דיין הגדל בשביעית אינו ראוי לנסך על גבי המזבח דלאכלה כתיב ולא לשריפה כמבואר בגמרא מנחות דף פ"ד דדוקא בעומר גלי קרא לדורותיכם יעויין שם ושל מע"ש ראוי לפדות והוה לי שעת הכושר, ורק על שביעית שפיר בעי ודו"ק.

ולכאו' צ"ע שכן בפשטות אין הכוונה דבעינן לנסך יין זה ששותה דוקא, אלא על סוג היין וטיבו נאמר, לאפוקי מבושל מגולה וריחו רע, ויין של שביעית שאסור לנסכו, אין החסרון בחפצא של יין אלא דין מיוחד הוא מצד דיני השביעית שבו ולא מצד היין.

והגע בעצמך יין שלנו טמא הוא וכי מותר לנסכו על המזבח. ולא מצאנו חומרא דבעינן יין של חולין בטהרה. והוא כנ"ל שאין זה חסרון ביין בעצם, ומה שנלמד מנסכים הוא רק באיכות היין אלא שדין פרטי הוא, בשביעית שאין מביאים ממנו משום לאכלה ולא לשריפה. ואולי לדעת האור שמח, זוהי גופא הקמ"ל דהירושלמי דמותר.

ואחד הראשונים שנדפס בדורנו רבינו משולם על ירו' שקלים שכ' על איבעיית יין של שביעית לפי שאין עובדים ומתקנים אותו אינו טוב.

ובמהר"ש סירילאו על ירו' שקלים כ' דיין של שביעית מצוה דרמיא עלי' לשתותו דלאכלה אמר רחמנא לא משמע דנפיק ידי מצוה דרבנן. וכוונתו צ"ת. ולכאו' כוונתו שרבנן לא היו נותנין לקיים מצוה, בדבר שכבר נצווה עליו מן התורה. ולכאו' צ"ע מהדלקת נר יו"ט בשמן שריפה, משום דאין שורפין קדשים ביו"ט תיפוק לי' מהאי סברא. וצ"ע.

יש מאין / הרב יצחק שלמה פייגנבוים, מו"צ בבני ברק, מח"ס 'נר איש וביתו' ו'שמועה טובה'

מה הוא דבר הצפרדעים אשר בשבילו צעק משה אל ה'

וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מֵעִם פַּרְעֹה וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל ה' עַל דְּבַר הַצְּפַרְדְּעִים אֲשֶׁר שָׂם לְפַרְעֹה (ח, ח)

המדקדק יראה דנשתנה מכת צפרדע שנזכר תפילת משה על הסרת המכה בלשון דְּבַר הַצְּפַרְדְּעִים, ומי לא סגי למימר עַל הַצְּפַרְדְּעִים, והלא דבר הוא.

ולאחר העיון בדבר ובספרי קדש נתחדשו לי בזה כמה כוונות ואכתבם לזכרון לעורר לב המעיין -

א. ממכת הצפרדע נלמד עניין זה של מסירות נפש, וכמבואר בפסחים (נג.) עוד זו דרש תודוס איש רומי מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמן על קדושת השם לכבשן האש, נשאו קל וחומר בעצמן מצפרדעים, ומה צפרדעים שאין מצווין על קדושת השם כתיב בהו ובאו ועלו בביתך וגו' ובתנורך ובמשארותיך אימתי משארות מצוות אצל תנור הוי אומר בשעה שהתנור חם, אנו שמצווין על קדושת השם על אחת כמה וכמה, וי"ל דזה נרמז באומרו **דְּבַר הַצְּפַרְדְּעִים אֲשֶׁר שָׂם לְפַרְעֹה,** והיינו שיתקיים אותו דבר הנלמד מהצפרדעים.

ב. ויש לומר עוד שהיתה תפילת משה על פרסום מעשה המסירות נפש של חנניה מישאל ועזריה שנלמד מהצפרדעים, וכמבואר בסנהדרין (צב:) ששה נסים נעשו באותו היום ואלו הן **צף הכבשן** ופרש"י שהכבשן היה משוקע בארץ כעין כבשן של סיד וצף ועומד על גבי קרקע כדי שיראוהו כל העולם עכ"ל, **ונפרץ הכבשן** פרש"י נפלו קצת כותליו כדי שיוכלו כולם לראות בתוכו עכ"ל וע"ש עוד, ועל זאת צעק משה רבינו שיתפרסם ענין מסירות הנפש בכל העולם.

ג. וביסוד זה נראה לפרש באופן אחר, כיון דכל זמן ששמשה מכת הצפרדעים היה קידוש ה' ומסירות נפש מצדם, ובהסיר המכה היה חשש למיעוט ענין זה של מסירות נפש, ועל זה ביקש משה רבינו שלא יתמעט אותו דבר הלמד מענינו ע"י הסרת הצפרדעים, ואכן פעל בתפילתו לחנניה מישאל ועזריה שנשאו ק"ו בעצמם מהצפרדעים.

ד. ובאופן אחר יש לפרש כיון דהצפרדעים מסרו נפשם למען ה' היה יכול להגרם מזה קטרוג לבני ישראל, שלא מסרו נפשם על קידוש שמו, וזה **דְּבַר הַצְּפַרְדְּעִים** שבקש משה על אותו דבר הנלמד מהצפרדעים לבל יגרום נזק לבל יגרם קטרוג לבני ישראל, ומצינו מעין זה במהרש"א ח"א סנהדרין צ"ד. ושמואל אמר ברוק כו', לכאורה הוא דבר זר, גם הרקיקה של העובדי כוכבים היה בישראל ולא נזכר שנטבעו מהם, ויש לפרש שהוא דרך משל דעל ידי הרקיקה שהיה לעובדי כוכבים בישראל והיו מביישין אותם כשראו לחנניה מישאל ועזריה כדקאמר לעיל [וכמבואר שם (צג:) בשעה שיצאו חנניה מישאל ועזריה מכבשן האש באו כל אומות העולם וטפחו לשונאיהן של ישראל על פניהם אמרו להם יש לכם אלוה כזה ואתם משתחוים לצלם, מיד פתחו ואמרו לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים כיום הזה], על כן מתו שלא יהיו מביישין ישראל עוד על ידם, וזה ביקש משה של יהיה קטרוג על בני ישראל על דבר הצפרדעים.

ה. ובאופן אחר יש לומר עפימש"כ בספרי קדש דעשר המכות הם נגד העשר ספירות, והיה בחינת נגוף למצרים ורפוא לישראל להאיר הי' ספירות, **ומכת צפרדע הוא כנגד מידת היסוד,** ולשמר ענין זה צריך הרבה תפילות מעומקא דליבא, וזה **וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל ה' עַל דְּבַר הַצְּפַרְדְּעִים,** היינו על אותו עניין שבא מכת הצפרדעים בשבילם.

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב

צפרדע - צפור שיש בו דעה

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה בֹּא אֶל פַּרְעֹה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה אָמַר ה' שַׁלַּח אֶת עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי. וְאִם מָאֵן אַתָּה לְשַׁלֵּחַ הִנֵּה אָנֹכִי נֹגֵף אֶת כָּל גְּבוּלְךָ בַּצְּפַרְדְּעִים. וְשָׁרַץ הַיְאֹר צְפַרְדְּעִים וְעָלוּ וּבָאוּ בְּבֵיתְךָ וּבַחֲדַר מִשְׁכָּבְךָ וְעַל מִטָּתֶךָ וּבְבֵית עֲבָדֶיךָ וּבְעַמֶּךָ וּבְתַנּוּרֶיךָ וּבְמִשְׁאֲרֹתֶיךָ. וּבְכָה וּבְעַמְּךָ וּבְכָל עֲבָדֶיךָ יַעֲלוּ הַצְּפַרְדְּעִים. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל אַהֲרֹן נְטֵה אֶת יָדְךָ בְּמַטֶּךָ עַל הַנְּהָרֹת עַל הַיְאֹרִים וְעַל הָאֲגַמִּים וְהַעַל אֶת הַצְּפַרְדְּעִים עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם (ז, כה- כט)

הנה יש להתבונן בפסוקים אלו בכמה הערות.

א. שבתחילה אמר "הנה אנכי נוגף את כל גבולך בַצפרדעים". (בניקוד פתח) שמשמע בצפרדעים שכבר נמצאים במצרים. ואילו אח"כ אמר "ושרץ היאור צפרדעים" שמשמע שיבואו מהיאור ולא מתוך מצרים.

ב. אמרו רבותינו ז"ל (ש"ר י, ד) שצפרדעים היו עולים מהתהום, ואומרים לשיש עשה לנו מקום שנעלה ונעשה רצון בוראינו והיה נבקע השיש בשביליהם. וצריך ביאור מדוע היה צריך נס כ"כ גדול שהצפרדע יבקע השיש, ולא די במה שעלו מהיאור. ועוד יש להבין היכן מצאו חז"ל רמז לנס עצום זה בפסוקים.

ג. עוד אמרו חז"ל שהצפרדעים שנכנסו בתנורים ההם לא שלט האש בהם. וצריך ביאור מדוע נעשה נס כ"כ עצום שהצפרדעים לא ישרפו מהאש. ועוד יש להבין היכן מצאו חז"ל רמז לנס זה בפסוקים.

ד. עוד אמרו רבותינו (ילקוט רמז קפב) 'צפר-דע' צפור שיש בו דעה. ויש להבין מה יש צורך 'בדעת' בכדי לייסר את המצרים.

ה. עוד יש להבין שמשה אומר לפרעה. "ושרץ היאור צפרדעים". שמשמע שכל הצפרדעים יהיו מהיאור. ואח"כ שאהרון הכה כתוב "על הנהרות ועל היאורים ועל האגמים והעל הצפרדעים". ומבואר שלא רק מהיאור באו צפרדעים

ו. שמתחיל לומר לפרעה שיהיו בביתך "ובחדר משכבך ועל מטתך". ואח"כ מפסיק העניין ומדבר על עבדיו, ושוב חוזר ואומר לפרעה "ובתנורך ובמשארותיך".

ז. בתחילה אמר "ובבית עבדיך ובעמך". והקדים עבדיו לעמו, ואח"כ אמר "ובכה ובעמך ובכל עבדיך". והקדים עמו לעבדיו.

וביאר רבינו האלשיך זיע"א עפ"י הקדמה כוללת בביאור י' המכות שנחלקו לצד"ך עד"ש באח"ב. כיון שפרעה כפר בשלשה דברים. **א.** מציאות ה' יתברך. וזה הקב"ה הוכיח במכות דצ"ך. **ב.** שהקב"ה מייחד את שמו על עם ישראל. וזה הקב"ה הוכיח במכות עד"ש. **ג.** אף שהקב"ה הוא 'אלוהי ישראל'. מכל מקום הוא שולט בכל העולם כולו, וכל העמים מצווים לשמוע בקולו כי כולם מעשה ידיו. וזה הקב"ה הוכיח במכות באח"ב.

ובתוך מכות אלו היה חלוקה נוספת. כי הקב"ה בא להראות לעם ישראל [באמצעות פרעה] שהוא היוצר והוא הבורא ושליט בכל העולמות כולם. ולפיכך הרבה אותות ומופתים בארץ מצרים. ולכך חלק מהמכות היו במה שהכה בארץ בד' יסודות הבריאה, ובכך הראה שליטתו בעולם **השפל**. וחלק מהמכות היו **במזלות** ובכוכבים, [והם. צומח, חי בלתי מדבר, וחי מדבר]. בכדי להראות את שליטתו בעולם הגלגלים. וחלק מהמכות היו **בשרו** של מצרים, להראותו שהיא שליט גם בעולם המלאכים.

ובמכות דצ"ך נרמזו שליטת הקב"ה בשלשה העולמות בכללות. כי במכת דם הוכה היאור דהיינו 'שרו של נילוס'. שע"י שהוא לקה ממילא גם כל המים שהיו במצרים שאינם ביאור. ובזה הראה הקב"ה שליטתו בעולם **המלאכים**. וע"י מכת צפרדע הראה הקב"ה שליטתו בעולם המזלות [כפי שיבואר להלן]. ואילו במכת כינים הראה הקב"ה שליטתו בעולם השפל, שהעפר נהפך להיות כנים[כב].

שהנה אמרו חז"ל (מו"ק כח.) שלשה טובות שיש בעולם הזה אינם תלויים בזכות אלא במזל. ואלו הן בני חיי ומזוני. ובשלשה דברים אלו הכה הקב"ה את המצרים ע"י הצפרדעים, והראה את שליטתו במזלות.

א. שליטתו בבנים. שאמרו חז"ל (ש"ר א, יב) שצפרדעים שהיו מסרסים אותם. וכמו שכתוב בתהילים. "שלח בהם ערב ויאכלם, וצפרדע **ותשחיתם**". (עח, מה). ויש לומר שהוא מידה כנגד מידה שהמצרים מנעו מבנות ישראל מלטבול ובכך ביטלו את עם ישראל משתשמיש. לכן הקב"ה סירס אותם ולבטלם מתשמיש.

ובזה יש לבאר מה שנאמר "ובאו בחדר משכבך ועל מטתך". שכיון שכתב בחדר משכבך מה היה צריך להוסיף מטתך. אלא שרצה הקב"ה מדה כנגד מדה לסרסם על ידי הצפרדעים, לבטל תשמיש מיטתם.

ובזה יש ליישב מה שבתחילה אמר "הנה אנכי נוגף את כל גבולך בַצפרדעים". שמשמע בצפרדעים שכבר נמצאים במצרים. ואילו אח"כ אמר "ושרץ היאור צפרדעים" שמשמע שיבוא מהיאור ולא מתוך מצרים. כי באמת היו ב' סוגי צפרדעים, שאלה שבאו מגבול מצרים היו צפרדעים הטבעיים שיש בעולם שאין בהם דעה, והם באו להראות הגבול בין מצרים לכוש כמו שאמרו במדרש (ש"ר י, ב) שהיה מחלוקת בין מצרים לכוש מה הגבול ביניהם ועל ידי מכות אלו ידעו היכן הגבול. והקב"ה הראה בזה שגזרתו עומדת לעומת מלכות מצרים בהשגחה. שהרי עלו ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה בצמצום, לא פחות ולא יתר. ולא היה שום צפרדע שחצתה את הגבול.

אבל אלו שבאו בתוך הבתים בחדר משכבם, בכדי לסרסם, [ובתוך התנורים למעט מזונם, ובתוך גופם להרגם כדלהלן], הם באו מהיאור ובהם היה דעה, כיון שהם לא נחו עד שעשו את על המופתים האלו, שבזה הראה הקב"ה את שליטתו בכל הדברים שתלויים במזל.

ובזה יש ליישב למה עשה הקב"ה את הנס שהצפרדעים יבקעו גם את השיש ולא היה די במה שעלו מהיאור כיון שהקב"ה רצה שע"י שהצפרדעים יסרסו את המצרים. ואם היו עולים רק מהיאור, המצרים היו יכולים לסגור את הדלתות והחלונות ולמנוע מהצפרדעים להיכנס לביתם, אבל עתה שהיה בכח הצפרדעים לבקוע השיש יכלו להיכנס בחדר משכבם מתחת לארץ.

וחז"ל דייקו זאת ממה שאמרו בפסוק "ועלו ובאו **בביתך**". שאם היה זה מהיאור בלבד היה ראוי לומר 'ובאו לביתך'. ולמה אמר 'בביתך'. אלא רמז שהעליה והביאה לתוך הבית היה בבת אחת, דהיינו שהצפרדע היה עולה מקרקע הבית ומצליח לבקוע השיש ולהיכנס עד לחדר משכבם.

ב. שליטתו במזונות. שהמעיט הקב"ה מזונות שהצפרדעים היו אוכלים כל המזון שהיו מכינים. ואמרו חז"ל (ב"ר שם) "ובתנורך ובמשארותיך". כשהיתה המצרית לשת את העיסה ומסקת את התנור, באין הצפרדעים ויורדין לתוך העיסה ואוכלין את הבצק, ויורדין לתוך התנור ומצננין אותו ונדבקות בפת. שנאמר "ובתנורך ובמשארותיך". ואימתי עונתה של עיסה להדבק בתנור הוי אומר בשעה שהוא מוסק. מן הצפרדעים נשאו חנניה מישאל ועזריה ק"ו בעצמן וירדו לתוך כבשן האש.

והנה יש לדייק שאמר הכתוב "ובתנוריך ובמשארותיך". שלכאורה היה צריך לומר הפוך. כי 'משארותיך' הם השאריות של הבצק בעריבה. ובדרך הטבע הצפרדעים היו צריכים ללכת מכוונים כנגד יסוד המים. לזה כתבתי שכאן הוא רמז **בכללות** העניין ודו"ק.

[כב] וכבר הארכנו בב' יסודות אלו במאמר דצ"ך עד"ש באח"ב. וכן במאמר על ידי מי היו המכות. ואמנם שם התבאר עפ"י המדרש שמכות דצ"ך

לאכול מהשאריות האלו ולא לאכול ממה שנאפה בתנור. וכ"ש שהתנור בוער באש שכל הבריות בורחות ממנו.

ומכח זה למדו חז"ל שהצפרדעים היו נכנסים באש בכדי לאכול מה שהם מכינים, ולזה הקב"ה לא קיפח שום שכר בריה והיות והם הפילו עצמם בתנור אש לעשות רצון קונם, גם ה' עשה את שלו והצילם מהאור.

ג. שליטתו בחיים. אמרו חז"ל (ש"ר שם) שהמצרים היו נכנסים בתוך גופם של המצרים ממש, ועל ידי זה היו נהרגים. וזה מה שנאמר "ויצעק אל ה' על דבר הצפרדעים". שנכנסו בגופם והיו מרימים קול, שהיה קשה להם מעקיצותו. ובזה הקב"ה הראה את שליטתו ע"י הצפרדעים בחיי בנ"א.

וגם בזה הצפרדעים מסרו נפשם לעשות רצון קונם, כי איך יכול להיות שצפרדע תהיה בתוך גוף של איש ולא תיחנק. והקב"ה עשה נס שלא מתו בתוך גופם. כמו שלא מתו מהאש בתנורים.

ובזה יש לבאר מה שאמר "יעלו הצפרדעים". להורות שאף שיהיו בתוך התנורים ובתוך הגופות של המצרים, מכל מקום יעלו ויצאו משם ויחיו ולא ימותו.

ובזה יש ליישב למה מתחיל לומר לפרעה שיהיו בביתך "ובחדר משכבך ועל מטתך". ואח"כ הפסיק העניין ודבר על עבדיו, ושוב חוזר ואומר לפרעה "ובתנוריך ובמשארותיך". כיון שבתחילה דיבר על מה שהצפרדעים יסרסו את המלך ועבדיו. ובזה גמר לדבר על שליטת ה' במזל הבנים. ואח"כ שב ודיבר על מה שיפסידו מזונתם במה שיבוא בתנורים, ואף שגם בבית עבדיו יכנסו לתנורים מ"מ הדגישה התורה זאת בבית פרעה כיון שעיקר קידוש ה' יהיה במה שיבואו הצפרדעים בתנורי המלך.

וכן יש ליישב למה בביאה אל הבתים הקדים עבדיו לעמו, ואילו במה שיכנסו לגופם הקדים עמו לעבדיו. כיון שלגבי הכניסה לבתים כיון שבתי עבדיו סמוכים יותר לבית המלך מאשר ביתי העם ובתחילה יבוא לבית המלך. ואח"כ אל העם.

אבל לגבי בכניסה לתוך גופם, שהיו מקרקרים בבטנם ומשמעים קול צווחה (ש"ר שם) הקדים את העם לעבדיו, כיון שהם היו בעצה לשעבד את ישראל, והרימו קולם כנגד ישראל. כמו שכתוב "ויאמר אל **עמו** הנה עם בני ישראל רב.. והם אמרו "הבה נתחכמה לו". לכן תחלה באים אל בתוך המלך ואחר כך בתוך העם, ואחר כך בתוך עבדי המלך.

לויית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מאנשעסטער)

אולי היית אחד מן ה20,000 איש ששמעו חלק הראשון של הסיפור, אבל האם שמעת חלק השני?

יש לפעמים סיפורים שמעוררים מאוד, ונשארים בבחינת "בלי אומר ובלי דברים" אודות גודל התגלות השגחת השי"ת בעולמו - הסיפור הוא מעניניא דיומא בפרשיות אלו של יציאת מצרים שהמטרה הוא "למען תדע כי אני השם בקרב הארץ"! המגיד מישרים המפורסם הרה"ח ר' אברהם מרדכי מלאך שליט"א (מארה"ב) סיפר לאחרונה ("קרבתנו 18") סיפור נורא נוראות אשר "בדידיה ובמשפחתו הוה עובדא". הוא התחיל, "בתור ילד בן עשר או בן חד עשרה, מצא מכתב תנחומין שכתבו אחד מצדיקי הדור לאביו, אודות אשתו "חנה" שנתסלקה לעולמה, ולא הבין פתרון הדברים, עד שהדבר נקלט במוחו במשך השבועות הבאות, כי אחיו ואחותיו, הם "אחים מן האב ולא מן האם", והוא ואחד מן אחיו נולדו מזיווג שני..

אולם רק לפני בערך שבע שנים, שמע הסיפור שלא ידע ממנה בכלל. אחותו "דבורה" (חשוב לדעת השם הראשון שלה להמשך הסיפור..) צלצל אותו לאשר הסיפור, שרוצה להשאיר על קו טלפון לחזק יתומות, כי בקשו לשמוע מאלו שהצליחו בחייהם אף בהיותם יתומים בתור ילד. ולכן הקליט עצמה בסיפור הבאה, ושמע אז הרב מלאך שליט"א הסיפור הנפלא בפעם הראשונה.

בשנת המשפחה חזרו אחרי הלוייה ביום י"ד אב תש"ל, היו במשפחה שבע יתומים מתחת לגיל 13, וכמובן היה צרה גדולה. אולם כאשר הבן "יאנקעלע" בן חמש שנים, הוצרך לילך לישן לאותו ערב, אצל אחד מן הדודות, אירע משהו שבאה עמה בכיות יותר גדולים ממה שבכו במשך כל היום... מכיון שהיה מורגל לישן אצל הדודה כבר כמה פעמים כאשר האמא היתה חולנית, ומנהגו הטוב היה תמיד להגיד לאמו "לילה טוב", לא רצה לוותר גם הערב להגיד לה "לילה טוב" - בלי שידע שהיא כבר נפטרה. לא רצו לגלות להילד הצעיר, שהאמה לא בעלמא הדין, אבל ללא יועיל, והשתדלו שילך ישר באוטו שמגיע לו בחוץ לילך, אבל יאנקעלע התעקש, הוא רצה להגיד לאמה שלו "לילה טוב". הוא החליט שהאמה מסתתרת ממנו - והוא ימצא אותה! הוא עבר בכל חדר בהדירה, למעלה, למטה, מתחת להמיטות, וקורא בקול גדול "אמה!!! אמה!!!" הקול קול יעקב היה משהו שיצר נהרות של דמעות.. לשמוע קול טהור של ילד תמים, מיותם לפני כמה שעות, פעל שגם הקירות יבכו עמהם... המשפחה התעורר יותר ממה שיכולים לצייר במילים, עד שאחותו "דבורה" אמר לאביה, "טאטי (-אבא), האיך שייך שהקב"ה לא עושה תחיית המתים ממש עכשיו??!!". האבא האלמן החדש, שעבר תלמיד נאווארעדאק חזק, "יהודי חובת הלבבות", אומר לבתו הצעירה בקול ברור "דבורה! את חושבת שבוכים בחנם?! את חושבת שהקב"ה לוקח הדמעות וזורק אותם בפח? עכשיו אנחנו פועלים עם הדמעות שלנו מצעקות שלו! אולי נזכה לראות יום התוצאות של אלו הדמעות, ואולי לא, אבל בכל מקרה - פועלים!!!"

עברו שנים, והיאנקעלע לא מסתדר עם שידוכים, כבר עבר שנת העשרים בכמה שנים, ודברו כבר שידוכים למיניהם, שידוכים שלא חשבו פעם לחשוב עליהם.. עד שפתאום ביום מן הימים, הגיעה הישועה, והתחתן לכלה שלו בת 18 שנים, ממשפחה חשובה, תורה וגדולה במקום אחד, הפלא ופלא, והרגישו שהיה כאן איזה שיהא ישועה מלמעלה יותר מן המשוער.. החתונה התקיימה בחודש סיון תשמ"ט. אחרי כחודשיים מהחתונה, ביום ערב י"ד אב, יאנקעלה פונה לאשתו ואומר לה, שהערב לא יהיה בבית לארוחת ערב, כי יש לו יארצייט סעודה עם האחים שלו, בגלל שהערב י"ד אב הוא יום היארצייט של אמו. הוא רואה עליה שהיא לא שמחה, ושאל אותה, "מה הבעיא?", ועונתה "כי הערב יש לי יום הולדת", בסדר, נחגוג היום הולדת מחר ביום בשעטו"מ.

יאנקעלע גר בארצינו הקדושה, ומצלצל לאחות שלו "דבורה" להגיד לה משהו מעניין, כי היום הולדת של אשתו חל באותו יום של היארצייט של אמא. ואז היא זוכרת, ושומעת שוב דברי אביה צלצלת באזניה, מאותו יום המר של יום פטירת אמה "דבורה! את חושבת שבוכים בחנם?! את חושבת שהקב"ה לוקח הדמעות וזורק אותם בפח? עכשיו אנחנו פועלים עם הדמעות שלנו מצעקות שלו! אולי נזכה לראות יום התוצאות, ואולי לא, אבל בכל מקרה - פועלים!!!" כי אמנם פעל, וכולם פעלו עם הבכיות שלהם, כי באותו יום נולד לו בן זוגו! ממש באותו יום של הפטירה נולד לו אשתו של יאנקעלע! הדברים נפלאים ומחזקים מאד מאד, עד כמה פועלים בכל תפלה, בכל דמעה, רק לא תמיד רואים מיד התוצאות!

הנה חלק הראשון של הסיפור, שסיפרנו עד פה הגיע לקו טלפון בארה"ב שקוראים לה "פרדס שלמה" ופרסמו אותה בתשעה באב תשפ"ב - ואחד מעסקני הקו, צלצלו להרב מלאך שליט"א אחרי ט' באב, שידע שכעשרים אלף אנשים צלצלו לשמוע הסיפור! אולם, עכשיו לפני כמה שבועות, סיפר החלק השני, וכאמור הוא נורא נוראות!

בסוף הקיץ, חזר הרב מלאך שליט"א לביתו אחרי השבועות שהיה ב"קונטרי" כמנהג היהודים בארה"ב, ופותח הדואר שלו, כל ההזמנות של החתונות וכדומה, עד שרואה מכתב בעילום שם, לא מכיר מי כותב המכתב, אבל התוכן ברור. יתומה כותבת לו, כי אמה נפטרה, ועול הבית נפלה על אביה, וגם לרבות אחותה הגדולה שניהלה הבית עם כל היתומים הקטנים.. לאחרונה, התחתנה והלכה לגור בארץ ישראל, ועכשיו העול על צווארה. המצב לא פשוט, אביה עוזר, אבל הוא בשר ודם.. ומוגבל. היא ממשיכה לכתוב, ישבתי על הרצפה בט' באב, ובכיתי, יותר על גלות הפרט, הצער שלי, מעל גלות הכלל, וביקשתי מאת השי"ת שיחזק אותי, שישלח לי איזה משהו לחזק אותי. צלצלה לקו בשם "פרדס-שלמה" לשמוע איזה שיעור, אבל כולם היו שיעורים ארוכים של שעה ויותר, ולא היתה לה סבלנות לשמוע עכשיו.. ופתאום מגיע לה הודעה שעלו על הקו שיעור חדש, שיעור קצר, ושמעתי הסיפור הנזכר. הסיפור חיזק אותי מאד, לדעת ולהבין האיך הכל מתקבלת למעלה, אף שלא תמיד רואים התוצאות מיד - ובפרט כי יש לי ג"כ אח קטן בן חמש שנים שקוראים אותו יאנקעלע (!) וגם לרבות, כי קוראים אותי "דבורה"!!!

הרב מלאך סיים לספר, האיך שיש להסיפור הנפלא הזה כל כמה צדדים, והאיך שדיבורים אמתיים של יהודי לפני 53 שנים שאמר לבתו, דברי אמונה, דברים היוצאים מן הלב, הנכנסים ללב של עשרות אלפי יהודים!! ובדיוק באותו שמות "יאנקעלע" ו"דבורה". יש בכח הסיפור לחזק לבבות נשברות, וגם לכל אחד בלי יוצא מן הכלל, לייקר יותר כל מילה של תפלתן וכל אנחה וכל דמעה של יהודי, לכבד כל דיבורים של אמונה שאומרים אחד להשני - בלי לדעת עד היכן הדברים מגיעים! - למען תדע כי אני השם בקרב הארץ!!

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

תאמין שהכל טוב ותחשוב טוב יהיה טוב

שמות פרק ו (ב) וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְקֹוָק. (ג) וָאֵרָא אֶל אַבְרָהָם אֶל יִצְחָק וְאֶל יַעֲקֹב בְּאֵל שַׁדָּי וּשְׁמִי יְקֹוָק לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם. (ד) וְגַם הֲקִמֹתִי אֶת בְּרִיתִי אִתָּם לָתֵת לָהֶם אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן אֵת אֶרֶץ מְגֻרֵיהֶם אֲשֶׁר גָּרוּ בָּהּ. (ה) וְגַם אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת נַאֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מִצְרַיִם מַעֲבִדִים אֹתָם וָאֶזְכֹּר אֶת בְּרִיתִי. (ו) לָכֵן אֱמֹר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְקֹוָק וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלֹת מִצְרַיִם וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעֲבֹדָתָם וְגָאַלְתִּי אֶתְכֶם בִּזְרֹועַ נְטוּיָה וּבִשְׁפָטִים גְּדֹלִים. (ז) וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְקֹוָק אֱלֹהֵיכֶם הַמֹּוצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרָיִם.

א. קשה מדוע כאן נאמר למשה בלשון שונה מיתר המקומות "וידבר אלוקים ולא ה' ככל יתר המקומות? ב. ועוד מה דיבר עם משה לא נתפרש אלא "ויאמר אליו אני ה' ודבר זה כבר נאמר בפ' הקודמת?

*

טבע האדם להסתכל על חצי כוס הריקה

הנה כאשר נתבונן ברוח המנשבת בעולם אחד הדברים ההרסניים ביותר את אושר החיים בבית היהודי הוא מפני שני סיבות, **הראשונה.** כל מקרה שקורה לאדם נזק או חולי או בעיה בפרנסה וכדומה שלהבנתו הוא לא טוב מעציב ומדכדך אותו ואת הבית למה זה קרה וחבל שעשה כך וכך וכדומא, **השניה.** שתמיד האדם מתמקד במה שחסר לו ועל כך הוא חושב כל היום כיצד ואיך להשלים את החסר אחד בפרנסה והעסקים ואחד בילדים ואחד עם חינוך הילדים ואחד עם הבריאות ואחד עם הכבוד והמעמד וכדומא כל אחד עסוק ומוטרד יומם ולילה בחסרונו, עדי שאין לו טעם בחיים ומאבד את אושר חיי הנשואין ושל הבית היהודי בהיות והדבר גורם לו לדאגה ועצבות וחוסר סבלנות, וזה בא לידי ביטוי הן בעבודת השם שלו שנפגעת מכך מחוסר מוטיבציה והן בביתו בינו לרעייתו וליוצאי חלציו וכדומא, אולם תורתנו הקדושה מלמדת אותנו שזו טעות אנושית משני סיבות, **הראשונה.** בכל דבר צריך גם לצפות ולייחל לטוב המסתתר מאחרי הכל כי לעולם לא תצא הרעות מאת השם. **והשניה.** בהיות ולעולם האדם צריך לשמוח וליהנות ממה שיש לו ולא לאבד את הכל בגלל מה שאין לו מאחר והוא סובל מהכל ובשפת חז"ל יורש שני גיהנם בעוה"ז ובעוה"ב, ולכן אם תחשוב טוב יהיה טוב כמו שנבאר.

*

סיפור מטלטל כל נפש בזמננו

נפתח בסיפור כמה חוסר הידע משנה את חשיבת האדם. סיפר הרב זילברשטיין כפי המתפרסם בקובץ "ווי העמודים", בשנת תשע"ד, נפטרה נערה צעירה בת 19, בתו של אחד מתלמידי החכמים במושב תפרח. הנערה, הלכה לישון ולא קמה בבוקר. המקרה זעזע את הציבור בכלל ואת ההורים בפרט, שצערם היה רב לאחר שבמקום להוביל את בתם לחופה עם בחור תלמיד חכם, הובילו אותה לקבורה. לאחר ארבע שנים מפטירתה באה לאחותה בת 12 [שהיית בת 8 בפטיריתה] ומובילה אותה ליער ושם התיישבה על ספסל ושוחחה איתה. "טוב לי מאוד שם", סיפרה הנערה שנפטרה לאחותה הצעירה וביקשה ממנה שתגיד להורים שלא יצטערו על פטירתה כי טוב לה מאוד שם. בשלב זה, חשפה הנערה את סיפור חייה בפני אחותה והסבירה לה את פשר פטירתה בגיל 19 בלבד. הרב זילברשטיין הביא את הסיפור כפי שסיפרה לאחותה. "בפרוץ השואה הייתי ילדה קטנה, הורי נתנו אותי למשמרת בידי גויים, כדי שישמרו עלי, ולאחר גמר המלחמה הגויים לא החזירו אותי לעמי. הייתי ביניהם עד גיל 19, כשהייתי בת 19 נודע לי שאני יהודייה, ושאני בת לעם ישראל, מיד עזבתי את הגויים, וחזרתי לעמי, התחלתי לשמור תורה ומצוות, ואף נשאתי לתלמיד חכם וגרתי בבני ברק, ושם הקמתי משפחה לתפארת. "כשהגעתי לאחר מלאת שנותי עליתי לשמים, פסקו לי שבעקבות מעשי מגיל 19 מגיעה לי גן עדן בעולם גבוה, אך בעקבות זה, שעד גיל 19 לא שמרתי תורה ומצוות, איני יכולה להגיע לשם, אלא אם אעבור זיכוך, ונתנו בפני שתי ברירות - או לעבור את הזיכוך בשמים או לחזור בגלגול כאן בעולם ל-19 שנה. "בחרתי לחזור בגלגול ל 19 שנה, וכך נולדתי להורי כאן בתפרח, וחייתי 19 שנה, וכשנגמר זמני, פרחה נשמתי כדי להגיע לעולם העליון שנקבע לי, וכל כך טוב לי כעת שאיני יכולה לתאר". עד כאן מה שחלמה האחות הצעירה, כשקמה בבוקר היא חשבה שמדובר בדברים בטלים ולא סיפרה דבר להוריה, אך החלום חזר ונשנה שלוש פעמים, כאשר בפעם השלישית האחות שנפטרה אמרה לאחותה - אתן לך סימן מובהק שהחלום - אמיתי. וזה הסימן שנתנה האחות. "לאחר ה'שבעה' אבינו נסע לקברי שבהר המנוחות, והיה לי כל כל טוב שאבי הגיע לשם ואמר עלי פרקי תהלים. ב'שלושים', אבינו החליט שהנסיעה מתפרח לירושלים לוקחת הרבה מאד זמן וזה ביטול תורה ולכן לא בא לשלושים. אמנם מצד אחד היה לי טוב אילו היה בא לקברי, אך מצד שני, אי גרימת ביטול תורה - היה לי למשיב נפש אפילו יותר מאשר כשבא לקברי בשבעה". האחות הצעירה, שהיתה אז בת 8, לא זכרה כלל מהנסיעה של האב ב'שבעה', ומאי הנסיעה ב'שלושים', וספרה להוריה על החלום, ואף סיפרה להם על הסימן שהיא מסרה לה כדי שתספר על כך להוריה, ואכן ההורים אישרו את כל הפרטים. "כמובן שההורים לאחר ששמעו את דבר החלום מאד התנחמו ולמדו מכאן מוסר השכל גדול עד כמה האדם טועה ואינו רואה את כל התמונה ולכן יש לו שאלות.

*

ביאור תביעת הקב"ה שהכל לטובה

ונראה כדי להבין את המסר בארבעה מילים שהשם אמר למשה, ויאמר אליו אני ה', נקדים את הפסוקים מסוף פרשה קודמת, שמות פרק ה (כ) וַיִּפְגְּעוּ אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אַהֲרֹן נִצָּבִים לִקְרָאתָם בְּצֵאתָם מֵאֵת פַּרְעֹה. (כא) וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם יֵרֶא יְקֹוָק עֲלֵיכֶם וְיִשְׁפֹּט אֲשֶׁר הִבְאַשְׁתֶּם אֶת רֵיחֵנוּ בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו לָתֶת חֶרֶב בְּיָדָם לְהָרְגֵנוּ. (כב) וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל יְקֹוָק וַיֹּאמַר אֲדֹנָי לָמָה הֲרֵעֹתָה לָעָם הַזֶּה לָמָּה זֶּה שְׁלַחְתָּנִי. (כג) וּמֵאָז בָּאתִי אֶל פַּרְעֹה לְדַבֵּר בְּשִׁמְךָ הֵרַע לָעָם הַזֶּה וְהַצֵּל לֹא הִצַּלְתָּ אֶת עַמֶּךָ. שמות פרק ו (א) וַיֹּאמֶר יְקֹוָק אֶל מֹשֶׁה עַתָּה תִּרְאֶה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לְפַרְעֹה כִּי בְיָד חֲזָקָה יְשַׁלְּחֵם וּבְיָד חֲזָקָה יְגָרְשֵׁם מֵאַרְצוֹ. משה רבנו התלונן קשה על הקב"ה ואמר לו למה הרעותה לעם הזה ומאז באתי בשמך הרע לעם ולמה שלחת אותי, ועל כך משיבו השם ומסכם את טענתו של משה בארבעה מלים וידבר אלוקים אל משה, ואמרו חז"ל כל מקום שנאמר דיבור הוא לשון קשה וגם אלוקים הוא מסמל הנהגה של מידת הדין, בארבע מילים אלו תמצת הקב"ה את טענת משה כלפיו שהוא הרע לעם בשליחותו, והתשובה לכך בארבע מלים ויאמר אליו אני ה', אמירה בכל מקום לשון רכה ואף שם הו-י-ה הוא מסמל מידת החסד והרחמים, כונתו בזה שאמר למשה גם מה שאתה רואה כמידת הדין הוא נובע מרחמים כי כל דעיבד רחמנא לטב עביד שעל ידי זה קיצר את זמן הגלות כדלקמן. **ביאורם של דברים** אומר הקב"ה למשה שיש שני דרכים לאדם לנהל את חייו דרך הראשון לחיות תמיד בעין ביקורתית ולראות רק את הרע והחסר ולהיות ממורמר ולחפש את החסרונות ותמיד מסתכל על מה שחסר ועל ידי זה יהיה תמיד בעצבות ולא יוכל להיות בשמחה כי כל חשיבתו רק על השלילה, אולם דרך שניה שירגיל

האדם את עצמו לחשיבה חיובית ודבר זה תלוי בשני חלקים, **החלק הראשון** להאמין ולדעת שבכל רע מסתתר אחריו הטוב שהשם רוצה לעשות שכל מה שעושה השם הוא לטובה, **והחלק השני** שתמיד יתבונן בטוב שיש לו וישמח במה שהצליח להשיג, וכאשר ירגיל עצמו לחשוב טוב על כל דבר ובכל מצב יהיה בשמחה תמיד ויתעודד להמשיך ולעבוד את השם ביתר שאת ועוז, וזה בה לידי ביטוי ביחס לעצמו וכן ביחס לאשתו וביחס לחינוך ילדיו או תלמידיו וכן בעבודתו גם כלפי עובדיו כיון שכל מה שעושה השם הוא לטובה כאשר נבאר.

*

כיצד נגאלו אחרי רד"ו כאשר הגזירה ארבע מאות שנה

ונתחיל בחלק הראשון אמר הקב"ה למשה שגם אותו דין הוא טובת האדם וממנו תצמח הגאולה, כעין אשר היה עם בנ"י היות והגזרה היתה ארבע מאות שנה, ובאמת כתוב **בשמות פרק יב (מ)** וּמוֹשַׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרָיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. (מא) וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה יָצְאוּ כָּל צִבְאוֹת יְקֹוָק מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם. ומאידך מבואר החשבון **בפסיקתא זוטרתא (לקח טוב) שמות פרשת בא פרק יב סימן מ,** וכן מבואר בתרגום יונתן שמות פרשת בא פרק יב פסוק מ, שבפועל היו במצרים רק רד"ו שנים? אולם ההסבר לכך מה עשה הקב"ה קיצר הזמן על ידי קושי השעבוד בכדי לזרז את יציאתן, והיינו שעבדו בתקופה קצרה מה שהיה צריך לעבוד במשך ארבע מאות שנה, נמצא שאותן צרות הן סיבת זירוז הגאולה כך שאין מקום לתלונות שמשה מתלונן, ולפי זה נמצא שהקב"ה השיב לו תשובה בזה שאמר לו שגם מידת אלוקים הוא גם ה' ונעשה הכל מתוך הרחמים, וזהו שאמר הקב"ה למשה הרי לאבות לא נגלתי בשם הויה שהיא מידת הרחמים אלא הכל במידת הדין ובכל זאת האמינו.

*

הרמז שנאמר וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם "מִתַּחַת" סִבְלֹת

ורמז על כך שמעתי מפי הרה"ג הרשל"צ רבה של ירושלים רבי שלמה עמאר שליט"א מהפסוק וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלֹת מִצְרָיִם, וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעֲבֹדָתָם, וכו' וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְקֹוָק אֱלֹהֵיכֶם הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרָיִם. ויש לדקדק בלשון הפסוק שתיבת "מתחת" מיותרת? אולם כוונת התורה להדגיש שמתחת אותו סבל מסתתרת הגאולה כי הן הסיבה לקיצור הגזרה של הגלות, ולכן כותבת התורה מתחת לרמז כי האדם יראה מה שגלוי לעיניים ואינו רואה את הנסתר מתחת לסבל זירוז הגאולה.

*

ביאור האור החיים בדיברה הראשונה

ובדרך זו כתב האור החיים שמות פרק כ פסוק ב לבאר את הדיברה הראשונה מדוע כתב שני שמות השי"ת שכתוב אָנֹכִי יְקֹוָק אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים. וז"ל עוד ירצה על דרך אומרו (תהלים קטז) כוס ישועות וגו' ובשם י"י אקרא צרה ויגון וגו' ובשם וגו', ודרשו ז"ל (ברכות ס' ב) מברכין על הרעה בשמחה כשם וכו', והטעם כי בחינת המוסר מה' אינו אלא לצד הטוב והחסד, והוא אומרו אנכי ה' פירוש מדת החסד והרחמים אפילו בזמן אלהיך פירוש שאני מיסרך.

*

וזו קבלת עול מלכות שמים השם הוא האלוקים

ובזה חושבני שכאשר נוהגים העולם לקבל עול מלכות שמים אומרים בקול ה' הוא האלוקים וכן בימי הסליחות וימי הדין הכוונה בזה לומר ה' שהוא מידת הרחמים הוא האלוקים גם שנוהג במידת הדין כי הכל נובע מרחמים רק החיסרון בנו שלא מבינים.

*

הסבר פסוק שמע ישראל והמנהג לכסות העיניים

ובזה נראה לענ"ד לבאר מדוע כשאומרים שמע ישראל מכסים את העינים? ועוד מדוע בק"ש אומרים ה' אלוקינו מדת דין ורחמים? אלא כונת הדבר שאנו מאמנים שהן מידת הרחמים והן מידת הדין הכל בין עונש ובין שכר כולן ה' אחד כולם רחמים על האדם, ולכן סוגרים העיניים לרמוז כי האדם צריך לדעת שאינו רואה את האמת כיון שהעיניים שלנו קצרות ראיה ומה שחושבים שהוא רע הוא הטוב ומה שחושבים שהוא טוב יתכן והוא רע, ולכן כל אחד צריך לחזק עצמו באמונה בהי"ת שכל מאן דעביד רחמנא לטב עביד.

*

דברי חז"ל על טעות הבנת האדם

והדבר מתבאר לפי מה שמבואר בגמרא **פסחים דף נ ע"א** והיה ה' למלך על כל הארץ **ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד,** אטו האידנא לאו אחד הוא? אמר רבי אחא בר חנינא לא כעולם הזה העולם הבא, העולם הזה על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב, ועל בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת, **לעולם הבא כולו הטוב והמטיב** ע"כ. וכתב לבאר בספר **דעת תבונות לרמח"ל סימן קע** שלעתיד לבא ביום הדין הגדול יפרוש השי"ת ויראה לכל אדם את כל הנעשה עימו ויבין וישכיל את הנאמר עד כמה עמקו מחשבותיך. הרי שמבואר כאשר האדם נמצא בעוה"ב רואה את הכל שהוא טוב הכיצד? אלא בהכרח שכל מה שנראה לנו רע זה מחוסר הבנתנו. אולם כאשר האדם מגיע לדרגת ביטחון בהשי"ת באמת יכול להבין ולראות כי הכל לטובה מעין עוה"ב.

*

מדוע האדם טועה שזה רע

עוד כתב **בספר דעת תבונות לרמח"ל סימן קכח** מדוע האדם טועה וז"ל ובאמת תראי [הנשמה] שגם במעשים אין רע נמצא בעולם אלא חלקי הדברים טרם התחברם להשלמת הדבר, אך אין דבר מושלם שיהיה רע וכו' ע"כ. והיינו שכל החיסרון נובע מפני שהאדם אינו יכול לראות דבר מושלם כיון שפעמים שהדבר נשלם במשך זמן קצר אך פעמים שזה נשלם בזמן ארוך, מעין מגילת אסתר, מעין מכירת יוסף, מעין שיעבוד בנ"י במצרים, מעין מעשה דר"ש הנ"ל, אבל אחרי שנשלם הדבר מתברר כי הכל לטובה. וכן כתב **החזו"א** בספרו אמונה וביטחון שהדבר דומה לכפרי שנכנס למתפרה וראה את החייט כיצד לוקח בד יקר ערך וגוזר אותו לחתיכות ונדמה לו כי הוא משחית את הבד כי מימיו לא ראה כיצד החייט תופר ורק ראה את השלב הראשון, אולם כאשר יראה מתחילה עד סוף הרי יראה עד כמה החייט פועל בצורה הכי טובה, כן האדם כלפי מעשיו של השי"ת אינו רואה את הסוף אלא את ההתחלה ולא רואה את התכלית ולכן נראה לעיננו רע ורק מי שיכול או זוכה לראות את הסוף מבין שהכל לטובתו.

*

משל המסילת ישרים פרק יט לביאור דברי ר"ע

וז"ל אמנם וכו' האי' היא כל מאי דעבדין מן שמיא לטב (ברכות ס'), וזה כי אפילו הצער ההוא הדוחק הנראה בעיניו רעה, איננו באמת אלא טובה אמתית, **וכמשל הרופא החותך את הבשר או את האבר שנפסד כדי שיבריא שאר הגוף ולא ימות, שאף על פי שהמעשה אכזרי לכאורה, אינו אלא רחמנות באמת להטיבו באחריתו,** ולא יסיר החולה אהבתו מהרופא בעבור זה המעשה, **אלא אדרבא יוסיף לאהבה אותו,** כן הדבר הזה, **כשיחשוב האדם שכל מה שהקב"ה עושה עמו לטובתו הוא עושה, בין שיהיה בגופו, בין שיהיה בממונו, ואף על פי שהוא אינו רואה ואינו מבין איך זה הוא טובתו, ודאי טובתו הוא, הנה לא תחלש אהבתו מפני כל דוחק או כל צער אלא אדרבא תגבר ונוספה בו תמיד.**

*

מעשה עם שני סוחרים שהלכו להפליג

וכמו שמסופר בגמרא **נדה דף לא ע"א** דרש רב יוסף מאי דכתיב אודך ה' כי אנפת בי ישוב אפך ותנחמני במה הכתוב מדבר בשני בני אדם שיצאו לסחורה ישב לו קוץ לאחד מהן התחיל מחרף ומגדף לימים שמע שטבעה ספינתו של חבירו בים התחיל מודה ומשבח לכך נאמר ישוב אפך ותנחמני, והיינו דאמר רבי אלעזר מאי דכתיב עושה נפלאות (גדולות) לבדו וברוך שם כבודו לעולם אפילו בעל הנס אינו מכיר בנסו. הרי שאם היה רואה מתחילה את האסון היה רוקד משמחה וכל העצב שהיה בתחילה בגלל שראה רק חצי מעשה, כך הדבר אצל כל אדם רק שיש מעשה שרואים את הסוף והתכלית תוך זמן קצר ויש שרק אחרי זמן ארוך ויש אחרי דורות.

*

מעשה בהלצה לאריכות ימים

ומסופר מעשה בזקן צדיק מנובהרדוק שהאריך ימים מעל מאה שאלו אותו במה זכה לאריכות ימים והשיב להם בהלצה כי לי אין שאלות על השי"ת למה ככה וכדומא, אבל בני אדם ששואלים על הנהגתו יתברך שאלות לוקחים אותם למעלה בכדי להשיב להם תשובות.

*

מעשה עם הגר"א

וכן מסופר על הגר"א שנפטרה ביתו יום לפני חתונתה והגר"א קיבל עליו את הדין באהבה, ובאה אימו בחלום ואמרה לו שאילו היה יודע איזה נחת רוח עשית בשמים מהתנהגותך בפטירת הבת היית רוקד יותר מריקוד של החתונה בלויה.

*

יסוד רבי עקיבא כל דעביד רחמנא לטב

והחלק השני. שלעולם האדם ירגיל עצמו לראות את חצי כוס המלאה ולחשוב טוב ויהיה טוב, יסוד זה נלמד **במסכת ברכות דף ס ע"ב** אמר רב הונא אמר רב משום רבי מאיר וכן תנא משמיה דרבי עקיבא **לעולם יהא אדם רגיל לומר כל דעביד רחמנא לטב עביד** כי הא דרבי עקיבא דהוה קאזיל באורחא מטא לההיא מתא בעא אושפיזא לא יהבי ליה אמר כל דעביד רחמנא לטב, אזל ובת בדברא והוה בהדיה תרנגולא וחמרא ושרגא, אתא זיקא כבייה לשרגא, אתא שונרא אכליה לתרנגולא, אתא אריה אכליה לחמרא, אמר כל דעביד רחמנא לטב, ביה בלילא אתא גייסא שבייה למתא, אמר להו לאו אמרי לכו כל מה שעושה הקדוש ברוך הוא הכל לטובה. **ופרש"י** וז"ל לקבולינהו בשמחה לברך על מדת פורענות בלבב שלם עכ"ל.

*

ביאור הבא"ח שיש בזה סגולה באמירה ובמחשבה חיובית

וכתב הבא"ח בספר בנייהו וז"ל שם אמר להו היינו דאמרי כל דעבדין משמייא לטב. יש להקשות מה חידוש קאמר להו עתה, והלא כבר אמר כן מתחלה על כל דבר ודבר שאירע לו ושמעו זאת ממנו? **ונראה לי בס"ד כונתו לומר כי האדם שפותח פיו לטובה אפילו אם נגזרה עליו גזירה לרעה אפשר שתתבטל,** ולכן אמר מה שאתם רואין עתה שהכל נעשה לטובה היינו בשביל דאמרי לכו מעיקרא על כל דבר שנעשה דעבדי משמייא לטב, ועל כן פתחון פי שפתחתי לטובה גרם שיהיה הדבר ההוא לטובה באמת, ורצה ללמדם בזה שיהיו מורגלים לפתוח פיהם לטובה על כל דבר אף על פי שנראה שהוא רעה. **וכוון הבא"ח בזה למה שכתב המהר"ל מפר"ג בספר נתיבות עולם באהבת השם פ"א, וכן בנתיב הביטחון פ"א** בא"ד וז"ל ולכך יהא אדם רגיל לומר כל מה דעביד רחמנא לטב עביד, **וכאשר יאמר על הדבר שנראה רע והוא בוטח בו יתב' שהוא לטובה אז יתן הש"י אותו רע לטובה** עכ"ל. **וכן כתב סנגורן של ישראל הרב יצחק מברדיצוב בספרו קדושת הלוי בפרשת וישב** וז"ל בא"ד ויאמר כל מה דעביד רחמנא- לטב עביד (שם ס.) ויבטח ויאמין שיש בזה טובה גדולה כי מאתו לא תצא רעה חס ושלום כנחום איש גם זו שברוב הבטחתו ואמונתו בו יתברך אמר על כל דבר גם זו לטובה (תענית כא) **ובזה הוא ממתיק הדיני' מעליו והופך אותם לרחמים ועושה מרע טוב** עכ"ל.

*

מנהג זה הוא הלכה לכל אדם

ודבר זה אינו חסידות אלא הלכה לכל אדם כאשר **נפסק בשולחן ערוך אורח חיים סימן רל סעיף ה** לעולם יהא אדם רגיל לומר כל מה דעביד רחמנא, לטב עביד. **ולענ"ד עניין יהיה רגיל לומר זו הדגשה שצריך לעולם הכוונה תמיד האדם צריך להרגיל את עצמו לומר בפיו ולחשוב טוב, ראשית. מתוך אמונה שכל מה שעושה הקב"ה לאדם זה לטובתו. ושנית. שיהיה לו תמיד חשיבה חיובית בזה שישמח תמיד בחצי כוס המלאה ולהודות על מה שיש, ולא ירגיל את עצמו להסתכל על חצי כוס הריקה ולהיות בצער, כיון שזה גורם לקטרוג על עצמו.** וכך מסופר שהיה רגיל האדמו"ר של חב"ד לומר לכל אדם הנמצא בצרה תחשוב טוב ובזה התבטלו הרבה גזרות.

*

כיצד הלל היה בטוח שאין הצווחה מביתו

ובזה מובן מעשה של הלל במסכת ברכות דף ס ע"א תנו רבנן, מעשה בהלל הזקן שהיה בא בדרך ושמע קול צוחה בעיר, אמר מובטח אני שאין זה בתוך ביתי. ועליו הכתוב אומר משמועה רעה לא ייירא נכון לבו בטח בה'. והקשו כיצד הלל בטוח הרי המתפלל על כך הוי תפילת שווא? אולם הלל הנהיג לומר כל דעביד רחמנא לטב עביד כסגולה להפך את הרע לטוב. וממנו למדו חוני המעגל ורבי עקיבא שהן תלמידי תלמידיו, ולזאת בטוח שזה לא יהיה בביתו.

*

עוד מבואר בתענית כי המצב הטוב ביותר הוא כמו שהוא

כמו שמסופר במסכת **תענית דף כג ע"ב** תו רבי מני הוה שכיח קמיה דרבי יצחק בן אלישיב אמר ליה עתירי דבי חמי קא מצערו לי, אמר ליענו ואיענו, אמר קא דחקו לי, אמר ליעתרו ואיעתרו, אמר לא מיקבלי עלי אינשי ביתי, אמר ליה מה שמה חנה תתייפי חנה ונתייפת, אמר ליה קא מגנדרא עלי, אמר ליה אי הכי תחזור חנה לשחרוריתה וחזרה חנה לשחרוריתה. **וכתב בספר כיצד לשמוח** שהגמרא מלמדת אותנו כי בעצם לאדם נדמה שמצב אחר יהיה יותר טוב ולכן הראה לו הצדיק כי מצב אחר רק יותר גרוע וכן הדבר אצל כל אדם עושה השי"ת את הטוב ביותר עבורו וצריך תמיד לשמוח עם מה שיש ולא להתמקד מה שחסר בהיות ואדם כזה מאפיל על כל האושר כמו שנספר.

*

מעשה שהיה

מעשה שהיה עם נהג מונית שהתחיל להתחזק ולחזור בתשובה והנה פעם אחד לקח נוסע לבית חולים הדסה עין כרם לאחר שהגיע כמובן הנוסע שילם וירד, חשב לעצמו האם לחזור לעיר או להמתין מעט אולי יצליח למצא נוסע אחר לעיר כך שלא יחזור ריק, החליט להתעכב וממתין שמא ימצא נוסע והנה עוברים חמש דקות ועשר דקות ורבע שעה ועדיין לא מוצא נוסע ועדיין מתעכב באמרו אולי הרגע יגיע נוסע וכך נמשכה המתנתו במקום שלושת רבעי שעה והנה הגיע מונית עם נוסע לבית חולים הוריד את הנוסע ובדיוק יצא אדם מהבית חולים שרצה מונית לנסוע לעיר וראה אותה מונית שהגיעה כעת ועלה אליה מיד ונסעו, אותו נהג כעס מאוד איך הוא חוטף נוסע הרי הוא ממתין שלושת רבעי שעה, חשב לרדוף אחריו ולחסום אותו, אך בהיות והתחיל לחזור בתשובה היה הולך לשמוע שיעורי תורה ונזכר בדברי הרב שאין אדם נוגע במה שמגיע לחברו וחבל שילך להילחם על הנוסע, **ולכן תחשוב טוב ויהיה טוב,** והנה בעודו מהרהר עם עצמו יצא איזה דיפלומט מהבית חולים וניגש למונית ושאלו שהוא צריך נסיעה לצפון הלוך וחזור עם המתנה שעתיים במקום האם מסכים, הנהג שמח כמובן והסכים, נשאל כמה יעלה חשב ואמר לנצל אותו ואמר לו אלף, הדיפלומט הסכים ועלה למונית ועשה את הנסיעה ונח שם שעתיים והחזירו והנוסע הוציא לו מעטפה ושילם לנהג, ירד הנוסע ופתח הנהג את המעטפה ורואה בתוכה אלף דולר כי הדיפלומט הבין אלף דולר והוא התכון על אלף שקל, חשב לעצמו שאם היה נלחם עם אותו נהג על הנוסע והיה לוקח ממנו הנוסע היה עושה נסיעה של חמישים שמונים ₪ והנה בגלל האמונה שחיזק עצמו ראה תיכף ומיד שזה היה לטובתו והרויח אלף דולר. בדומה לכך הקב"ה תובע את משה כדלקמן.

*

מוסר השכל

עלה בידנו להשכיל שגורל האדם ובני ביתו תלוי בהנהגתו ובבחירת חשיבתו ומבטו האושר בחיים וההצלחה תלוי ביסוד זה שכל זוג שבונה את הבית היהודי על אדני התורה צריכים בני הזוג להרגיל עצמם בהנהגה טובה זו שהיא גם סגולה כמו הלל הזקן, **ראשית.** האמונה שהכל לטובה כי אבא שבשמים אל מלא רחמים וכל מה שעושה עם האדם הוא הכי טוב שיכול להיות ומחוסר ראיה מקיפה ושלימה הדברים נראים אחרת, ולכן ירגילו את עצמם ויאמרו תמיד בפיהם הכל לטובה, **ושנית.** לשמוח במה שהשם נתן לו, בהיות כאשר נתבונן הרי אדם בעולם שיש לו הכל ולכל אדם יש סוגי בעיות שונות ואיך בכל זאת אנחנו רואים שוני בין בני אדם יש שמחים ויש עצובים הרי הסיבה שמעציבה ישנה גם אצל השמחים אלא הדבר תלוי בבחירה על מה להסתכל ולחשוב על הטוב או על הרע ועל ידי

זה התוצאה של שמחים ועצבים, וכאשר מתמקד בטוב כך שפותח את היום במודה אני ראשית שהחזרת נשמה בקרבי וכן על הגוף שהוא בריא ומתפקד שזה לבד שווה הון תועפות לעומת בני אדם שנמצאים רח"ל בבתי חולים וסובלים מכל מיני מחלות שהיו מוכנים לשלם כל הון בשביל בריאותם ואתה לא נצרך לכך, שנית ישמח בבית שזכה לבנות ולילדים שזכה ולפרנסה שיש לו גם אם לא ברווח ועל הרכוש שהשיג ובזה ירגיל כדברי דוד המלך בתהלים פרק לד (ב) אֲבָרְכָה אֶת יְקֹוָק בְּכָל עֵת תָּמִיד תְּהִלָּתוֹ בְּפִי. ויתפלל על החסר ויבטח בבוראו שיעשה איתו את הטוב, לעומת זוגות רבים שהעצבות וחוסר אושר ושמחה שורר בביתם והיא נחלתם, מפני שמתמקדים רק בחסר וכל היום יש תלונות למה לא מצליחים למלא את חסרונן כך שגם ממה שיש להם אינם נהנים וכל ימיהם סבל מצוקה וצער, וזה מה שהקב"ה השיב למשה בארבעה מילים ויאמר אליו אני ה' שהכל טוב ובמידת הרחמים, וזה המסר של הדיברה הראשונה וכן הפסוק של שמע ישראל שהכל לטובה ובזה נזכה לחיות תמיד בשמחה ובאושר ובעושר והצלחה אמן.

החותם בברכת שבת שלום ומבורך.

הצב"י מרדכי מלכא עיה"ק אלעד

<u>משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית</u>

המעלה האמיתית

לַדַּ אֶל פַּרְעֹה בַּבֹּקֶר הִנֵּה יֹצֵא הַמַּיְמָה וְנִצַּבְתָּ לִקְרָאתוֹ עַל שְׂפַת הַיְאֹר (ז, טו)

היאור, היה ה'כח' של מצרים.

ועד מהרה, הוא הפך מסתם 'כח' - לאלוהים. ובדומה להרבה מאוד 'כוחות' טבעיים, באותם זמנים קדומים.

[אגב, זו ממש אינה 'פרימיטיביות'; זו ה'קידמה' האמיתית. המחשבה ה'מודרנית', שאין בכלל 'כוחות' על טבעיים הפועלים בבריאה, **היא** פרימיטיבית להחריד.]

פרעה, היה 'יוצא המימה'. 'מתחבר' ליאור. וכנראה שהיאור 'האצילי' מ'אלוהותו' - על פרעה. גם הוא, הפך - לאלוהים.

ככה זה אצל אומות העולם, כשהם עולים ל'גדולה'. 'מקור' הגדולה, אם הוא היה ידוע אי פעם, נשכח עד מהרה; והם עצמם - נעשים ה'מקור'. אני, ואפסי עוד (עי' חולין פט.).

כל 'רשות' - נעשית הרשות הקובעת. בכל תחום שהוא. הכל הופך להיות 'שפיט'. הלא הם עלו - או העלו את עצמם - ל'גדולה'. ומי הוא זה שיעיז לערער על מעמדם. זהו 'ביטול הדמוקרטיה'.

אפשר ללמד עליהם 'זכות'. הם **באמת** חושבים כך. יש להם 'ראיות' שהם יותר מכולם. אפילו היאור, או לחילופין 'כס השופט', 'עולה' לקראתם.

כשהאדם מקבל לידים איזשהו 'כח', אז התחושה הטבעית - ללא 'יראת אלוקים במקום הזה' - היא שה'כח' הזה, הוא עצמו ה'אני' שלי. וזה 'על הרצף' - של 'האלהת' ה'אני' (היינו - לעשות מה'אני' 'אלוהים').

יש 'האלהה' - מהסוג של פרעה. ויש גם סוג 'מודרני', עדכני יותר. הכל מאותה ה'משפחה'. הלא ה'ערב רב', ומלך מצרים - הם באמת מאותה המשפחה.

אנחנו, עם ישראל - גם כן 'משפחה'. אבל מסוג אחר לגמרי. 'אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל. חושקני בכם, שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה אתם ממעטין עצמכם לפני' (חולין, שם).

אנחנו - ממעטים את עצמנו. ככה זה, כשיש 'יראת אלוקים' - במקום הזה.

*

ריקנות - מעלה או חיסרון?

שאלה.

על השולחן מונחות שתי כוסות. האחת מלאה, והשניה - ריקה.

בצד אותו שולחן, ישובים היו כמה 'אקדמאים'. והם התחבטו בשאלה ה'פילוסופית'. איזו כוס 'חשובה' יותר. המלאה - או הריקה.

ה'אקדמאי' הראשי, פתח את ה'אספה'.

- הכוס המלאה - היא החשובה יותר. מה השאלה בכלל.

מצוין. זה ה'צד' הראשון.

אבל - יש גם 'צד שני'. ככה זה ב'פילוסופיה'.

הכוס המלאה, היא כבר מלאה. זהו. לא תוכל למלאות אותה יותר.

ואילו את הכוס הריקה, אפשר למלאות - במה שאתה רוצה. זה יכול להיות - מי ברז פשוטים. מלאי 'מיקרובים' זערערים, וחלקיקי פסולת שונים ומשונים.

ואפשר גם, שזה יהיה - משקה ממותק כלשהו. יקר להחריד, והרבה פחות בריא ממי הברז הנ"ל.

יש גם אפשרות נוספת. יין. ישן נושן. כזה שכוס אחת שלו - שווה כמו כמה וכמה בקבוקי שתיה ממותקת.

יתכן גם שנחליט בסוף למלאות אותה בפתותי זהב גולמי. כזה שמאוד קשה לאמוד את שוויו.

אין - כמעט - גבול, למה שהכוס הריקה 'מאפשרת'. ואילו המלאה - היא 'נטולת' אפשרויות לחלוטין. היא מה ש'היא', וזהו.

ספר משלי, מלמד אותנו - בין היתר - מידות נכונות.

ומי 'הכי גרוע' בכל אותו ספר קדוש? כיצד מגדירים אותו שם?

- 'כסיל'.

בכל עת מצוא, שלמה המלך מלמד אותנו כמה גרוע אותו כסיל. קרוב לשלשים פעם (!).

ואם נמשיך ב'מעלה' הספר, ונגיע לפרק כו - נמצא, למרבה ההפתעה, מישהו - שהוא יותר גרוע אפילו מהכסיל.

- 'ראיתי איש חכם בעיניו. תקוה לכסיל ממנו' (משלי כו, יב).

'חכם - בעיניו'. הוא הכי גרוע שיש. לכאורה.

וכל כך למה?

כי לאותו כסיל, יש 'תקוה'. הוא יכול תמיד - לגדול, להשתנות, להתפתח.

ה'חכם בעיניו', הוא כבר 'כוס מלאה' - בחכמה רבה. אין אצלו 'מקום' למשהו 'נוסף'.

היהודי, תמיד שואף להיות - **'תלמיד** חכם'. 'תלמיד'. תמיד תמיד - מוכן ל'קליטה' נוספת.

- וזו ה'מעלה' האמיתית. כשאתה 'ריק', ומוכן 'להתמלאות' ב'חומר' הכי נעלה שיש - אז אתה כבר 'שם'. אתה שייך - להכי נעלה שיש, עוד קודם ש'התמלאת' בו (עי' ביאור"ג לשיה"ש פ"ב פ"ב).

*

פטריוט מצרי

במצרים, היינו - 'מצרים'. לכל דבר וענין. יותר נכון - כמעט לכל דבר וענין.

עם ישראל היה - בסוג של 'עיבור'. ה'אמא' ההרה, היתה - האומה המצרית. 'גוי מקרב גוי'.

וכמו 'מעוברת', אתה לא 'רואה' שיש שם 'עוד' מישהו. אתה רק יכול לראות - משהו 'בולטי'. זה הכל. כך היינו שם. סוג של 'בליטה' - בתוככי 'גוף' העם המצרי. וה'בליטה' הזו, היתה - שמותם, לשונם, ולבושם.

- כך נראית כוס 'ריקה'.

לצד מעלתה הגדולה - היכולת להתמלאות, נמצא גם חסרונה הגדול. גם רפש וטיט, זוהמא ומיאוס - באים ב'חשבון'.

ובמצרים, התמלאנו - ב'מְצָרִיּוּת'. היינו הכי 'מצריים' שיש. הכי 'פטריוטים'.

כשראינו שה'סמל' המצרי החשוב ביותר - המלך פרעה בכבודו ובעצמו - עוסק בבנין הארץ, הבנו מיד - זו 'משימה לאומית' ראשונה במעלה.

- ותיכף ומיד - היינו 'שם'. נרתמנו למשימה ה'לאומית'. בכל נפשנו, כוחנו, ומאודנו.

וכך היה גם פעמים רבות נוספות, במשך אלפי השנים שלאחר מכן.

תנועת ההשכלה העולמית - מצאה חלק מאיתנו מוכנים לגמרי. ה'ראש היהודי' - נכנס לעניין, והעלה אותו בכמה רמות.

יהודי גרמניה, למשל, היו - פעמים רבות - יותר 'גרמנים' מאשר 'יהודים'. אפילו יותר מהגרמנים עצמם.

כך גם תנועת ה'קומוניזם'. זו שהובילה לרצח מליונים, ולדיכוי של עשרות מליונים. בין 'הוגיה' ומקימיה - היה 'יהודי' אחד. ואפילו תנועת ה'קיבוצים', כאן - בארץ הקודש, שאבה את השראתה - ממי שנקרא בפיהם 'שמש העמים'. וזה לא אחר מאשר - סטאלין. ימ"ש.

ככה זה כשיש 'ריק', המשווע - למילוי כלשהו. ועד כמה שה'מכונה' בוערת, עד כמה שהמנוע פועל על 'טורבו' - זה הולך ונעשה יותר ויותר מסוכן.

- כשלא מודעים לכך - שהמילוי הגדול ביותר, והנפלא ביותר, והיחיד הממלא באמת - נמצא אצלנו. 'מתחת לתנור'.

*

מכונה משוכללת

יש - בריאה. עצם המציאות. כל מה שברא ה' יתברך בעולמו.

ובאותה מציאות, 'נכנסת' - 'נשמה' פנימית (ה'קו', שהופך בהמשך ההשתלשלות - לשמו יתברך).

וה'נשמה' הזו, נוטלת את כל חלקי הבריאה, ו'רותמת' אותם - אליה. זה סוג של 'מנוע' כזה, ש'מוביל' את הכל - אל המטרה.

הלא כך אומרים לנו חז"ל (בר"ר, בראשית יג, ג). ה' קרא 'שם מלא' - על 'עולם מלא'.

'עולם מלא', הכוונה - שה'מכונה' הענקית הזו, ששמה 'עולם' - עמדה על רגליה. היא היתה 'תקינה'. כל הרכיבים היו במקומם. אפשר היה - 'להפעיל' אותה.

- 'אפשר להפעיל'. נכון. אבל זה לא יתן כלום. זה יהיה כמו תנור אפיה, הפועל על מאתים מעלות - אבל בלי עוגה; כמו מכונת כביסה, המסתובבת במרץ רב - אבל בלי כביסה בפנים.

וכשהעולם היה 'מלא', אז הוא המתין - ל'תוצר'. וזה הגיע עד מהרה. 'שם מלא'.

- הסיבה היחידה, לעצם הקיום - של כל העולם כולו.

וההבנה הזו, שהכל כאן 'ריק' לגמרי, שהעולם גופו אינו ה'מילוי' של עצמו - היא עצמה הכח, לקבל את הדבר האמיתי. להתמלאות בחיים האמיתיים.

- היא עצמה - ה'תלמיד חכם'. המעלה הכי גדולה שיש.

*

'כפי ההעדר - כך המעלה'

אז זו המציאות שלנו. עולם 'מלא', שהוא בעצם 'כלי ריק' - המתמלא ב'שם מלא'.

וזה נמצא גם, ב'זעיר אנפין', גם בעולם הזה. הגשמי.

- איש, ואשה.

האשה - היא ה'עולם'. מכונה משוכללת מאוד, המסוגלת לנהל, ולפתח, ולגדל - מציאויות מורכבות ומגוונות.

אבל כשאין שם 'איש'; כשאין איזה 'תוצר' המגיע ממקום 'אחר' - מקום ש'למעלה' הימנה, אז כל המכונה המופלאה הזו - עובדת 'על ריק'.

[עלינו להזכיר כאן. האיש, כמו שהוא, אינו 'למעלה' הימנה. עליו לכבדה - יותר מגופו, ולמלאות את כל רצונותיה - עד כמה שיעלה בידו. אבל עליו לדעת, שהוא 'נושא' בקרבו משהו - שהוא למעלה הימנה.

ואם הוא יכבד אותה, וימלא את רצונותיה כראוי - כפי שהיא **באמת** רוצה, בדגש כפול על ה'באמת' - שיש ללמוד אותו היטב, אז באופן אוטומטי - היא 'תרים' אותו למקומו הראוי.]

כמובן - שכל מעשיה בספר נכתבים, ונאמן הוא בעל מלאכתה - שישלם לה שכר פעולתה. אבל זה לא הנושא.

הנושא הוא - המטרה שלה. מטרת המכונה הגדולה הזו.

והיא תתמלא - רק כשיהיה לה 'איש'. כשיהיה 'תוצר', שיבוא לידי ביטוי. גם בחלק ה'רוחני' - וגם בחלק ה'גשמי'.

האשה - מלמדים אותנו חז"ל - 'לית לה מגרמה מאומה'. אין לה מ'עצמה'. היא נועדה - 'לקבל', ולפתח. ולהוציא לפועל. ולגדל. ולנהל.

אשה שתתנהל כך - תוכל להתקדם, ולהצליח באמת. להיות 'עטרת בעלה'. להיות אותו 'כלי ריק' נעלה ומרומם - המעניק לה אפשרויות כמעט בלתי מוגבלות; את האושר האמיתי, היחידי.

ואם היא תחשוב שהיא 'כלי מלא', שיש לה הכל, והיא אינה 'זקוקה' למאומה - אז היא תהיה דומה לאותו 'חכם בעיניו' חסר תקוה.

ה'אושר' שמבטיחים לה 'שם', ב'חוץ', במחוזות ה'שוויון' - יהיה ממנה והלאה. אפשר לנסות, זו הבחירה שלה. אבל לא כדאי. 'ובחרת בחיים'.

'משברי - אחזה אלוק'. אנחנו - עם ישראל כולו - ה'אשה'.

כשהבורא 'יתברך - מתגלה, זה 'נראה' - כמו איש ואשה. 'קודשא בריך הוא', ו'שכינתיה'.

ה'שכינה', היא 'שוכנת' - בנו. בעם ישראל. אנחנו 'אחוזים' בה, 'איברים' שלה. היא ה'עומק' של ה'פנימיות' שלנו.

אז אנחנו - חלק ממנה. חלק מה'אשה' העליונה.

והיא - 'לית לה מגרמה מאומה'. היא 'ריקה' לחלוטין. היא אך ורק - 'מקבלת'.

ואם אנחנו מחפשים את הטוב האמיתי, וגם את האושר האמיתי - עלינו לחיות את החיים האמיתיים שלנו. להיות כלי 'ריק' לחלוטין. להיות 'לית לה מגרמה'.

ולדעת - ממי אנו 'מתמלאים'. מה'אחד והיחיד'. רק ממנו. שלא נחטא ב'אשת איש' חלילה.

להיות - 'שושנת העמקים'. לזכות לקבל מאותם 'עמקים' נפלאים (עי' ביאור"ג לשיה"ש פ"ב פ"א), לזכות, להיות ה'שושנה' - של מלך מלכי המלכים.

ו'כפי ההעדר - כך המעלה' (עיי"ש).

*

בית הכישוף העליון

מצרים. ארץ - הכישוף.

'אין לך כשפים - ככשפים של מצרים' (אדר"נ פכ"ח. ועי' קידושין מט.).

ואם אנחנו 'מקישים' מהמציאות שלנו, אז כנראה שהיה שם - ארמון מפואר, שעל חזיתו היה שלט ענק - 'בית הכישוף העליון'.

וב'עליון', היו ישובים אחר כבוד - 'כבוד' החרטומים, ומוציאים פסקי כישוף 'מנומקים'. מי ראוי, ומי לא. הכל על פי ה'סבירות' הבלעדית למכשפי ה'עליון'; על פי השכל הישר, השוכן אך ורק במוחם של חרטומים המשתייכים לגזע ה'נכון'.

העבדים המסכנים, אבותינו, חיו בפחד תמידי. בכל רגע עלול להופיע איזה תלמיד שנה ראשונה באוניברסיטת הכשפנים, ו'ירתום' אותם לאיזה 'ניסוי' כישופ חדש. הוא יאמר מילה אחת, או יעשה איזו תנועה מסתורית - ומשהו נורא יקרה.

ובפרט - שאין ל'אובייקט' כל אפשרות להתנגד. הוא מסור לחלוטין בידי ה'חרטום' ה'מתמחה' שמולו.

הכישוף הוא 'כלי' רב עוצמה - לעשות ככל העולה על רוחו של כל חרטום.

וכך היה היחס - לכל 'אלוהי' מצרים. אפילו לכבוד קדושת היאור בעצמו.

הלא מלך מצרים, היה - 'עומד על היאור'. הוא לא היה 'תחתיו', אלא - 'מעליו'. פרעה הוא ה'שופט', וגם ה'מחוקק'; היאור - הוא רק 'הרשות המבצעת'.

במידה מסויימת, או שאינה מסויימת, אלוהי מצרים היו - ה'משרתים'. הם נדרשו לעזור, ולהביא, ולהשפיע, ולהעניק - והם עשו זאת. היאור, למשל, היה עולה - ומשקה את השדות, ואת האנשים. הוא 'פעל' לפי ה'תכתיבים' של 'עובדיו'.

זה 'משחק' כזה. האדם מכבד את אלוהיו, עובד לו, ואז האלוה - משפיע עליו רוב שפע.

- וזה הכי 'הפוך' שיש.

לא רק שהאנשים היו 'כלי מלא', אלא שהאלוה עצמו - היה 'כלי ריק'. הוא היה חייב 'להתמלא' ברצון עובדיו, ולבצע אותו.

וכך אומרים לנו חז"ל (סנהדרין סז.). 'אמר רבי יוחנן. למה נקרא שמם כשפים - שמכחישין פמליא של מעלה'.

זה הכי 'מכחיש' שיש. הכי הפוך. ה'אני' - בלבד. סוג של 'אין עוד - מלבדי'.

וכשה'אלוה' הופך ל'משרת' - אז האדם עצמו נעשה ה'אלוה' האמיתי. כשכל ה'כח' בידיו, אז זו התוצאה.

הוא נעשה 'מלא' - עד אפס מקום. 'אפס' לגמרי. יהיה לו קושי עצום להרים את העינים קצת 'מעל' המחשבה הרגילה, לצאת - ולו לרגע אחד - מקופסת צרות המוחין השלטת, ולהבין שיש משהו 'קצת' יותר גבוה מה'סבירות הקיצונית' הפרטית שלי.

*

טוב 'לי' - או טוב 'לו'?

אנחנו, לא שם. ודאי שלא.

- אבל אולי, קצת, ב'משהו' - אנחנו כן 'שם'.

למשל - משפט כמו.

'אם ה' עשה לי את זה - אז זה בטוח טוב לי'.

נשמע מצוין, לא??

ודאי. למה לא.

הלא - 'טוב לי'. זה יהיה 'לי' - 'טוב'. ושיהיה לי טוב - זה מצוין!

- ומה עם ה' יתברך? מתי יהיה **לו** טוב??

אולי נוכל לומר משפט אחר.

'אם ה' עשה את זה - אז אני מקוה שזה יהיה טוב **לו**!'

או יותר מכך - אני אעשה את הכל, בכל נפשי ומאודי, שהכל יהיה טוב - לו יתברך. את כל רצונותי - אניח ב'צד'; ואתמלא - עד אפס מקום - ברצונותיו שלו.

אני - משרת. עובד אצל מישהו. המטרה - שלו. רק שלו. אין לי זכות דעת' בענין בכלל. אני לא 'מחוקק', ולא 'שופט'. רק - ה'זרוע המבצעת' בלבד.

- בדיוק להיפך - מ'בית הכישוף העליון' ההוא.

ואל דאגה. אנחנו לא באמת זורקים את הרצונות שלנו ב'צד'.

אנחנו רק מבינים - שהרצון שלו יתברך, והרצונות שלנו - מתאחדים. 'משתתפים'. הלא 'כל המשתף שם שמים בצערו - כופלין לו פרנסתו'.

'שם שמים' - זו השכינה הקדושה. והיא 'שוכנת' - בנו. ממש. בחיים שלנו, בתחושות שלנו. ב'עונג שבת' שלנו, היינו - בתוך 'חוש הטעם' הפרטי שלי. ואפילו בייסורים שלנו - היא זו שמתייסרת. 'קלני מראשי'.

אתה לא הולך לשום מקום. גם לא הרצונות שלך. אתה רק מבין ומפנים - שזו 'שותפות' מלאה. שאנחנו יחד, תמיד, לטוב - ולמוטב.

וכשאנחנו מבינים את זה - אז זה באמת 'חלי'. כשאנחנו 'משתפים' - אז יש שיתוף.

וכשיש איזה 'מכשף עליון', או קצת פחות 'עליון', שחושב שהוא יוכל 'למלאות' את עולמו, ואת אלוהיו, ואת כל הסובבים אותו - ברצונו הפרטי, כדאי לו שיכנס ל'ארכיון' של אותו 'בית עליון' מצרי, ויחפש 'תקדימים'.

- והוא ימצא. והרבה.

חז"ל (בזוה"ק) מלמדים אותנו, שהמכות - לפחות הארבעה הראשונות, וגם האחרונה - 'היכו' את ה'כוחות' האדירים הללו. את הכישוף, את הע"ז. הן 'שמטו את הקרקע' מתחתם, והראו - יש כאן כח עליון אמיתי. 'אלוקים' אמיתי. כזה שצריך לעבוד אותו, ולא לרתום אותו לצרכים שלנו.

שוב, אנחנו לא שם.

אבל כדאי לנו - לנסות להבין מה **הוא** רוצה. מה העבודה **שלו**. לא רק 'ישועות' לעצמי - אלא גם לשמו יתברך.

ה' יזכנו!

<u>מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית</u>

קרבת משה ואהרן וגדר גרות עם ישראל

וַיַּקַּח עַמְרָם אֶת יוֹכֶבֶד דֹּדָתוֹ לוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת אַהֲרֹן וְאֶת מֹשֶׁה וגו' (ו, כ)

בגדר קורבת משה ואהרן, כותב רבינו הרוגוצ'בער זצ"ל דהנה בראש השנה דף כ"ב ע"א תנן, ר"ש אומר אב ובנו וכל הקרובין כשרין לעדות החדש. ובגמ' א"ר לוי מאי טעמא דר"ש דכתיב (שמות יב-א) ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר החדש הזה לכם עדות זו תהא כשרה בכם ורבנן עדות זו תהא מסורה לכם. מבואר דנחשבים קרובים[כג]. וכן בזבחים דף ק"א ע"א מבואר דהיה שייך אנינות מאהרן לבניו. וקשה הא היו גרים וגר שנתגייר כקטן שנולד ופקעה קורבה. מיישב רבינו דצ"ל דאצל בני אברהם אבינו לאחר שנתגיירו ביציאתם ממצרים חל עליהם שם יהודי למפרע מזמן שמל אברהם את עצמו דאברהם תחילה לגרים כדאיתא בחגיגה דף ג' ע"א. משא"כ הערב רב ושאר גרים נהיו גרים רק מכאן ולהבא. וראיה הביא רבינו מהא דגבי ערב רב כתב רש"י (יבמות דף ע"ו ע"ב ד"ה הנך) דיש עליהם דין גר מצרי, ומה שייך הא אז הכל נתגיירו, וע"כ דישראל נעשו למפרע[כד] ישראלים וכמו לוים ושם בני אברהם עליהם לענין מילה ובני יעקב הם לענין גיד הנשה (וכמבואר ברמב"ם בפיה"מ פ"ז דחולין שאנו מקיימין משום יעקב אבינו). וזהו הביאור בהך דנדרים דף ל"א ע"א דמקשה וכי ישראל נפוק מכלל בני נח, ומשני כיון דיאתקדש אברהם איקרו על שמיה. ולכן נחשבים משה ואהרן קרובים. אבל גרים נעשו רק מכאן ולהבא. [מקורות. צ"פ סנהדרין דף פ"ב ע"א וראה צ"פ יבמות דף ע"ו ע"ב, ובצ"פ מגילה דף י"ג (י"ל אי"ה בקרוב) דן לגבי בתיה שנשאת לכלב למה לא הוי איסור מצרית]

<u>נגוהות בפרשה / הרב ישראל מאיר אסטריק, כולל מגדל עוז (רחובות)</u>

החלוקה שבמכת דם

וְהַדָּגָה אֲשֶׁר בַּיְּאֹר מֵתָה וַיִּבְאַשׁ הַיְּאֹר וְלֹא יָכְלוּ מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת מַיִם מִן הַיְּאֹר וַיְהִי הַדָּם בְּכָל אֶרֶץ מִצְרָיִם (ז, כא)

כמה דקדוקים בתיאור מכת דם

המכה הראשונה בה לקו המצרים היא מכת דם. וזה לשון הפסוקים "ויך את המים אשר ביאור וגו' ויהפכו כל המים אשר ביאור לדם; והדגה אשר ביאור מתה ויבאש היאור ולא יכלו מצרים לשתות מים מן היאור, ויהי הדם בכל ארץ מצרים; ויחפרו כל מצרים סביבות היאור מים לשתות כי לא יכלו לשתות ממימי היאור" (פרק ז' פס' כ - כד). ויש לדקדק בפסוקים אלו כמה דיוקים. ראשית, דקדקו המפרשים (יעויין בחזקוני ובאברבנאל ובאור החיים ועוד) מהו שהדגישה התורה "והדגה אשר ביאור תמות ובאש היאור", הרי זה דבר פשוט שהדגים לא יכולים להתקיים בדם. ועוד, שהכתוב לכאורה סותר עצמו, שמהלשון "ולא יכלו לשתות מים מן **היאור**" משמע שרק מי היאור נהפכו לדם ולכן לא יכלו לשתות ממימיו, אולם מיד לאחמ"כ הכתוב מסיים "ויהי הדם **בכל** ארץ מצרים" ומבואר שכל מימות מצרים נהפכו לדם ולא רק היאור.

ועיקר לשון הכתוב "והדגה אשר ביאור מתה ויבאש היאור ולא יכלו מצרים לשתות מים מן היאור" צריך ביאור, שמשמע שבגלל שהדגה מתה, לכן לא יכלו לשתות מן היאור מים, והרי גם בלא מות הדגה, אי אפשר לשתות מהיאור כיון שמימיו נהפכו לדם. עוד יש לעיין בלשון הפסוק "ויחפרו **כל** מצרים סביבות היאור מים לשתות", שכיון שהחופרים הראשונים ראו שגם המים שסביבות היאור נהפכו לדם, מפני מה באו אחריהם כל המצרים והמשיכו לחפור, וכי כל אחד חשב שהוא יהיה שונה מכל מי שקדמו לו.

*

יסוד - שני עניינים במכת דם

ונראה לומר, שמכת דם נחלקה לשני חלקים. עיקר העונש היה מה שנהפכו כל מימות מצרים לדם, ובכך נפסלו לשתיה, אולם הייתה מכה נוספת שהיאור שהוא האלוה של מצרים יסריח בגלל מות הדגים שבו, ויש בכך תוספת ביזיון למצרים שאותו אלוה שהם תלו בו ביטחונם, מלבד מה שאינו יכול לספק להם מים, עוד מתבזה בכך שהוא מבאיש ומעורר סלידה להתקרב אליו.

ושנינו (שמו"ר ט י) שממכת דם העשירו היהודים, שאצל היהודים לא שלטה מכת דם והמים שברשותם ראויים היו לשתיה, והיו המצרים משלמים ליהודים וקונים מהם מים. ונראה לחדש, שכל מה שהועיל למצרים לקנות מים מהיהודים זה רק ביחס למכת דם - שאותם מים ששילמו עליהם חזרו להיות מים, אולם ביחס להבאשת היאור, לא הועיל למצרים מה ששלמו, ואם היו קונים מים שמקורם מהיאור, למרות שהם כבר לא היו דם, מכל מקום הם לא היו ראויים לשתיה מחמת הסרחון ששלט בהם.

*

ישוב התמיהות על פי זה

ואם כנים הדברים מדוקדקים הפסוקים באר היטב. שתחילה מדגישה התורה שבמכת דם היו שני חלקים, האחד "ויהפכו כל המים אשר ביאור לדם" והשני "והדגה אשר ביאור מתה ויבאש היאור". וממשיכה התורה שבגלל הבאשת היאור "ולא יכלו מצרים לשתות **מים** מן היאור", שמכל מימות מצרים ניתן היה - על ידי התשלום ליהודים - לשתות מים. אולם ממימי היאור בגלל שהם הבאישו, אזי לא ניתן לשתות 'מים' מן היאור, שגם לאחר שנהפכו למים, לא היה אפשר לשתותם מחמת הבאשתם.

ומעתה, האפשרות היחידה של המצרים לשתות מים, הוא על ידי השגת מים שלא מן היאור, שאף על פי שכל מימות מצרים נהפכו לדם, אולם מים שאין מקורם מן היאור הם יכולים על ידי תשלום ליהודים להפכם חזרה למים, ועל כן מסיימת התורה "ויחפרו **כל** מצרים סביבות היאור מים לשתות" שכדי שיהיה להם מים הראויים לשתיה, הוצרך כל מצרי שחפץ בכך לחפור. ולכן, בשונה מתחילת המכה שנאמר בה "ולא יכלו מצרים לשתות מים מן היאור" ולא הודגש שכל מצרים לא יכלו לשתות מים מן היאור, שמאחר שהראשונים ניסו לשתות ולא יכלו, הבאים אחריהם כבר לא ניסו לשתות את מימי היאור. אולם כשמצאו המצרים את הפתרון - להשיג מים שאינם מימי היאור, ורק אותם על ידי הקניה מהיהודי ניתן להפוך למים הראויים לשתיה, בשלב זה כל המצרים ללא יוצא מן הכלל עשו כן כי אין מי שיכול להתקיים בלא מים ולכן מדגישה התורה "ויחפרו כל מצרים סביבות היאור מים לשתות".

ויש להוסיף עוד, שבסיום המכה אף שחזר כל הדם שבמצרים למים, מכל מקום נראה שביאושו של היאור נשאר ועדיין לא יכלו המצרים לשתות מים מן היאור אלא רק מסביבות היאור. ואם כן מה שנאמר "ויחפרו כל מצרים סביבות היאור מים לשתות" אינו מצטמצם דווקא לשבעת ימי המכה, אלא גם לאחריה, אלא שבזמן המכה היו צריכים לשלם ליהודים בשביל שאותם מים שנהפכו לדם יחזרו להיות מים, ולאחר סיום המכה יכלו לשתות מים מסביבות היאור מבלי לשלם ליהודי, אך מהיאור עצמו לא יכלו לשתות אף לאחר המכה בגלל שהבאישו מימיו.

<u>נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל</u>

אילו היה שם לא היה נגאל

עֲשָׂרָה נִסִּים נַעֲשׂוּ לַאֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם וַעֲשָׂרָה עַל הַיָּם (מסכת אבות פ"ה מ"ד)

הנה דור יוצאי מצרים היו אנשים גדולים, דור דעה, וזכו לגילויים נוראים, ולעשרה נסים שנעשו להם במצרים, כדתנן באבות שם.

והנה רש"י כתב, עשרה נסים שנעשו לאבותינו במצרים ועשרה על הים לא נתפרשו לנו. עי' שם.

וברמב"ם בפירוש המשניות שם כתב, אבל העשרה נסים שנעשו לאבותינו במצרים, הוא הנצלם מן העשר מכות, והיות כל מכה ומכה מיוחדת במצרים ולא בישראל ואלו הם נסים בלא ספק. ע"כ. ומבואר מדבריו שעשרת הנסים שנעשו לאבותינו במצרים, הם עצם העובדה שעשרת המכות לא שלטו בעם ישראל, וכל מכה שניתנה למצרים היתה צריכה עמה לנס שלא תשלוט בעם ישראל. וכן נראה שפירשו עוד ראשונים. ויתכן שרש"י גם כן הסכים לזה, ומה שכתב שלא נתפרשו לנו, כוונתו לעשרה על הים שבסוף המשנה.

ובמדרש רבה במדבר פרשה י"ד פסקה י"א, על הפסוק כף אחת עשרה זהב מלאה קטורת, **כנגד עשרה מאמרות שנברא בהם העולם וכנגד עשר ספירות בלימה וכנגד עשרה דורות מאדם ועד נח וכנגד עשרה דורות מנח ועד אברהם וכנגד עשרת הדברות וכנגד עשרה שליטים שבאדם וכנגד עשרה תולדות שבתורה וכנגד עשרה נסים שנעשו לאבותינו במצרים ועשרה נסים על הים וכנגד עשרה בריתות האמורות בפרשת מילה.** ע"כ לשון המדרש.

ובוודאי צריך להבין שאם זכו דור המדבר לגילויים אלו, הרי שהיו בדרגה רוחנית גבוהה מאד.

ולפי זה אינו מובן מה שאנו אומרים בליל הסדר לבן הרשע, **אילו היה שם לא היה נגאל,** שמשמע מזה שאנו שאין אנו רשעים כמותו, כן היינו נגאלים. ומהיכי תיתי, וכי מספיק היה להם לישראל שלא להיות רשעים בשביל להגאל.

ויתכן לפרש כך, ונראה שזהו יסוד חשוב מאד. שעל האדם קודם כל לשאוף ולרצות להתדמות לאנשים גדולים, ואזי יכול הוא להיות נטפל אליהם. ובזה יכול לזכות לכל הטוב, וכך אמרו טוב לצדיק וטוב לשכינו. אבל הרשע שאומר מה העבודה הזאת לכם, הוא לא היה יכול להגאל, שלא היה מוכן להצטרף אל הצדיקים שבדור.

והנה זהו הדבר הראשון שצריך לצאת לנו מזכירת יציאת מצרים, שנלמד לאמר, מתי יגיעו מעשינו למעשי אבותינו יוצאי מצרים שבחר בהם השם יתברך ונגלה עליהם וגאלם. ולא לחנם אנו זוכרים יציאת מצרים אחר קבלת מלכות שמים, כי כך קיבלנו מאבותינו יוצאי מצרים.

וכך נתנבא הנביא ירמיה בדבר השם, **הָלוֹךְ וְקָרָאתָ בְּאָזְנֵי יְרוּשָׁלִַם לֵאמֹר כֹּה אָמַר ד' זָכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ אַהֲבַת כְּלוּלֹתָיִךְ לֶכְתֵּךְ אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה.** ומהו ענין הקריאה באזני ירושלים, אלא כדי לעורר אותנו שנצא בעקבות אבותינו.

ויהי רצון שנעלה ונתחזק ונשפר מעשינו ונלמוד מדרכי אבותינו וכימי צאת אבותינו ממצרים נראה גם אנחנו נפלאות במהרה בימינו אמן.

<u>נעימות החיים / הרב שלום אלעזר מאסקאוויטש, רב דחבורת 'נעימות החיים', בן כ"ק אדמו"ר משאץ שליט"א, בני ברק</u>

למה איני מצליח בחיים?

מדוע אין לי הצלחה בחיים?! מדוע יש לי קושי בפרנסה?! מדוע יש לי טרדות ומניעות בעבודת השם יתברך?! ובעיקר מדוע חברי שאינו כה חזק בעבודת השם - חי 'חיי עושר הנאה ושלווה'?!

*

בני ישראל היו במצרים, עבדו עבודת פרך, סבלו צרות קשות, מיררו את חייהם, ילדיהם נשחטו או הפכו לאבן בתוך אבני הקיר, נתנו גווים למכים ולנוגשים...

אך "את האמונה לא איבדו!!!"

למרות הצרות והרדיפות, לא הרהרו אחר מידתו של הקדוש ברוך הוא, וסבלו באהבה את כל הצרות, והאמינו כי הכל לטובתם כי תכלית הגלות הוא בשביל הגאולה.

כמו כן לא טענו. מדוע אנו כבני אברהם יצחק ויעקב סובלים גולה אחר גולה, ושאר האומות דרכם צלחה. אלא ביטלו דעתם אל השם יתי' והאמינו כי הכל לטובתם אף שאינו נראה כעת לעין.

*

בפרשתנו כתוב בפסוק. "**והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים... וידעתם כי אני ה' אלקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים**" (שמות ו, ו-ז).

עלנו להבין מהו 'סִבְלוֹת מצרים'?!

*

הרה"ק התפארת שלמה זיע"א, פירש 'סִבְלוֹת' פירושו 'סַבְלָנוּת'.

אבותינו במצרים, היה להם את הסבלנות ואת קבלת יסורים באהבה, הם האמינו כי ה' עמם ואין כוונתו לצער אותם אלא לשלוח להם ברכה לדורי דורות, לקבל את התורה ולהיות עם סגולה להשם יתי'.

בכח מידת 'הַסַּבְלָנוּת', זכו לצאת ממצרים ולקבל 'סִבְלוֹנוֹת' (-מתנות גדולות) ורכוש גדול ברוח ובגשם.

*

הרה"ק מטאהש זיע"א אמר לאחד. 'באם יהיה לך 'סַבְלָנוּת' תקבל סִבְלוֹנוֹת'.

[כג] באופן אחד רצה רבינו לתרץ דבקידוש החודש במצרים הוה דקודם מתן תורה היו אחים, אך הראה מהא דזבחים (להלן) מבואר שגם אחר מתן תורה היתה קורבה לאהרן ובניו.

[כד] יסוד דברי רבינו כאן ע"פ מש"כ בכ"מ (ראה שו"ת צ"פ החדשות ח"ג סי' ל"ב וח"ד סי' ל"ו נ"א ובמצוין שם) דהיכן שהיה תחילת גרות כגון מילה לחוד או טבילה ללא קבלת מצות (וקטן בכלל זה), כשמשלים הגרות נעשה גר למפרע. וכגדר ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף.

הסבלנות וההמתנה לישועה הוא הצינור השפע לקבל את המתנות מאת השם יתברך.

זהו מה שכתוב לגבי משה. **"ויצא אל אחיו וירא בסבלתם"** (ב, יא). דהיינו שהביט וראה בסבלנות שיש לבני ישראל כלפי הקדוש ברוך הוא, ועדין מחזיקים הם באמונתם בתמימות ללא שאלות וספיקות ח"ו. אלא האמינו כי יש מטרה טובה בגלות זו.

כמו כן, ראינו בביאור רש"י על הפסוק. "ויצום אל בני ישראל - צווה עליהם להנהיגם בנחת ולסבול אותם". דהיינו שעבודת משה ואהרן, להשריש בתוך ליבות בני ישראל את מידת הסבלנות לקבל הנהגת הבורא יתי' ולא להרהר אחריו ח"ו.

*

מוסיף התפארת שלמה, כי דבר זה הוא לימוד ומוסר השכל גדול לאדם, לבל יהרהר אחר מידתו כלל ח"ו, אלא יתבטל להנהגתו יתי' באמונה פשוטה ותמימה.

אף אם אדם מוצא את עצמו מוקף בצרות טרדות ומניעות שונות, לא יפול ברוחו ח"ו, אלא יברך על הרעה מתוך אמונה כי זה לטובתו.

כמו כן, אם זה מונע וטורד אותו מעבודתו, בל יאמר. מדוע אני נרדף מאת השם יתי', בעוד שלחברי הגרוע ממני יש לו נכסים ועושר?! מפני שהכל ניסיון האם יהרהר אחר מידתו של הקב"ה או לא!

*

כתוב בתורה הקדושה. **"ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך"** (דברים ה, ו).

רבותינו זכרונם לברכה דרשו. 'בכל נפשיך - אפילו הוא נוטל את נפשך'(ברכות סא.).

מבאר התפארת שלמה. נפש רומז על ענין הרצון.

אדם רוצה לעבוד את השם יתי' בגדלות המוחין, בהארת הדעת, ביישוב הדעת, בפתיחת הלב, ובדביקות בבורא עולם.

אך לפעמים השם יתי' מנסה את האדם, ולוקח ממנו את היישוב הדעת ואת הכח לעבוד את השם יתי' כפי שרצה, אך כל זה לנסות את האדם האם יתבטל אליו ויעבוד את ה' בכל כוחו כפי המוחין והבחינה שיש לאדם כעת, או שמא יהרהר אחר מידותיו ח"ו.

כאשר אדם בקטנות המוחין, ומבטל את עצמו אל בוראו מתוך סבלנות וקבלת יסורים באהבה, על ידי זה הוא זוכה לסבלנות ומתנות גדולות בעבודת השם יתי'.

*

ידועים דברי הרה"ק מקאצק זיע"א, בפירוש המשנה באבות, **'אל תאמר לכשאפנה אשנה שמא לא תפנה'** (אבות ב' ד).

אדם שיש לו מניעות וטרדות שונות, הטורד אותו בעבודתו, ביכולתו לחשוב. 'לכשאפנה' - כאשר אזכה להיפטר מכל הטרדות והמניעות, אזי 'אשנה' - אוכל לעבוד את השם יתי' בלב טהור וזך.

אך באמת אל תאמר כן! כי מי אמר שרצון השם שתעבדהו לאחר ש'תפנה' מכל הטרדות המונעות אותך, 'שמא לא תפנה' - שמא רצון השם יתי' שתעבדהו עם כל הטרדות והמניעות וקטנות המוחין שיש לך, כך תעבדהו ככל יכולתך כפי הבחינה והמוחין שנתן לך לעת עתה.

עצם הביטול לרצון השם יתי', הוא העבודה הגדולה ביותר, בזה האדם מבטא את הביטול והקשר שלו לבורא עולם עד כמה הוא בטל לרצונו יתברך.

*

בתחילת הפרשה. **"וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב... ושמי ה' לא נודעתי להם"** (ו, ג).

שם הוי"ה לא התגלה אל האבות הקדושים, אמנם לאחר שבני קיבלו וסבלו בדומיה ובאהבה את שיעבוד מצרים, נאמר. **"וידעתם כי אני ה' אלקיכם** המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים(ו,ז)".

על ידי הסבלנות זכו לקבל סבלונות ומתנות לדעת את השם יתברך.

*

יהודים יקרים!

כל אחד עובר גלות מצרים. ניסיונות והסתרות למיניהם.

אך בואו ונתאזר בסבלנות לקבל רצון הנהגת הבורא יתברך, לבל נתמלא רח"ל, בספיקות ותמיהות על הנהגת הבורא.

עלינו לחזק עצמינו, לדעת כי כל מה שעושה השם יתי' כוונתו בזה אל טובתנו,

כאשר צץ בקרבנו הרגשות קשות בגודל סבלנו וכל העובר עלינו, מחובתנו לדעת כי טבוע בנשמתנו הקדושה, רצון חזק ואמיץ להתבטל אל הבורא כל עולמים ולאהוב אותו בכל לב ונפש בכל מצב. כמו שכתוב. 'בכל נפשך - אפילו הוא נוטל את נפשך'.

עמוק עמוק בלב היהודי קיים ביטול לבורא עולם, להידבק בו ולעשות את רצונו באמת ובתמימות, עלינו לדעת כי יש בנו את הכח להיות בטל אליו יתי', לעשות את רצונו באמת.

כאשר נתחזק 'בסבלנות' ונתבטל לרצון אבינו שבשמים, מבלי לרצות להבין את דרכי השם יתי', אלא להאמין מתוך הכרה כי 'כל מה דעביד רחמנא לטב עביד', בדרך זה נזכה להרבה 'סבלונות' ומתנות ושפע רב ברוח ובגשם, ונזכה לצאת מגלות מצרים הפרטית לגאולה בשלימות להיות עם סגולה להשם יתברך.

<u>פניני פז / הרב אברהם נח זלצמן, מח"ס 'אדני פז' על סוגיות הש"ס</u>

גאולת עם ישראל תלויה בטהרת נפש עם ישראל במניעת חטא ע"ז, וכן גאולת הנפש בכללותה תלויה במעשים

וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה מִקֹּצֶר רוּחַ וּמֵעֲבֹדָה קָשָׁה (ו, ט)

מדוע עם ישראל לא הקשיב למשה רבינו והרי האמין בגאולה, והיה צריך לשמוח כשמגיע בשורת הגאולה

בפרשתנו (שמות פרק ו): **לכן אמר לבני ישראל אני יקוק והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים והצלתי אתכם מעבדתם וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדלים. וגו' וידבר משה כן אל בני ישראל ולא שמעו אל משה מקצר רוח ומעבדה קשה. וידבר ה' אל משה לאמר. בא דבר אל פרעה מלך מצרים וישלח את בני ישראל מארצו. וידבר משה לפני ה' לאמר הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתים. וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל מארץ מצרים.**

יש לעיין בפרשה זו, הקב"ה אמר למשה רבינו לומר לעם ישראל שהוא עתיד לצאת מארץ מצרים ולהיגאל, להיות בני חורין, ולהגיע לארץ משלהם לארץ ישראל, אכן עם ישראל לא היו קשוב לכך משום שהם היו טרודים בעבודה קשה, ודבר זה טעון ביאור שהרי עם ישראל ידע שהם עתידים לצאת מארץ מצרים, וכמבואר במכילתא (פסחא פרשת בא פרשה ה) שבזכות ארבעה דברים נגאלו שלא שינו לשונם שפתם ולבושם, וידעו שהם גרים שם, כנאמר 'והיו מצוינים לגוי', וא"כ כאשר קיבלו את הבשורה שהם עתידים לצאת ממצרים היו צריכים לשמוח, ומדוע לא הקשיבו לכך אף שהיו טרודים בעבודה סוכ"ס הגיע סוף סוף בשורת הישועה והגאולה.

מדוע משה רבינו לא רצה לדבר עם פרעה, והרי לפרעה לא היה מניע לשמוע שלא היה טרוד בעבודה קשה

עוד צ"ב שכאשר אמר הקב"ה למשה רבינו שילך לומר לפרעה שישלח את עם ישראל ממצרים, אמר לו משה שפרעה לא יקשיב לו, שהרי אפילו עם ישראל לא הקשיב לו. ולא מובן מה טענה היא זו, ומדוע זה ק"ו, הרי עם ישראל מבואר שהיה טרוד 'בעבודה קשה' ולכן לא היו קשובים, אכן פרעה שלא היה לו עניין זה מדוע שלא יקשיב.

ועוד בזה. והרי פרעה ידע שיהיה גאולה

ועוד בזה שגם פרעה ידע שעם ישראל יגאל בשלב מסוים, שהרי ביום לידת משה רבינו אמרו לו החרטומים שנולד גואלם של ישראל, וידע שיש גואל שעתיד לגואל את ישראל, וא"כ אין סיבה שלא יקשיב.

ועוד בזה. הרי הגאולה תהיה בין כה וכה, ומה משנה למש"ר תגובת פרעה

עוד לא מובן, אף אם פרעה לא יקשיב, מדוע למשה רבינו זה משנה אם יהיה פרעה קשוב או לא, הוא צריך לעשות את מה שהקב"ה אומר לו, והרי הקב"ה הוא זה שיגאל, וא"כ משה רבינו צריך רק להודיע לפרעה שהקב"ה כך הולך לעשות ועדיף שזה יעשה זאת מרצון, ואם פרעה יקשיב או לא ואם ירצה או לא זה עניין שלו מול הקב"ה ומדוע משה רבינו עושה את השיקולים של פרעה או של הקב"ה.

ב.

ואפשר להשיב בזה, ובהקדם מה שיש עוד לעיין מה שמשיב הקב"ה למשה רבינו 'וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל מארץ מצרים', כלומר יש בפסוק זה ב' ציווים, אחד לבני ישראל, ואחד לפרעה, ובעוד הציווי של פרעה מבואר להדיא להודיע לו שבני ישראל עתידים לצאת ממצרים, אכן לא מבואר מה הציווי שיאמר לעם ישראל.

ומבואר במכילתא שציוום 'על פרישה מעבודה זרה', וצ"ב מה זה הסבר למשה רבינו מדוע שיילך לפרעה, ומה זה קשור לעניין, ומדוע זה יפטור את הבעיה של לדבר עם פרעה.

ג.

כאשר הנפש בגלות לא שייך גאולת הגוף

ואלא אפשר לבאר הפרשה ע"ד החסידות, שכל גלות קיימת בכמה רבדים באדם, החלק הפיזי, והחלק הנפשי והרוחני. כל זמן והחלק של הנפש והרוחני נמצא בגלות לעולם לא תיתכן גלות הגוף, גם אם האדם יידע שהוא עתיד להיגאל ויהיה לו הבטחה מפורשת, אם הנפש בגלות, היא תישאר שם.

פעמים ויש לאדם פיתויים ותאוות, או שהוא שקוע בעולם הזה ובמאווייו, לא יועיל כמה שיסבירו לו כמה הוא ניזוק מכך ברוחניות ובנפש ובממון, גם אם הוא יראה לנוכח המציאות שהוא חי בה עד כמה הוא ניזוק זה לא יועיל לו, הסט"א כ"כ חזק כמו עץ המכה שורשים באדמה כן האדם השקוע במאווי היצר כל נפשו לפותה בחוזק ולהיכן שיזוז הטומאה תזוז עימו, החלטה ורצון לבד לא מועילים, כיון שגם בשעת ההחלטה היצר הרע נמצא עימו.

אמרו צדיקים על מה שנאמר ביו"כ 'צאנך מיד גוזזים' שפעמים ויש לאדם התעוררות לעשות תשובה, והוא מתחזק לגבור על היצר הרע, הוא מחליט ומצליח למשך תקופה, ואז היצר הרע מפילו בכזו עוצמה עוד יותר ממה שהיה קודם לכן, ונמצא שכל ההתעלות שלו נהפכה לרועץ וכעת הסט"א יונקת את כוחה מאותה התעלות, היינו שהיצר מניח לאדם להתעלות כמו שהרועה מניח לצאן לגדל צמר, בכדי שיבוא אח"כ וייקח את כל הצאן כך היצר פעמים ונותן לאדם להחליט ולרצות ולהתעלות, ואז לוקח לו הכל.

ומה הדרך לגבור על היצר, מה הדרך להגיע לגאולה השלימה, גאולת הנשמה, גאולת הנפש והרוח, להיגאל מטומאה לטהרה, משיעבוד לחירות רוחנית.

עם ישראל לא חפץ להיגאל משום שהיה שקוע במ"ט שערי טומאה וחשש שאף כשיצאו ממצרים ימשיכו לחיות כמצרים

במצב זה היו עם ישראל, שידעו אומנם שהם עתידים להיגאל, אכן היו שקועים במ"ט שערי טומאה, וכשאמר להם משה רבינו שהם עתידים להיגאל לא היו קשובים 'מעבודה קשה', כלומר גם אם יצאו בפועל, אכן הטומאה שבהם תישאר, וימשיכו לחיות כמו מצרים, ומה התועלת א"כ להוציאם ממצרים אם ימשיכו לחיות כעבדים בנפש, וכמצרים בנשמה.

זו הטענה שטען משה רבינו לקב"ה, שעם ישראל כעת לא כשיר לגאולה, וא"כ אין טעם לדבר עם פרעה, שאם עם ישראל לא כשיר לגאולה, הרי וודאי שפרעה יודע זאת, כמבואר במדרש שעם ישראל היה במצרים 'כעבור במעי אימו' היו מחוברים לטומאת פרעה, ופרעה ידע שהם שקועים בטומאה, א"כ גם אם פרעה ישחררם הריהם יחזרו מעצמם, ומה א"כ המטרה בלדבר עימו.

משה רבינו לא נמנע מללכת לפרעה, אלא רצה בגאולת עם ישראל, והציג לקב"ה את מצבו הנפשי והרוחני של עם ישראל, שכעת אין איך לגאול אותו.

ד.

מענה הקב"ה, שאם ימנעו מלעבוד ע"ז בפועל, יצליחו לטהר נפשם והיות זכאים לגאולה

וע"ז השיב הקב"ה 'ויצום אל בני ישראל' אמר להם שיפסיקו לעבוד עבודה זרה, ההשקעה המרבית במלחמת היצר היא לא בדעת או בליבוי הרגש, אלא במעשים, כאשר אדם שקוע עמוק בטומאה הוא צריך **לדעת רק דבר אחד, המצב הנוכחי הוא לא טוב וצריך לשנותו, ולהאמין שבעתיד הוא לא יחוש שום חסר ממה שהוא מוותר עליו כעת,** ובידיעה זו להחזיק חזק בלי להיכנס ליותר מדי משא ומתן עם היצר, היות ועל כל נימוק הוא ישיב כנגד. העיקר זה להיות חזק בהחלטה ולהימנע מלהמשיך בחטא.

בתחילה אומנם יהיה מלחמות היצר, אך כעבור תקופה כבר תפחת המלחמה, וכאשר אדם יודע זאת מראש קל לו יותר לעמוד במלחמת היצר. והיינו שהעיקר זה המעשה בפועל לעמוד בהחלטה, ולא העיסוק במטרה בלבד.

וזה מה שאמר משה רבינו לבני ישראל, שאומנם הם רואים את עצמם כעת שקועים במ"ט שערי טומאה והם בטוחים שלעולם לא יצליחו לצאת ממצבם זה, אכן זה רק משום שהם שקועים במצבם, אך באם יחזיקו תקופה מסוימת חזק וימנעו עצמם מלעבוד ע"ז מתוך רצון להתקדש, הם יראו שכן יש ביכולתם להתגבר ולנתק עצמם מכל הטומאה שאחוזה בהם. ויפתח להם הפתח להיטהר ולהיגאל, גאולת הנפש והנשמה, וממילא יש סיבה גם לגאולת הגוף.

וכהמשך לזה אמר הקב"ה למשה רבינו שיאמר גם לפרעה, שיגאל את עם ישראל, שאם ישראל יעשו מצידם את ההשתדלות הראויה והנצרכת לגאולה הם יוכלו להיגאל, ולהינתק מהטומאה של פרעה. הילכך פרעה יצטרך לשחררם, שמאחר והובטח להם להיגאל, נתן ה' אפשרות לפרעה לשחררם מרצון, מאחר ואף פרעה הבין שזו תהיה התוצאה בסופו של דבר.

<u>פרחים לתורה - כיצד מוכיחין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי</u>

תוכחה כהקדמה לענישה - חובה!!!

בְּזֹאת תֵּדַע כִּי אֲנִי ה' (ז, יז)

אחת הטעויות הנפוצות, הן אצל הורים והן אצל מחנכים, שהם סבורים ובטוחים שהילד / החניך מבין שטעה, ומבין מה בדיוק הטעות, ואף מבין מדוע זו טעות, ולכן מיד פונים לטפל בדרכי ענישה או תוכחה. למעשה לא תמיד הלה מבין שעשה טעות. לא תמיד הוא מבין שמעשהו שלילי ואינו ראוי ואינו נכון.

הדרך הנכונה היא לשוחח איתו תחילה ולהגיע יחד איתו למסקנה ולפרשנות הנכונה של מעשהו. רק אז יש מקום לענישה.

דבר זה למדתי מפירושו של המלבי"ם לפרשתנו (ז, יד). לפני שמבאר את עשרת המכות, הוא מקדים שהיו בזמן התורה שלושה מיני כפירה, כדלהלן. א. טוענים שאין ה' חלילה בעולם. ב. טוענים שיש ה', אך אינו מתערב במה שקורה כאן בארץ, כי על השמים כבודו. ג. מתערב במה שקורה בארץ, אבל יש לו שותפים השקולים כמותו. וכל אותן שלושת הכפירות היו גם אצל פרעה. תחילה טען - מי ה'? אחרי שהוכיחו לו שיש ה', טען שאינו משגיח בארץ כאן למטה. ואחרי שהוכיחו לו שכן משגיח בקרב הארץ, טען שיש לו שותפים.

לכן אומר המלבי"ם. ג' מכות הראשונות באו בלברר מציאות ה' - נגד טענה א'. ג' מכות השניות באו בלברר שה' משגיח בקרב הארץ - נגד טענה ב'. ג' מכות השלישיות באו בלברר שאין כמוהו והוא יחידי - נגד טענה ג'.

מדגיש המלבי"ם. לפני הסדרה הראשונה, מדגיש משה למה מביא כעת מכות אלו. בזאת תדע כי אני ה' (ז, יז). לפני הסדרה השניה, מדגיש ואומר. למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ (ח, יח). ולפני הסדרה השלישית, מדגיש. בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ (ט, יד).

חייבים להקדים ולבאר - גם לרשע כפרעה, מה הטענה כנגדו. רק אז ניתן להוכיח ולהכות! לא לפני כן!

*

כמו כן למדתי זאת מפירושו של הגאון רבי זלמן סורוצקין, אזנים לתורה (בראשית ו ב). שם הוא נדרש לבאר למה התורה מאריכה בפסוקים לבאר את החטאים של הדור ההוא לפני שמספרת על המבול. אומר רבי זלמן, חייבים לפרט ולבאר מה היו החטאים, לפני שניגשים לענישה. הוא מציין שגם במלכים ב' (יז, ז-כ) הנביא מקדים לבאר למה באה גלות עשרת

השבטים, וגם בדברי הימים ב׳ (לו, יא-כ) יש הקדמה המבארת את סיבת גלות ירושלים.

בחוברת ״שיעוררי הפרשה״ (ש. דרוק) מובאים דבריו או של האזנים לתורה. כותב שם העורך. יש כאן גם פן חינוכי חשוב. כאשר הורה או מורה מעניש תלמיד, מוטל עליו להודיע לו תחילה למה מעניש אותו! לא תמיד יודע הנענש מה פשעו ומה חטאתו כי דלקת אחריו... בתחילה תבאר לו את תוכן המעשה וחומרתו, תסביר לו במה הוא שגה. אחר כך כאשר תעניש אותו - יפיק העונש את התועלת הרצויה. כשידע החניך למה נענש, יקבל זאת בהבנה, ולא יכעס, לא יישבר ולא ייכנס לדכאון. להיפך - העונש יהיה לו מנוף לצמיחה ועליה נוספת.

שבת שלום ומבורך!

פרפראות באור החיים הק׳ על הפרשה / הרב מרדכי צבי סלומון, קרית גת

וידבר א-להים אל משה ויאמר אליו אני הוי״ה = בגימטריא: בגילה שם תהא רעדה

וידבר אלהים וגו׳. צריך לדעת מה דיבר אלהים. גם הודעת אני ה׳ אחר שכבר אמר לו למעלה זכרון השם ואמר לו (ג טו) זה שמי לעלם.

אכן להיות שדיבר משה לפני אל נורא ואיום דברים שאינם מהמוסר ובפרט לפני מלך גדול, ודבר זה נמשך לצד שהראה לו פנים צוחקות פנים שמחות הרשומים בשם הוי״ה, לזה הראהו ה׳ פנים של מורא שהם בחינת הדין הרשומים בשם אלהים, והוא אומרו וידבר אלהים אל משה. ושיעור. אומרו **וידבר אלהים** הוא כי הכתוב יגיד שהיה ה׳ מדבר כל הדברים האמורים בפרשה בבחינת שם אלהים שהם פנים המפחידים ומרעידים את הנדבר אליו, ואומרו **ויאמר אליו אני ה׳** פירוש על דרך אומרם (ברכות ל׳:) במקום גילה שם תהא רעדה, נתכוון לומר לו כי הגם כי הראהו מדת הרחמים בדברו עמו לא מפני זה יסיר מסוה הפחד וידבר בלא מורא מלכות שמים, וזה לך האות כי ה׳ הוא האלהים שהרי הוא מדבר עמו בפנים הנוראים והבן:

*

והנה:

וידבר א-להים אל משה ויאמר אליו אני הוי״ה - עולה בגימטריה בסך 1075

בגילה שם תהא רעדה - עולה בגימטריה בסך 1075

רגע חושבים / הרב בנימין טאובה, קרית ספר

איך בונים את כח הנתינה

וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל אַהֲרֹן קַח מַטֶּךָ וּנְטֵה יָדְךָ עַל מֵימֵי מִצְרַיִם (ז, יט)

וכתב רש״י לפי שהגן היאור על משה כשנשלך, לפיכך לא לקה על ידו לא בדם ולא בצפרדעים, ולקה ע״י אהרן. וכן לקמן, (ח׳, י״ב) כשאהרן היכה את עפר הארץ וזה הפך לכינים. כתב רש״י שלא היה העפר כדאי ללקות ע״י משה לפי שהגן עליו כשהרג את המצרי ויטמנהו בחול, ולקה ע״י אהרן. (וכ״כ בתרגום יונתן בן עוזיאל, וצ״ע שלא כתב כן גבי דם)

והקושיא מפורסמת, מה שייך הכרת הטוב לעפר ולמים, שאין בהם דעת, ואינם מרגישים בכאב המכה, ולא בהיפוכם לדבר אחר.

ותירץ מו״ר הגר״נ קפלן שליט״א, שאין חובת הכרת הטוב בשביל נותן הטובה שיש צורך להחזיר לו, אלא בשביל מקבל הטובה, שיש לו חובה להחזיר.

וביאר שיש האומרים שאף אין חובת הכרת הטוב להורים, משום שטבעם לגדל את בניהם, וכל כוונתם להנאתם. אך התורה חייבה בחיוב כבוד הורים בכל מקרה, משום שהבן חייב בהכרת הטוב הגדולה ביותר להוריו, לפי שהם נתנו לו את כל חייו, ובלעדיהם גם לא היה יכול להישאר בחיים בקטנותו כשהוא חסר ישע.

והנה גדולה מזו אמרו בה״ק צ״ב. ששאל רבא מה מקור האימרה ׳בור ששתית ממנו מים אל תזרוק בו צרור אדמה׳. ואמר לו רבה בר מרי שהמקור מהפסוק ״לא תתעב מצרי, כי גר היית בארצו״ (דברים כ״ג ח) (כלומר דבר הנצרך לך פעם אחת שוב אל תבזהו, -רש״י), ופירש המהרש״א שאע״פ שהיה ראוי לתעבו שהרי השליך את זכוריהם ליאור, מ״מ אסור לנו לתעבו משום שיש לנו הכרת הטוב אליהם על האכסניה שנתנו לנו. (וערש״י על התורה שם, שמדובר על זה שהמצרים מותרים לאחר דור שלישי). ומשמע שאפי׳ כשיש לו צורך לכסות את הבור, אך כיוון שהוא נהנה ממנו, שיבקש ממשהו אחר לעשות את זה.

ושורש הענין ביאר במכתב מאליהו (ח״ג ע׳ 98, 100 וח״ה ע׳ 120) עפ״י מש״כ בחלק א׳ במאמר החסד שיש שני סוגי בני אדם. הנותן, והנוטל. הנותן שמח תמיד לגמול חסד ולשמח את זולתו, והנוטל עסוק בחטיפה אל קרבו מכל הבא ליד. משום שהוא מרגיש בתוכו תחושת אני ואפסי עוד, וכל העולם שייך לי, רק שבאופן רשמי זה כרגע נתון בידי אחרים, אך כל מה שמגיע להישג ידי, מיד ״ישאב״ אלי. אך ה׳נותן׳ מכיר את מקומו, ושמח בכל מה שיש לאחרים, ושמח בשמחתו, ומתחסד עימו. ולכן כשנאלץ לקבל מחבירו, הוא חפץ מאד להחזיר תודה ולשמח בחזרה, ולפעמים אפי׳ יסכים לקבל את מתנתם של אחרים כדי שיוכל להמשיך לתת להם בלי שיתביישו. אך ה׳נוטל׳ כשמקבל אינו רואה צורך אפי׳ להודות, שהרי זהו התהליך הטבעי של כל חפצי העולם שגולשים אט אט לכיוונו.

וכמובן שרובנו נמצאים אי שם על הסקאלה שבין שני הדמויות הקצוניות האלו, אך התורה מלמדת אותנו איך בונים בתוכנו את מידת הנטילה, וזה ע״י מעשים חוזרים ונשנים של הכרת הטוב, וזהירות מההיפך, ואפי׳ כלפי דומם, משום שזה מבסס בנפש את תכונת כפיות הטוב. ולכן אם קבלנו טובה ממישהו, אפי׳ שהוא כמו המצרים, שכוונתו היתה להרוויח מזה, וגם בסוף הוא עשה לנו רעה, אך מידה זו של הכרת הטוב וכח הנתינה מחייבת אותנו להודות לו.

ואפ״ל שדווקא בחלקו של משה רבינו הוא ללמד אותנו את חשיבותה של הכרת הטוב, משום שהוא הגואל, וכל הגאולה היא בשביל להגיע לקבלת התורה, וההקשר ביניהם הוא הכרת הטוב, שאנו מכירים בטובותיו של הקב״ה ומקבלים מצוותיו, וזהו הבסיס של ליל הסדר, ושורש לכל התורה כולה, ולכך אמרו חז״ל כל הכופר בטבתו של חבירו לסוף כופר בטובתו של מקום.

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח״ס ׳שבט מישראל׳, מאנשעסטער

כוונת לבישת נעליים

שַׁל נְעָלֶיךָ מֵעַל רַגְלֶיךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עֹמֵד עָלָיו אַדְמַת קֹדֶשׁ הוּא (ג, ה)

ובמדרש רבה (פרק ב אות ו) איתא ״של נעלך **כל מקום שהשכינה נגלית אסור בנעילת הסנדל** וכן ביהושע (יהושע ה) של נעלך וכן הכהנים לא שמשו במקדש אלא יחפים״. וצריכים להבין דברי המדרש למה הוצרך משה רבינו להסיר נעליו ולמה אסור ללכת בנעילת סנדל במקום השראת השכינה.

ההולך בלי נעליים מנודה לשמים

והנה מצינו לשונות חריפים מאוד בחז״ל לגבי מי שאינו הולך בנעלים כדאיתא בפסחים (קיג.) ״שבעה מנודין לשמים אלו הן יהודי שאין לו אשה ושיש לו אשה ואין לו בנים ומי שיש לו בנים ואין מגדלן לתלמוד תורה ומי שאין לו תפילין בראשו ותפילין בזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו **והמונע מנעלים מרגליו**״.

ובגמ׳ שבת (קכט.) איתא ״לעולם ימכור אדם קורות ביתו ויקח מנעלים לרגליו״ וביאר שם רש״י ״**שאין לך ביזוי מן המהלך יחף בשוק**״ וכן נפסק בשו״ע (ס׳ ב ס׳ ו) ״אסור לילך בקומה זקופה, ולא ילך ד׳ אמות בגילוי הראש (מפני כבוד השכינה), ויבדוק נקביו. הגה - ויכסה כל גופו, **ולא ילך יחף** (א״ז)״. ובמגן אברהם (ס׳ ב סק׳ ז) שם ציין לדברי גמ׳ שבת הנ״ל.

ובחכמת שלמה (ס׳ מו סעיף א׳) כתב ״כשנועל מנעליו יברך שעשה לי כל צרכי. נ״ב הטעם דברכה זו דוקא בשעת מנעלים נראה ע״פ מאמרם ז״ל דלעולם ימכור אדם כל מה שיש לו ויקנה מנעלים לרגליו **ולכך כשרואה שיש לו מנעלים א״צ למכור כל מה שיש לו**, מברך ונותן הודאה שעשה לי כל צרכי וא״צ למכור כל מה שיש לו ויש לו מנעלים ג״כ ואתי שפיר.

*

נעליים הם מלבוש של גנאי

והדבר צ״ב למה זה נחשב כדבר חמור כל כך ללכת יחף בלי נעליים. והנה כתיב בפרשת עקב (דברים ח, ד) ״שמלתך לא בלתה מעליך ורגלך לא בצקה זה ארבעים שנה״, וכתב המהר״ל בגור אריה ״יש חלוק בין ״שמלתך״ ובין ״נעלך״, **כי המלבושים הם לכבוד האדם, כמו רבי יוחנן קרי למאניה ׳מכבדותיה׳** (שבת סוף קיג.), ובשביל זה הם צריכים לאדם - כדי להתכבד ולהתקשט האדם בהם, ובשביל כך לא בלו.

ומנעלים אינם מלבושי כבוד, אבל הם מלבוש גנאי לאדם, שהרי בכל מקום קדושה אסור לילך במנעלים, כדכתיב (שמות ג, ה) ״של נעלך״. נמצא, כי המנעלים אינם אלא להכרח האדם, שלא יקבל נזק ברגליו, ואינם לעצמם. וזהו שתקנו חכמים (ברכות ס.) כשלובש סודר שלו או טליתו לברך ׳מלביש ערומים׳, בלשון לבישה. **וכשהוא מסיים מסאני ׳שעשית לי כל צרכי׳, כלומר בשביל הכרח וצורך נבראו**, לא בשביל עצמם כלל, **שאין זה מלבוש לכבוד**״.

ועל דרך זה יש להבין דברי החיים אדם (כלל מט ס׳ ב) ״ומה שתקנו ברכת שהכל הוא רק על דברים שאינם חשובים, וכוונתה דאפילו דברים הפחותים האלו, הם בדברו ובהשגחתו, ונ״ל דלכן מברכין כשנועל מנעליו ״שעשה לי כל צרכי״ **לפי שהוא דבר פחות**״.

והנה לא ביאר המהר״ל מה הכוונה שמנעלים הם דבר של גנאי, אבל י״ל הסבר הדברים עם דברי היערות דבש (ח״א דרוש יא) וז״ל בקיצור ״יש להבין בגמרא דב״ק (נט.) אלעזר זעירא מסיים מסאני אוכמא, אשכחיה דבי ריש גלותא, א״ל מאי טעמא סיים מסאני אוכמא, א״ל דאביל על חורבן ירושלים, א״ל חשוב אתה להתאבל על חורבן ירושלים וכו׳.

ויש להבין, למה היה מתאבל במסאני על החורבן ולא בשאר לבושים, ושינה מנהג של ישראל במנעליו שהיה דרכם להיות לבנים, כמ״ש תוספות שם, ולמה תפשוהו על התאבלו על חורבן בית המקדש, הלא אבילות לכל מסורה, שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה, ואם אשכחך ירושלים תשכח ימיני כתיב.

והנה יוסף בן גוריון בקינה שלו על בית המקדש שנחרב אמר, **כי הדורכים על רצפת בית המקדש היו משיגים חכמה והיתה רצפה מחכמת, והוא כי המקום היה אדמת קדש**, והדורכים עליה השיגו חכמה ונתדבקה בהם רוח הקדש, ולכך הוצרכו לילך בלי סנדל, שלא יהיה דבר חוצץ בינם לבין האדמה אשר דורכים עליה, כדי שישיגו שפעת קדש מהאדמה, **וזהו של נעליך כו׳ כי המקום וכו׳ אדמת קדש, ואין ראוי להפסיק ולבטל בהשגת קדושה**, ומזה הטעם היה חסידא ופרישא אליעזר הנ״ל סיים מסאני אוכמי, להיות כי בחרבן בית המקדש ראוי ממש לבטל כל התאוה, כמו שאמרו (ב״ב ס.) נשים לא נקח, יין לא נשתה, בשר לא נאכל, ולכך שם אות אבילות במסאני המעוררים תאוה לזכור תמיד בחרבן בית המקדש.

אבל עיקר טעם, **כי לולי שנחרב המקדש, היו דורכים על אדמת קדש והיו הולכים יחף להשיג מדרגת קדושה, וכעת בעו״ה אשר חרב, אנו לובשים מנעלים, כי בטלה קדושה בעו״ה**, ולכך מסאני דהיה לבוש היה אוכמי על אבילות, כי ע״י החרבן הגיע ללבוש נעלים, ואילו היה קיים, היו הולכים יחף, והיו מגיעים לכמה מעלות קדושה.

אך כל זה, להשיג ע״י דריכת קרקע הקדש, ולהדביק מקדש לקודש, לאו כל אדם זוכה לכך, ורבים מהמונים אשר ידרכו ולא ישיגו דבר, רק מי ששכלם טהור וזך, וקרובים למדרגת רוח הקדש להתדבק בשכל אלוה, הם המקבלים תועלת בדרכם על אדמת קודש, והם העולים בסולם בית ה׳, כי אין מסך מבדיל בין שכלם לשכל הנבדל, משא״כ המוני עם, גדר דרכם בגויות חומר, וכי ידרכו לא ירגישו ולא יקבלו שום השגה כלל, ואין זה אלא לבני עליה המועטים. ולכך כאשר ראו כי זהו לבוש מסאני אוכמא על אבילות ביטול השגה כנ״ל, חשבוהו ליוהרא היותו מבני עליה שמשיגים ומוסיפים אומץ בדרכם עלי אדמת קודש, כי לשאר בני אדם אין כאן העדר תועלת בזה״.

*

לבישת המנעלים כדי שלא יגע בשרו על האדמה

ובדבריו יש להבין דברי מהר״ם חגיז בספרו משנת חכמים (אות רכא) ״**מה טוב ומה נעים מנהג ששמעתי נוהגים בו באיזה קהילות קודש מאנשי המערב שחולצין מנעליהן כשעולין לתיבה לקרות בתורה** זכר לדבר של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא, זכר לדבר של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר עומד עליו אדמת קודש היא, ואמרו חכמי הרמז דענין לבישת המנעלים הוא כדי שלא יגע בשרו על האדמה כי בחטאו של האדם נתקללה, על כן עושין הפסק בין הרגל לאדמה, אמנם במקום ששכינה שורה הרי זה יצא מכלל קללה ושרתה עליו ברכה, אם כן יכול ללכת עליה יחף, ולפיכך נאמר למשה רבינו של נעליך כי אין אתה צריך להפסק המנעל לפי שהמקום שאתה עומד עליו אדמת קודש היא.

ולכן מנהג יפה היא זה גם באיזה קהלה במערב שיש מחלצות על גבי קרקע וכולם נוטלים מנעליהם במטפחת ונכנסים יחפים ויוצאים יחפים עד פתח שער בית הכנסת, ויש דורשין אותם לגנאי שכן מנהג הישמעאלים **ואני דורש אותם לשבח שישראל הם האומה הנבחרת שהיא קדומה לכל האומות, אם כן כל טוב דבר הנמצא בניהם אינו אלא גנוב אצלם מאתנו**״.

והנה ידוע ומפורסם שהס״ק מרוזין זצ״ל היה לו עבודה מיוחדת עם נעליו וכדסיפר הרה״ק ר׳ נחום מרדכי מטשארטקוב זצ״ל (דורש טוב, מאמר ג), וז״ל. ״יסופר מזקני מרוזין ז״ל מענין ׳גלגול שלג׳ שעשה בדרך נסתרת, שיצא פעם בליל חורף בהיר לקידוש לבנה, שרר בחוץ כפור עז שהקפיא את העצמות. וזקני עמד שעה ארוכה מאוד דבוק במחשבותיו בלא ניע, ואף לאחר שכולם כבר גמרו לומר הברכה עוד הוא ניצב על מקומו כל הזמן, ולאחר שסיים ניתן האות למקהלה שפתחה בזמר ׳טובים מאורות׳. ואחרי זה חזר לאטו לחדרו, ואז נודע שהמגפים היפים והמהודרים שהיו לרגליו, היו ללא סוליות, וזה נתברר מכתמי הדם שנחרתו בשלג הצח שפסע עליו זקני מרוזין ז״ל, ובאופן זה קיים בצורה נסתרת גלגול שלג״.

והנה לפי דברי מהר״ם חגיז מבואר למה לא חשש הס״ק מרוזין ללכת יחף, דמאחר עשה כן בעת קידוש לבנה שהיא כעין קבלת פני השכינה, לכן הלך אז יחף באופן נסתרת.

*

טעם לרוח רעה על נעליים

ובאגרא דפרקא (אות דש) הביא דברי מהר״ם חגיז והוסיף ״ובזה מצאנו טוב טעם למשאר״ל (שבת קכט.) ימכור אדם כל מה שיש לו ויקח מנעלים לרגליו, דכיון **שההפסק הוא בכדי להפסיק בין הקללה** על כן ימכור כל מה שיש לו ויקח מנעלים להפסיק, וזה שמברכין על מנעלים שעשה לי כל צרכי, כי זהו כל צרכיו, לחפוץ בברכה ולהפסיק הקללה״.

ובזה מבואר הטעם שיש רוח רעה על נעליים וכדאיתא בשו״ע הרב (ס׳ קכ״ח ס׳ כז) שכתב לגבי הכהנים ״ואחר שירדו יזהרו שלא יגעו במנעליהם המטונפים ואם נגעו יטלו ידיהם לתפלה שיתפללו אח״כ, ואף אם אינם מטונפים צריכים ליטול ידיהם אם נגעו בהן מפני **סכנת רוח רעה** כמ״ש בס׳ ד״.

*

כוונת לבישת נעליים

כתב הבן איש חי בספרו עוד יוסף חי (פר׳ וישב) וז״ל ״ברכת שעשה לי כל צרכי תקנו אותה על נעילת המנעלים, דהיחף אינו יכול לעשות צרכיו וצרכי ביתו, וכיון דלבש מנעליו כאלו נעשו לו כל צרכיו ואז הוא מוכן ללכת לכל אשר יצאה, וכנזכר בשלמי צבור שהבאתי זה בסה״ק בן איש חי בפרשה זו.

והדבר יפלא, הנאה זו דלבישת המנעלים אינה הנאה גדולה כמו הנאת פוקח עורים ומתיר אסורים וכיוצא, דא״א לאדם לעשות צרכיו בלעדם. אמנם זאת היא הנאה מועטת דאפשר לאדם ללכת ולעשות צרכיו בלא מנעלים, דהא הערביים וכתפים ובנאים וכיוצא דרכם לעשות צרכיהם בהיותם יחפים, ורק מפני הכבוד לובש האדם מנעלים ואין זה נוגע לעיקר עשיית צרכיו, ולמה תקנו על זאת ההנאה ברכה בפ״ע, ועוד כל אותם הנאות שתקנו עליהם ברכה נצרך האדם להם אפילו אם ישאר כל היום בחדרו ולא יצא חוץ מביתו, אבל המנעלים אם ישאר בחדרו וביתו והקרקע מרוצף באבנים ומכוסה אינו צריך למנעל ויכול לעשות מלאכתו בלא מנעל, וגם מפני הכבוד ליכא אם ישאר בחדרו ולא יצא חוצה. ולמה תקנו ברכה בפ״ע על זה.

ונראה לומר בס״ד לפ״ד רבינו האר״י ז״ל בשער הכונות **דברכה זו לא נתקנה בעבור הנאה הפשטית שלה הנזכר, אלא בעבור הנאה וטובה הרוחנית**, והוא על החסד הגדול שעשה

המאציל העליון בפרצופי תפארת ומלכות אשר הנהגת העולם על ידם, ואנחנו בית ישראל חיים ונזונין ומקבלים השפע על ידם.

ובזה תנוח דעתך במאמר הנזכר בירושלמי פרק וא״ו דשבת הלכה ב׳ על סנדל המסומר כמה מסמרין יהיו בו, **רבי יוחנן אמר חמשה כחמשה ספרי תורה**, רבי חנינא אמר שבעה וכימיך דבאך, (פירוש דכתיב ברזל ונחשת מנעלך וכימך דבאך, ודריש ר״ח ברזל שבמנעלך יהיו כימיך שהם ימי השבוע), רבי היה נותן שלשה עשר בזה ואחד עשר בזה כמנין משמרות, וכמסמרות נטועים **מה משמרות כ״ד אף מסמרות כ״ד**, ע״כ ע״ש.

והדבר יפלא במה נחשב המנעל הזה לעשות בו רמזים כנגד דברים יקרים וקדושים, ח״א כנגד חמשה חומשי תורה, וח״א כנגד כ״ד משמרות כהונה, ובזה ניחא כי המנעל רומז על חסד גדול העליון הנז׳ שנעשה למעלה, וכשנועל בו האדם מכוין בו על דבר קדוש ועליון שהוא אור הנקרא חשמל הנמשך מן הבינה.

ולכן בסדר נעילתו תמצא פלוגתא בגמרא דשבת דף ס״א. בין החכמים, ובעבור זה תקנו הפוסקים ז״ל לצאת ידי חובת המחלוקת ע״י שילבש תחלה של ימין ולא יקשרנו, ואח״כ ינעול של שמאל ויקשרנו, ואח״כ יקשור של ימין, וביאר רבינו האר״י ז״ל בשער הכונות סוד פלוגתא שיש בזה והתיקון שעשו הפוסקים ז״ל, ומזה תבין שנעילת המנעל יש בה סוד כמוס ועמוק, וממילא תדע כי לא נתקנה הברכה בעבור הפשט של הנעילה כאשר כתבנו בתחלת דברינו, ומה שלא פירשו בה נעילת המנעלים בפירוש מפני הכבוד וכדאמרן״ עכ״ל הבן איש חי בספרו הנ״ל.

והדברים מפורשים עוד יותר ועוד מצינו בחז״ל שהם (בראשית ה, כד) ״ויתהלך חנוך את האלקים״ ואמרו ז״ל, ״**חנוך תופר מנעלים היה ועל כל תפירה ותפירה היה מייחד יחודים לקונו**״. ואיתא בספר עשר מאמרות (מאמר אם כל חי ח״ג, סכ״ב) מהרמ״ע מפאנו וז״ל. ״והיה חנוך באמונתו מכוויון לקשר העולמות התחתונים שיהיו תקונים לרגלי השכינה דכתיב בה ׳מה יפו פעמיך בנעלים׳ **שהם חוצצים בינה ובין דומן האדמה אשר אררה ה׳ בסיבת החטא**, ועל כל תפירה ותפירה היה מכוויון ואמר ׳ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד׳ שיש בפסוק זה קשר ויחוד כל היכלות עליונים כנודע״, עכ״ל.

*

סכנה ללבוש נעליים של מת

ובזה יש להבין דברי ספר חסידים (ס׳ תנד) שכתב שיש סכנה ליתן לאחרים מנעל של מת, ״לאחד ניתנו לו מנעלים של מת ורצה לתת אותם לעני אמרו לו ואהבת לרעך כמוך אלא תמכרם לנכרי **שלא יבוא לידי סכנה**״, הרי שיש סכנה ללבוש מנעלים של מת, ורק במנעלים מצינו הקפדה זה ולא בשאר מלבושיו, והדבר מבואר לפי הנ״ל ״**דענין לבישת המנעלים הוא כדי שלא יגע בשרו על האדמה כי בחטאו של האדם נתקללה, על כן עושין הפסק בין הרגל לאדמה**״ (כדברי מהר״ם חגיז הנ״ל) ואין המנעלים מלבוש של כבוד אלא של הכרח, ויש עליהם רוח רעה, וכאשר האדם מת נראה שלא הגינו עליו מנעליו, והא ראיה שמת, ולכן אין לתתם לאיש אחר מפני הסכנה.

והנה באגרות משה (יו״ד ח״ג ס׳ קלג) נשאל אודות דברי ספר החסידים וז״ל ״הנה בדבר לבישת מנעלים של מי ששבק חיים לכל ח׳, יש נזהרים בזה מפני שאיכא בצוואת הרב יהודה החסיד שלא ללבוש מנעלים של מת, אבל שמעתי שהגרי״ל צירעלזאן ז״ל כתב בתשובותיו דהוא טעות סופר וצריך לגרוס **מנעלים של מתה והכוונה מעור בהמה שמתה** והוא מהגמ׳ דחולין (צ״ד.) שאיכא חשש סכנה דשמא היתה הבהמה שמתה מנשיכת נחש כדפרש״י שם, והספר אין אצלי.

אבל **מסתבר לע״ד דאין להגיה דאה״נ דאסר ר״י החסיד מנעלית של מת,** משום דמגמרא זו דחולין שמעינן שיש לחוש בעור מתה לשמא מתה ע״י נשיכת נחש אף שהוא מיעוטא דמיעוטא משום דלסכנה יש לחוש אף לדבר שלא מצוי כלל, לכן אסר ללבוש גם מנעלים של אדם שמת, דשמא מת ממחלה מתדבקת, ואף שלא שכיחא שלא ידעו שהיה חולה במחלה מתדבקת מ״מ הא יש לחוש לסכנה גם לדבר שלא מצוי. אבל א״כ הוא דוקא בלא ידוע ממה מת **דבידוע שמת ממחלה שלא מתדבקת אין לחוש** דלא מסתבר שאסר מנעלים של כל מת בשביל גזירה דמנעלים של מת שלא ידוע ממה מת, אך אפשר שאסר למי שאינו יודע ממה מת אף שאמר לו המוכר והנותן לו שמת ממחלה שלא מתדבקת או מרוב זקנה ואין לו לסמוך על דבריו מדין עד אחד נאמן באיסורין כיון דנמצאים בני אדם שאין לסמוך על דבריהם לא רק כשמכר לו שיש אלו שחשודין על איסור דאונאה, אלא אף כשנתן לו במתנה שלא ירויח כלום בקבלתו נמי אין לו לסמוך עליו דאולי אומר זה מסברא ואומדנא בעלמא מחמת שסומך על רובא שרוב המחלות אינן מתדבקות ואינו חושש למיעוטא אף לסכנה, **אבל למי שידע ודאי ממה מת אין טעם לאסור**.

ואף שאיכא כמה דברים מהצוואה שלא ידוע הטעם שאפשר שגם צוואה זו היא בלא טעם ידוע לנו, מ״מ מה שאיכא לפרש שהוא מטעם ידוע לנו יש לפרש כן כוונת צואתו ולא להחמיר על מה שליכא טעם, ולכן מנעלים של אחיו ז״ל מותר ללבוש מאחר שידוע לו אופן מיתתו. עכ״ל האגרות משה.

והנה בשו״ת איתן אריה מהגאון ר׳ אריה ליב ראזען זצ״ל (היה מגדולי הרבנים לפני מאה שנה, ס׳ קלח) גם העלה כעין סברת ודברי הגר״מ פיינשטיין אבל בסופו של דבר מסיק לחומרא עקב דברי השבעים תמרים (אות טו) שכתב שמקור הספר חסידים היא גמ ברכות (נז.) ״תנו רבנן מת בבית שלום בבית, אכל ושתה בבית סימן יפה לבית, נטל כלים מן הבית סימן רע לבית, תרגמא רב פפא **במסאנא וסנדלא** כל דשקיל שכבא מעלי בר ממסאנא וסנדלא״. הרי מדברי הגמרא אנו רואים שיש קשר בין אדם מת ונעליים, ויש לפרש הדבר לפי דברינו הנ״ל שמאחר שנפטר איש זה, צריכים לחשוש שאולי נעליו לא הגינו עליו מקללת האדמה.

ואולי בזה יש גם להבין הטעם לצוואת רבי יהודה החסיד שאין לשפשף הנעליים ביום נסיעה, וי״ל דמאחר שהדרכים בחזקת סכנה והשטן מקטרג בשעת הסכנה לכן אין מן הראוי לשפשף אז הנעליים שמורים על חטא האדם.

*

נעליים הם כמו כתר מלכות

אמנם לכאורה מצינו סתירה גדולה לכל הנ״ל בסדור של״ה הק׳ בפירושו על ברכת שעשה לי כל צרכי וז״ל ״וצריך להבין טוב טעם ודעת השייכות לנעילת מנעלים ברכה זו. וקבלתי ממורי הגאון החסיד מהרש״ל (רבינו שלמה ב״ר לייבוש מלובלין) שהענין הוא כפי מה שאמר דהע״ה במעלת האדם ותחסרהו מעט מאלקים וגו׳ **תמשילהו במעשה ידיך כל שתה תחת רגליו** צונה ואלפים וגו׳ הכוונה כי הקב״ה ברה ד׳ מדרגות בעוה״ז זו למעלה מזו. א׳ הדומם, ב׳ הצומח עולה עליו ויונק ממנו, ג׳ בעלי חיים עולים על הצומח ואוכלים אותו, ד׳ חי מדבר הוא האדם המושל בבעלי חיים ואוכלים ומשתמש בהם ועולה.

וזהו שאמר ׳כל שתה תחת רגליו צונה ואלפים׳ ר״ל מאחר שמושל בבעלי חיים צונה ואלפים מכ״ש שמושל בצומח ודומם שתחתיהם נמצא שהכל תחת רגלי האדם, **וכשלוקח האדם העור מהבהמה לעשות מנעלים למדרך כף רגליו מראה ביותר מבואר שהוא המושל והכל תחת רגליו ממש** ומצד הממשלה הזאת נמצא מבואר שנעשה לו כל הצרכים שהרי מושל הוא בכל מה שיש בעולם על כן כשנועל מנעליו מברך שעשה לי כל צרכי״ עכ״ל.

וכזה הובא גם באמרי נועם להגר״א (ברכות ס.) ״**שעשה לי כל צרכי ע״ד הכתוב של שתה תחת רגליו**, פירוש דהפסוק מורה על שליטה שהשליט הקב״ה את האדם על הכל, ששוחט בהמה ונוטל עורה ועושה ממנה מנעלים לרגליו וזה הוא **שליטה גדולה שאין למעלה ממנה**, ושזהו שאמר שעשה לי כל צרכי, **הממשלה**״.

ובספר הליכות שלמה (תפילה, במאמר סוף הספר) ביאר הגרש״ז אורבאך זצ״ל לפי דברי השל״ה הק׳, למה כשבועז קנה רות מאת פלוני אלמוני כתיב ״שלף איש נעלו״, האם לא מצאו סודר אחת יותר יפה במה לעשות קנין עד שהוצרכו לקחת ולהוריד נעלי הרגל, אלא שהכוונה היא כדרך שמצינו בחליצה שגם חייב לחלוץ מנעליו, שאחר שאומר שאינו מסוגל לקיים מצות יבום, אין לו עוד שלטון על כל הבריאה ולכן חולץ מנעלו, **ומטעם זה כתיב ״של נעליך מעל רגליך כי המקום אדמות קודש היא״, משום שאין להראות שלטון לפני הקב״ה**, ולכן גם ביום הכפורים אסור ללבוש נעלים דאין להראות אז שלטון כשעומד לפני השי״ת, וגם בת״ב ואבל אין להם שלטון, ובזה כתב הגרש״ז מתורץ תמיהת רבים למה מותר ללבוש נעלי גומי ביוה״כ אע״פ שהם נוחים מאד, עכ״ז הם מותרים מאחר שאין בהם עור אין בהם סימן של שלטון וממשלה.

וכדברי השל״ה הק׳ והגר״א מורה הפסוק ״**מה יפו פעמיך בנעלים**״ שהנעלים הם מלבוש של יופי וכבוד. וכן איתא בגמ׳ חגיגה (ג.) ״מה יפו פעמיך בנעלים כמה נאים רגליהם של ישראל בשעה שעולין לרגל״ וביאר שם המהרש״א ״**תלה גיאותן שהולכין במנעלים** דכל הולך יחף הולך בצער כמ״ש מנעי רגלך מיחף אבל הולכי רגלים הלכו בשמחה״.

*

כשלובש נעליים לא חסר לו דבר

אמנם גם אחרי דברי השל״ה הק׳ הדברים עדיין צ״ב, דהגם שהקב״ה נתן לנו ממשלה על הבהמות ועל כל הבריאה איך אנו רואים מזה שעשה לי כל צרכי ולא חסר לאדם שום דבר.

ויש לומר לפי דברים הנפלאים של האור החיים הק׳ עה״פ (דברים יח, יג) ״תמים תהיה עם ה׳ אלקיך״ וז״ל ״תמים תהיה עם ה׳ פירוש לפי שצוה עליו בסמוך לבל יעונן ויכשף ולבל ישאל באוב וגו׳, אמר תמים וגו׳, פירוש כלום טעם כל הדברים הוא לדעת העתידות, ולהתנהל כאשר יורו **ולתקן החסרון**, כאשר יוכל עשות, ואם תהיה עם ה׳ תמים תהיה **לא יחסר לך דבר**, וזה לך האות אברהם שהתהלך לפני ה׳, הגם שהראה המזל עליו שלא יוליד נתהפך וילד.

כי הגוים וגו׳ ישמעו וגו׳ ואתה לא כן וגו׳, פירוש אינך במצב זה כמותם, אלא **נתנם לך ה׳ אלקיך תחת ממשלתך כל המזלות וכל צבא השמים, כאומרו (תהלים ח ז) כל שתה תחת רגליו**, וכמו שדרשו ז״ל (שבת קנו.) בפסוק צדק יקראהו לרגלו (ישעיה מא ב)״.

ומעתה מבואר שמכיון שלבישת נעליים מורה ״כל שתה תחת רגליו״ ואין אנו תלויים כלל במזלות וכו׳ ואפילו אם המזלות מראים שיש איזה חסרון, אין אנו צריכים לדאוג מזה אלא **נתנם לך ה׳ אלקיך תחת ממשלתך כל המזלות וכל צבא השמים, כאומרו (תהלים ח ז) כל שתה תחת רגליו**, ואנו עם השי״ת וממילא ״**לא יחסר לך דבר**״.

*

מחלוקת בטעם לבישת נעליים

ונראה מזה שיש מחלוקת גדולה בטעם לבישת נעליים, שלפי יסוד המהר״ל בגור אריה מנעלים הם מלבוש של גנאי, ולפי השל״ה הק׳ והגר״א הם סימן של מלכות וממשלה. והנה שאלה זו אם מנעלים הם מלבוש של גנאי או מלבוש של כבוד נוגע גם להלכה, האם יש מצוה לקנות נעלים מיוחדים לשב״ק, דאם הם נחשבים כמלבוש של כבוד אז יש מצוה שיהיו מכובדים לשב״ק, אבל אם הם נחשבים כמלבוש של גנאי אז אין צריך לקנות עוד מנעלים לכבוד שבת דאיזה כבוד יש בזה ללבוש דבר של גנאי.

*

האם צריך נעליים מיוחדות לשב״ק

והנה בשו״ע (סי׳ רסב ס״ב) מוזכר רק ״שיהיו לו בגדים נקיים נאים לשבת״ ולא כתיב אם נעלים נכללים בזה או לאו, ובכף החיים (סי׳ רס״ב ס״ק כ״ה) הביא משו״ת רב פעלים (חלק ד׳ סי׳ י״ג) דא״צ להחליף גם הסנדל, והוכיח כן מדברי הגמ׳ ירושלמי (פר״ו דשבת הל״ב) ״מפני מה גזרו על סנדל מסומר, וכו׳ מעתה אפילו בחול, **לאו אורחיה דבר נשא מיהו ליה תרין סנדלין חד לחולא וחד לשובתא**״. וכיון שיש לאדם רק זוג אחד של נעליים, אין צורך לגזור על הנעליים של חול. ומהגמרא מוכח דאין צריך נעליים מיוחדות לשבת.

ובזה ביאר בצפנת פענח שינוי הלשון בין שמלות לנעליים, שבפרשת כי תבוא (דברים כט, ד) כתיב ״לא בלו שלמותיכם מעליכם ונעלך לא בלתה מעל רגלך״, הרי שבנעל כתיב לשון יחיד ושלמותיכם כתיב לשון רבים, וביאר הצפנת פענח (עקב ח, ד) שהרי בגדים צריך שנים אחד לחול ואחד לשבת, אבל נעל לא צריך מיוחד לשבת כמובא בירושלמי הנ״ל, ולכן גבי שמלות נקט לשון רבים ולגבי נעל נקט לשון יחיד.

אבל בשו״ת שרגא המאיר להגאון רש״פ שנייבלג זצ״ל (חל׳ ה ס׳ צח) שדא נרגא בזה וכתב שזהו נכון רק לפי גירסת הקרבן העדה, אבל לפי גרסת הפני משה שגורס בלשון בתמיה ״**וכי לאו אורחי דבר נש שיהיו להן תרין סנדלין חד זוג לחול וחד זוג לשובתא**״, מוכח להיפך שהדרך הוא שיש לאדם שני זוגות של נעליים, אחד לימי חול ואחד לימי שבת. (וכן העיר בזה בשו״ת בית דוד ח״א ס׳ קט להגר״ד לייטער). והטעם שגזרו רק על שבת משום שמעשה שהיה ביום שבת היה, ולפיכך גזרו על של שבת.

וכתב עוד בשרגא המאיר שיש להכריע כשיטת הפני משה שצריך נעליים לכבוד שבת מזה דתנן במס׳ שבת (סא.) שאין לאדם לצאת בשבת לבוש רק במנעל אחד, אבל אם יש לו מכה ברגלו מותר, והביא הגמרא מחלוקת על איזה רגיל יש לו לשום המנעל, אמר רב הונא באותה שיש בה מכה **אלמא קסבר סנדל לשום צער עביד**, (ופירש רש״י שלא יגגף ביתידות הדרכים ויצטער), וחייא בר רב אמר באותה שאין בה מכה **אלמא קסבר לשום תענוג עביד** ע״כ הגמרא.

וצריך להבין למאי נפקא מינה אי משום צער עביד או משום תענוג עביד, ואולי הנפקא מינה אי חייב להחליף בשבת הנעלים כמו לשאר הבגדים שצריכין להחליף מבגדי חול לבגדי שבת. רב הונא שאמר באותה שיש בה מכה דסנדל לשום צער עביד ואינו לשם כבוד ותענוג אינו חייב להחליף כיון דהא שצריכין להחליף בגדי חול לבגדי שבת ילפינן במסכת שבת קיג. מוכבדתו, וכיון שאין מנעלים משום כבוד אין צריכים להחליף, משא״כ ר׳ חייא בר רב אמר באותה שאין בה מכה וקסבר מנעל לשום תענוג, ממילא כיון דמנעל לשם תענוג וכבוד צריך להחליף.

והנה בשו״ע ס׳ ש״א ס׳ ז נפסק ״ולא יצא במנעל אחד אם אין לו מכה ברגלו, דלמא מחייכי עליה ואתי לאתויי, **אבל אם יש לו מכה ברגלו יצא באותו שאין בו מכה**״. הרי שהשו״ע פסק כשיטת ר׳ חייא בר רב שסובר שמנעל לשום תענוג, ואם כן יש ללבוש מנעלים אחרים לכבוד שבת, ע״כ מדברי שו״ת שרגא המאיר.

אמנם הגם שהשו״ע פסק כשיטת ר׳ חייא בר רב, אבל בביאור הלכה העיר על זה וז״ל ״והנה דעת המחבר הוא דעת הר״ח והרי״ף והרמב״ם והרא״ש שפסקו כחייא בר רב, **אבל הרז״ה ותשובת מהר״ם פסקו כרב הונא והביא בא״ר בשם מלבושי יו״ט וכן הגר״א בביאורו** ראיה לדבריהם מהירושלמי וע״כ הסכימו הרבה אחרונים (הב״ח והט״ז והא״ר והמי״ט) דנכון להחמיר שלא לצאת לעולם במנעל אחד אפילו יש ברגלו מכה בין על אותה הרגל ובין על הרגל האחרת ומוטב לילך יחף כשאינו יכול לנעול שניהם (ואף דיש מחמירין שלא לילך יחף בשבת וכדלקמן בסעיף ט״ז כאן שא״א בענין אחר מותר. ומ״מ בדידן שאין לנו ר״ה גמורה לדעת הרבה פוסקים מסתברא בודאי שאין לנו להחמיר יותר מפסק המחבר כי יש מקילין לגמרי בכרמלית וכדלקמן בסימן ש״ג סי״ח [פמ״ג וכ״כ הגר״ז]״.

הרי שהגם שעיקר ההלכה היא כדברי רב הונא שנעליים הם לכבוד האדם, אבל גם שיטת הסוברים שהם רק להגן ולא לכבוד לא הודחו, ואם כן י״ל ששיטת המהר״ל שמנעלים הם מלבוש של גנאי הם אליבא רב הונא, ושיטת השל״ה הק׳ בשם מהרש״ל הם אליבא ר׳ חייא בר רב.

*

לחלק בין שבת לימי חול

ומאחר שהגענו לזה, אולי יש לומר שטעם המהר״ל הוא לימי חול וטעם השל״ה הק׳ הוא לימי שבת. דמי יימר שצריכים שמירה מקללת האדמה ביום שב״ק, והאי בשפת אמת (בראשית תרמ״ט) כתב, ״ויברך אלקים את יום השביעי (בראשית ב, ג), במדרש ברכת ה׳ היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה. דכלפי מה שנאמר בו בו בשעת החטא ארורה האדמה בעצבון תאכלנה וזה היה ביום שנברא אדם, ואחר כך חזר בתשובה באותו היום כמש״כ רבותינו ז״ל, חזר הקב״ה וברך ביום השביעי **והיה השבת עצה לצאת העולם מארור לברוך** וכתיב ויברך ״את״ יום השביעי הוא אפילו ימי עבודה הטפלין להשבת מתברכין גם כן בכח השבת כי באמת כל הקללה בטבע **אבל בשבת שמתגלה שורש החיות שלמעלה מהטבע כתוב בו ברכה**״.

ומאחר שבש"ק אין אנו צריכים ללבוש נעליים להגין עלינו מקללת האדמה, נשאר רק הטעם שהם לנו כסימן מלכות וממשלה שלא חסר לנו דבר וכך היא עבודת שב"ק "שכל מלאכתך עשויה" ולא חסר לו דבר.

ובזה יש לפרש למה הרמ"א הביא פעמיים איסור זה ללכת יחף, פעם אחת בסימן ב' ופעם שניה בהלכות שבת (סי' ש"א ס' טז) "ולא ילך אדם יחף בשבת במקום שאין דרך לילך יחף", ושאלו המפרשים הלא כבר פסק כן הרמ"א בסימן ב' שאסור לילך יחף ולמה כפל דבריו שגם בשבת קודש אסור לילך ביחף, ובפרי מגדים (א"א סק"כו) כתב "עי' מג"א בסי' ב' אות ז'. **וכל שכן ענג שבת**". וכוונתו לומר שמלבד הטעם שכתב הרמ"א שאין ללכת יחף בימי חול יש איסור נוסף ללכת יחף בשבת משום כבוד שבת.

וכן הביא הב"ח (ס' רמ"ב ס"ה) בשם ספר יראים (בסימן צ"ט, יראים השלם סימן תיב) "כשם שיש עונג באכילה כך יש עונג בהנאת הגוף, ומצוה על האדם לענג את עצמו בהנאת גופו שגם היא נקראת עונג דכתיב (דברים כח, נו) 'אשר לא נסתה כף רגלה הצג על הארץ מהתענג' עכ"ל **משמע שיש ליזהר שלא ילך יחף בשבת** עיין לקמן סימן ש"א ס"ה" עכ"ל הב"ח. הרי שיש אזהרה מיוחדת לשב"ק ללבוש נעליים לשם תענוג.

שימו לב אל הנשמה / הרב נפתלי שמואל רייך, משפיע דישיבת 'תורת דוד', מונסי ניו יורק

הלימוד מהצפרדע

מסופר על הסבא קדישא, מרן ה'חפץ חיים' זצ"ל, שפעם ראוהו צוחק באמצע שלמד את פרשת השבוע של פרשת וארא. ניגשו אליו ושמעו אותו אומר בהתרגשות. "א זשאבע!... א זשאבע!..." (- צפרדע!... צפרדע!...). הסתבר שלמד אז דברי רש"י על הפסוק **וַתַּעַל הַצְּפַרְדֵּעַ וַתְּכַס אֶת אֶרֶץ מִצְרָיִם** (ח, ב). שלכאורה יש לשאול, שהיה צריך לומר 'הצפרדעים' בלשון רבים, למה נאמר 'צפרדע' בלשון יחיד? ומביא רש"י את דברי המדרש. "**צפרדע אחת היתה, והיו מכין אותה והיא מתזת נחילים נחילים**".

לימודו של החפץ החיים בתורה הקדושה לא היה קריאת סיפור דברים בעלמא. הוא נשאב לעולמה של הפרשה וראה באופן מוחשי את המאורעות המתוארים בה. מובן שהמחזה הזה, איך המצריים מכים בצפרדע הענק, ועם כל מכה פולט הצפרדע נחילים של צפרדעים, עורר אצלו שחוק...

*

אכן מחזה משעשע. אבל קשה להבין - מה חשבו המצריים?! הרי הם רואים שעם כל מכה הצרה רק גדלה ומתנפחת עד לממדים אדירים, למה אפוא המשיכו להכות? למה לא עזבו את הצפרדע הענק לנפשו וכך היו חוסכים לפחות חלק מהתפשטותה של המכה הנוראית בכל ארץ מצרים?

אבל האמת, אם נתבונן קצת בדבר, לא בטוח שאנחנו היינו נוהגים אחרת במקרה דומה... דומני כי סיפור זה של המצריים המתוסכלים, אובדי העצות, מכים בחוזקה את הצפרדע הענק ובכך מגבירים לעצמם את צרתם - משקף כל כך במדויק את האופי האנושי ואת דפוס ההתנהגות של כולנו...

*

במהלך החיים נתקלים אנו בכל מיני סיטואציות ומצבים מאכזבים, בהם העניינים אינם מתנהלים לשביעות רוחנו ורצוננו. לפעמים מדובר בדברים של מה בכך, אבל לפעמים המציאות שטופחת על פנינו הינה קשה במיוחד ואולי אף מביכה. אנו מרגישים כאילו צמח לנו פתאום צפרדע ענק ומכוער בחצר ביתנו, ואין לנו מושג מה לעשות אתו... איך מתמודדים עם הצפרדע הענק הזה?

לפעמים - אנחנו האשמים במצב, במו ידינו יצרנו את הצפרדע הזה. ולפעמים - תנאי חיים שאינם בשליטתנו יצרו אותה. אבל איך שלא יהיה, אנחנו מוצאים את עצמנו מול מציאות קשה, בה נדרשים אנו להתמודד עם בעיה שמצטיירת בעינינו כמו מפלצת ענקית שנחתה עלינו באמצע החיים, ואיננו יודעים כיצד להתפטר ממנה.

כיצד נוהגים אנו בזמנים כאלו? מהי התגובה הטבעית שלנו?

לתת מכות - - -

במקום לנסות להתמודד עם הבעיה, להכיר במציאות ולנסות למצוא את הדרך איך לחיות עמה בצורה הטובה והבריאה ביותר, מתאמצים אנו בכל הכח לשנות אותה בעל כורחה...

אך ככל שאנו מנסים להתפטר מהבעיה, נוכחים אנו לראות כי אי אפשר לשנות את המציאות בכח, וכי הבעיה רק מתעצמת ומכה שורשים עמוקים יותר כתוצאה מכל המכות שלנו. אבל אנחנו ממשיכים להכות...

ולמה? כי זה הטבע שלנו. אנחנו צריכים להרגיש 'שליטה', כאילו אנחנו מנהלים את העניינים. הטבע שלנו אינו מניח לנו להשלים עם העובדה שישנם דברים שאינם בגבול השליטה שלנו. לכשתמצי לומר. הרבה יותר משקשה לאדם עצם הקושי של הצרה שהוא עובר, קשה לו תחושת חוסר-האונים שהוא מרגיש כתוצאה ממנה...

אכן, זהו התפקיד שלנו - לשנות את הטבע! להבין כי לא אנחנו מנהלים וקובעים את מסלול החיים שלנו, ועלינו להתחיל להתמודד עם הבעיה במקום להתעמת אתה...

והנה המצריים ראו איך פתאום צומח להם מהיאור צפרדע ענקי ומאיים, והם לא היו מסוגלים לעמוד מנגד, לא יכלו להתאפק מלהנחית עליו מהלומות. ולמה? כי **אנחנו** חייבים לעשות משהו! **אנחנו** חייבים לטפל בבעיה!

לא שינתה זאת העובדה שראו בחוש איך מכל מכה נוצרים עוד אלפי צפרדעים שממלאים את כל מצרים. אף על פי כן ניסו שוב ושוב, אולי הפעם זה יצליח... עוד מכה אחת ודי...

אך כמובן שהבעיה רק הלכה והתעצמה, עד שהצפרדעים מילאו את כל מצרים, והתקיים בהם '**וְעָלוּ וּבָאוּ בְּבֵיתֶךָ וּבַחֲדַר מִשְׁכָּבְךָ וְעַל מִטָּתֶךָ וּבְבֵית עֲבָדֶיךָ וּבְעַמֶּךָ וּבְתַנּוּרֶיךָ וּבְמִשְׁאֲרֹתֶיךָ. וּבְךָ וּבְעַמְּךָ וּבְכָל עֲבָדֶיךָ ..**' (ז, כח-כט).

*

לא בכדי למדים אנו ממכת צפרדע את המסר החשוב הזה. כמה קשה ומזיק הוא הרצון שלנו לשלוט ולהרגיש כאילו אנחנו המנהלים את העניינים, ואלו השלכות קשות יש לדבר עלינו ועל הסביבה כולה.

הצפרדע הוא אולי מהשרצים הדחויים ביותר. מראהו הירקרק וקולו המקרקר מעוררים סלידה אצל אנשים. אבל אם נעיין קצת בדברי חז"ל בעניינו של הצפרדע, נגלה בו ממד עמוק מאוד. מסתבר כי יש לנו הרבה מאוד מה ללמוד מייצור זה.

הצפרדע מכונה "צפור דעה" (עיין תדא"ר פ"ז, ובכוונות האריז"ל על ענין דם צפרדע), ואין זה לחינם, כי הצפרדע הינו ייצור שמלמד אותנו דעת, וכפי שנראה בהמשך הדברים בעה"י.

*

מובא בילקוט שמעוני (סוף תהלים, מצוטט בהקדמה לפרק שירה).

דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל עָלָיו הַשָּׁלוֹם, בְּשָׁעָה שֶׁסִּיֵּם סֵפֶר תְּהִלִּים, זָחָה דַּעְתּוֹ עָלָיו, וְאָמַר לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. "רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם יֵשׁ בְּרִיָּה שֶׁבָּרָאתָ בְּעוֹלָמְךָ שֶׁאוֹמֶרֶת שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת יוֹתֵר מִמֶּנִּי?!".

בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִזְדַּמְּנָה לוֹ צְפַרְדֵּעַ אַחַת וְאָמְרָה לוֹ. "דָּוִד, אַל תְּזוּחַ דַּעְתְּךָ עָלֶיךָ, שֶׁאֲנִי אוֹמֶרֶת שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת יוֹתֵר מִמְּךָ, וְלֹא עוֹד אֶלָּא כָּל שִׁירָה שֶׁאֲנִי אוֹמֶרֶת, מַמְשֶׁלֶת [אֲנִי] עָלֶיהָ שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מְשָׁלִים, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיְדַבֵּר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל וַיְהִי שִׁירוֹ חֲמִשָּׁה וָאָלֶף' (מלכים א ה, יב). וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁאֲנִי עוֹסֶקֶת בְּמִצְוָה גְדוֹלָה, וְזוֹ הִיא הַמִּצְוָה שֶׁאֲנִי עוֹסֶקֶת בָּהּ.

יֵשׁ בִּשְׁפַת הַיָּם מִין אֶחָד שֶׁאֵין פַּרְנָסָתוֹ כִּי אִם מִן הַמַּיִם, וּבְשָׁעָה שֶׁהוּא רָעֵב נוֹטְלֵנִי וְאוֹכְלֵנִי, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר 'אִם רָעֵב שֹׂנַאֲךָ הַאֲכִילֵהוּ לָחֶם וְאִם צָמֵא הַשְׁקֵהוּ מָיִם, כִּי גֶחָלִים אַתָּה חֹתֶה עַל רֹאשׁוֹ וַה' יְשַׁלֶּם לָךְ' (משלי כה, כא-כב), אַל תִּקְרֵי יְשַׁלֶּם לָךְ אֶלָּא יַשְׁלִימֶנּוּ לָךְ.

והנה תגובת הצפרדע לדוד המלך טעונה ביאור. בשלמא מה שמתפאר כי השירה שלו עולה על של דוד המלך, תשובתו הינה כענין. שהרי דוד שאל "יש בריה שאומרת שירות ותשבחות יותר ממני?", ועל כך עונה לו הצפרדע. "כן, אני אומר יותר!". אבל מה שהוא מתפאר בהנהגתו הטובה שהוא מוסר את נפשו להאכיל את שונאו, לכאורה אינו מובן. אמנם זהו מעשה נאצל מאוד ואף מעורר השתוממות והערכה עצומה, אבל כיצד הדבר משתייך לכאן? הרי דוד המלך לא התפאר במעשיו הטובים אלא בשירותיו ותשבחותיו!?

*

ונראה לבאר בזה, על פי מאמר נפלא ששמעתי מאחי הגדול הגאון רבי אורן שליט"א.

ידועים דברי המדרש, כי משה רבינו עליו השלום התפלל תקט"ו תפילות כמנין ואתחנ"ן, כדי שיכנס לארץ, ואלמלי היה מתפלל תפילה אחת נוספת - היה נענה. לכן הוצרך הקדוש ברוך הוא לומר לו "**רַב לָךְ אַל תּוֹסֶף דַּבֵּר אֵלַי עוֹד בַּדָּבָר הַזֶּה**" (דברים ג, כו). ויש להבין, מה היתה משנה עוד תפילה אחת?

וביאר בזה על פי דברי בעל הטורים שמציין כי 'ואתחנן' עולה בגימטריא 'שירה'. והנה, אם נוסיף עוד תפילה אחת, הרי שהגימטריא תעלה כמנין 'אשירה'. מהו ההבדל בין 'שירה' ל'אשירה'?

כתוב בתהלים. **אָשִׁירָה לַה' בְּחַיָּי** (קד, לג). "בחיי" היינו במסירות נפש! יש תפילה שהאדם מבקש בה בקשה, זוהי '**שירה**'. אבל יש תפילה שהיא 'בחיי'! שהאדם מוכן למסור את נפשו בתפילתו! זהו '**אשירה**'! וכאשר התפילה היא בצורה כזאת - אין שום מחסומים בפניה! אין דבר שיכול לעמוד נגדה!

וזה מה שאמר הקב"ה למשה רבינו, שאם יוסיף עוד תפילה אחת, היינו שאת התפילה שלו הוא יהפוך מ'שירה' ל'אשירה', שיהיה מוכן למסור את נפשו עליה, או אז יהיה חייב למלא את מבוקשו!

והנה, הגמרא במסכת פסחים מספרת (נג, ב). **דרש תודוס איש רומי. מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמן על קדושת השם לכבשן האש? נשאו קל וחומר בעצמן מצפרדעים. ומה צפרדעים שאין מצווין על קדושת השם, כתיב בהו 'ועלו ובאו בביתך [וגו']** (שמות ז, כח). **ובתנוריך ובמשארותיך' ובתנורים אינם מצוין על קדושת השם, אנו מצוין על קדושת השם! אינו שמצוין על קדושת השם לכבשן האש! אינו מקבל שכר! אינו מקבל שכר! אינו מקבל שכר!**

הצפרדעים לא רק שרים לה', אלא אף מוסרים לו את נפשם! ולא רק באופן חד-פעמי, בעת שקפצו לתוך תנוריהם של המצריים, אלא מדי יום מקיימים הם "אם רעב שונאך האכילהו לחם", ומוסרים את עצמם למיתה כי זהו רצון ה' מהם.

על כן אומר הצפרדע לדוד המלך "ולא עוד אלא שאני עוסקת במצוה גדולה... לקיים מה שנאמר אם רעב שונאך האכילהו לחם". כלומר, השירה שלי אינה דומה לשאר השירות והתשבחות, כי אני מקיים "**אשירה לה' בחיי**!", אני שר מסירות נפש! זאת שירה מסוג אחר לגמרי, שירה ברמה אחרת!

*

והנה אם אמנם למדנו כמה הלכתא גבירתא מהצפרדע, הרי שעדיין לא נגענו בשיא עומקו.

הבאנו לעיל מדברי חז"ל שכינו את הצפרדע "צפור דעה", והדבר צריך ביאור, במה נחשב הצפרדע לכזה בר-דעת? אמנם הוא מוסר את נפשו ברצון, שזה דבר גדול מאוד, אבל איפה טמונה ה'דעת' שלו?

כמו כן צריך ביאור בדברי הילקוט שהבאנו לעיל, שהצפרדע מציין לדרשת חז"ל על הפסוק "אם רעב שונאך". "אל תקרי ישלם לך אלא ישלימנו לך". שלכאורה, מה רצה הצפרדע לומר בזה, למה היה חשוב לו לציין כאן את שכרו? וכן, איך באמת מגיע האדם לשלמות מכך שהוא מאכיל את שונאו?

וכמעשהו בראשונה, גם את אלו נבאר על פי מאמר מבעל הטורים. על הפסוק **וְהַעַל אֶת הַצְּפַרְדְּעִים עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם** (ח, א) כותב בעל הטורים. **והעל. ב' במסורה. דין, ואידך "והעל אותם הר ההר"**. הפסוק "**וְהַעַל אֹתָם הֹר הָהָר**" (במדבר כ, כה) נאמר בהקשר לפטירת אהרן הכהן. הקב"ה מצוה את משה לקחת את אהרן יחד עם אלעזר בנו, ולעלות אתו אל 'הר ההר', שם ייאסף אהרן.

בעל הטורים ביאר את הקשר בין שני הפסוקים באופן מסוים, אכן שבעים פנים לתורה, ונבאר אפוא את המסורה בעוד אופן בעזהשי"ת.

*

החיים נמשלו להר. כל עמל האדם משך כל ימי חייו הינו להגיע לפסגת ההר. אבל רוב בני האדם חיים באחיזת עיניים - ההר שהם רואים אינו ההר האמתי!

נדמה לאדם שאם יעלה מפה או יטפס משם, או אז יגיע אל הפסגה, הוא עמל קשות לבצע זאת - אבל מה הוא מגלה בסופו של דבר, כאשר מצליח סוף סוף להשיג את מבוקשו ולהעפיל לראש ההר? אז אז נוכח הוא לראות כי אין זו פסגה כלל! הדבר לא הביא לו שום סיפוק או תועלת, ואין ערך אמתי למה שהשיג.

מהו אם כן ההר האמתי? זהו "הר ההר"! ההר שמסתתר מאחורי ההר, ההר הרוחני שנעלם מהעיניים.

כי באמת ההר הגשמי הוא רק משל ל"הר ההר", ההר הרוחני. וזו צריכה להיות השאיפה שלנו בטיפוס על הר החיים. לטפס על ההר האמתי, לכבוש את פסגת הר ההר!

אהרן הכהן, טיפס במשך כל ימי חייו על הר ההר, ועד שהגיע זמנו, שאז הגיע אל הפסגה - "והעל להר ההר".

איך מגיעים לטפס על הר ההר? לזכות להגיע לאיזו שהיא תכלית בעמלנו עלי אדמות?

הכל תלוי באיזה עולם אנו חיים!

המשנה באבות (פ"א מי"ג) מתארת את תלמידיו של אהרן הכהן. **אוֹהֵב שָׁלוֹם וְרוֹדֵף שָׁלוֹם, אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת וּמְקָרְבָן לַתּוֹרָה**. אהבת בריות כזו - לאהוב את כל אחד, לראות את הצד החיובי שבכל אחד ולהאיר לכל אחד - שייכת רק אצל אדם שחי בעולם גבוה, עולם שהוא למעלה מה'אנוכי' שלו. כאשר אדם מתנתק מה'אני' שלו, אז מקבל הוא את היכולת להתחבר עם הממד הרוחני של העולם, לחיות בהר ההר. משם רואים רק טוב בכל אחד, ורוצים רק להיטיב תמיד איש עם זולתו.

*

רמז לחיים אלו רואים אנו גם אצל הצפרדע. הצפרדעים שמציעים את עצמם להוות מאכל לפיהם של שונאיהם, ומוכנים לקפוץ אל תוך התנור הלוהט בשביל לקדש שם שמים - הרי הם פועלים בניגוד גמור לטבע שטבע הקב"ה בבריאה.

הרצון הכי עמוק של כל יציר נברא, הוא רצון החיים. זהו אינסטינקט טבעי שקיים אצל כל בעל חי. כאשר יציר נברא מוצא את עצמו במצב של סכנה, בלי לחשוב על כך אפילו, באופן אוטומטי, הוא יעשה את כל שביכולו על מנת לשמור על החיים שלו. לעומת זאת כאן אנו רואים מציאות הפוכה, הצפרדעים קופצים מעצמם לתוך התנור הבוער! הם מציעים את עצמם כארוחה דשנה לשונאם הגדול! למי שרוצה לבלוע אותם חיים! איך ייתכן כדבר הזה?

היכולת לעשות זאת מלמדת על ביטול ה'יש' בדרגה גבוהה ביותר, עד כדי צעידה נגד היסוד העמוק ביותר שקיים בנפש החי. לכן נקרא הצפרדע "ציפור דעה", כי מסוגלותו להתעלות מעל טבעו באופן מבהיל שכזה, מלמדת אותנו מה זה 'דעת עליון', מהי התעלות מעל ל'אנוכי' וחיים בעולם של הר ההר!

ולכן נאמר בעניינו של הצפרדע "והעל", במקביל ללשון שנאמרה בתורה בעניין "הר ההר" - כי גם הוא חי בעולם של הר ההר, במובן מסוים.

*

והנה כאשר מספר הצפרדע לדוד המלך על המצוה הגדולה שהוא עוסק בה, מצטט הוא את דרשת חז"ל על הפסוק "אם רעב שונאך האכילהו לחם ... וה' ישלם לך", ומפרש "אל תקרי ישלם לך אלא ישלימנו לך".

שאלנו למה מזכיר זאת? והתשובה לכך, כי דרשה זו מהווה השלמה הכרחית להבין לאשורה את המצוה הגדולה שעושה הצפרדע. ויש בה כל כך הרבה עומק!

יש מי שמיטיב עם השונאים שלו כדי להרגיע אותם ולפייסם. יש מי שנחמד גם לאנשים שהוא לא ממש 'מסמפת', כי הוא רוצה לדעת להסתדר עם כולם. יש גם מי שמתיידד עם אנשים שהם שונים ממנו, אבל המטרה שלו היא בכדי לזכות בעוד חברים ולהגדיל את כח ההשפעה שלו. רבות הן ה'פניות' שיכולות להסתתר מאחורי הפרצוף הנחמד שלנו בעת שאנחנו עסוקים 'במצוה' לעזור לאחרים.

אבל הצפרדע מיטיב עם שונאו, לא בגלל רווח כלשהו שיהיה לו מזה, שהרי במעשהו מקרב הוא את קצו, אלא **מפני** שהוא מבין שזהו כל תכליתו! זה מה שיביא אותו לשלמות שלו! ל"ישלימנו לך"!.

ורק כשההטבה נעשית באופן כזה, היא אכן מביאה אותנו לשלמות - - -

*

זה לא פשוט. האדם טרוד כל הזמן למתג את עצמו. הוא דואג על המעמד והכבוד שלו, מעסיק אותו תדיר מה חושבים עליו ואיך מסתכלים עליו. פעמים רבות, המחשבות האלו הן הן שורש הכח המניע שמדרבן אותו למעשים הטובים שהוא עושה.

אבל מי הוא זה שחושב קצת על השלמות הפנימית שלו? להיות אדם טוב ב'עצם'? זה רק מי שמוכן גם לקפוץ לתוך התנור! זה שביטל את כל ה'אני' שלו. הוא מסוגל אפילו להאכיל את שונאו מעצמו ומבשרו, פשוט כי זה הדבר הנכון לעשות!

אדם כזה זוכה ל'יו"ד' ישלם לך" - הוא מגיע לשלמות אמתית!

*

אכן, יש לנו הרבה מה ללמוד מהצפרדע. כן, דוקא הצפרדע המאוס שכל כך דוחה ומרתיע אנשים, עד שהמצריים לא היו מסוגלים להתעלם ממנו וניסו בכל הכוח להרוג אותו - הוא ה'צפור-דעה' שמלמדת אותנו דעת. להביננו, כי אל לנו להיבהל מהאתגרים הקשים שניצבים לפנינו, ומה'צפרדעים' הבלתי רצויים שנוחתים בחצרנו.

במקום להכות באתגר, במקום להתעמת עם הקושי, עלינו להיכנע למציאות שהציב לפנינו הקב"ה ולקבל אותה באהבה. או אז, נגלה בכל אתגר ואתגר הזדמנות להגיע לשלמות!

*

המצריים טעו בגדול. הם ראו צפרדע ענק ומכוער, ולא יכלו לשאת את הצרה, הרגישו דחף בלתי נשלט לעשות משהו נגדו. אבל לפי האמת 'יופי' הינו דבר אינדיבידואלי התלוי בטעמו של כל אדם ובהגדרת מושג ה'יופי' בלקסיקון האישי שלו.

לו היו המצריים מקבלים את המציאות כעובדה ולא מתעמתים איתה, אילו היו קובעים בדעתם ובלבם כי מראהו של הצפרדע כלל אינו מפריע להם, אלא רואים הם בו דווקא חיית מחמד נעימה ומתוקה, או אז לא היו מכים בו, והיו חוסכים לעצמם הרבה צער ועגמת נפש.

כן הוא הדבר בחיי היום-יום שלנו. אם נשכיל שכל הצפרדעים שמקרקרים לנו באוזן - כל הדמויות הבלתי-רצויות שבהשגחה העליונה הם חלק מפסיפס החיים שלנו, כל האתגרים הקשים והלא-יפים, איתם עלינו להתמודד - הם כולם חלק מתהליך עליון שמטרתו להוביל אותנו אל השלמות הפרטית שלנו, הם הם הגרעינים שמצמיחים לנו את הדרכון לחיים הנצחיים ומעלים אותנו ל'יהר ההר' - או אז, כבר לא נשמע מהם קולות קרקור אלא שירות ותשבחות. לא עוד נראה בהם מפלצת ענקית ומאיימת, אלא נוף מרהיב של חסד ה' שאינו פוסק לרגע.

*

הכל תלוי במידת הביטול שלנו. כפי המידה שאנו נכנעים לרצון ה' ומקבלים את המציאות שלנו כמתנה משמים - כך יכולים אנו לשמוח בה', והאתגרים שלנו הופכים לנדבכים שמובילים אותנו אל השלמות.

'וה' ישלם לך' - ישלימנו לך!

<u>שמחת אלעזר / בעקבות הגאון רבי שמחה (בן הגה"ק רבי אלחנן הי"ד) וסרמן זצ"ל, ראש ישיבת אור אלחנן, מגדולי דורו וממעוררי תנועת התשובה</u>

בעריכת ה' מ"צ גולדבאום, עורך ספרי קובץ פרשיות, קובץ מאמרים ושמחת אלעזר

רחום בדין

וְיִדַּבֵּר אֱ-לֹהִים אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה' (ו, ב)

ה' אלוקינו ה' אחד

"אלוקים" אמר למשה שהוא "הוי"ה" (עיין אוה"ח הק'). שתי מדות אלו אינן סותרות, אלא משלימות אחת את השניה.

ההיסטוריה הכללית פועלת באופן של סיבה ותוצאה. תולדות ימי ישראל נרקמות באופן שונה. היות ויהודים "מודרניים" מתיימרים להיות "עם ככל העמים", ישנם היסטוריונים שמנסים לכתוב את ההיסטוריה היהודית באותו אופן שכותבים את תולדות אומות העולם. אך אין לזה קשר ליהדות, כי תולדות ימי ישראל אינה מתרקמת באופן של סיבה ותוצאה, אלא על ידי השגחה. ההיסטוריה של עַם ישראל איננה פועלת על אותן היסודות של ההיסטוריה הכללית של שאר עַמֵי תבל.

אנחנו מעידים על כך כל יום כאשר אנחנו אומרים "שמע ישראל, ה' א-להינו, ה' אחד". כאן בפסוק, הקדוש ברוך הוא נקרא גם בשם הוי"ה וגם בשם אלוקות. "השם", ו"א-להינו".

*

אלוקים והוי"ה

"א-להים" פירושו אדון, שופט. אנחנו אומרים "אלוקי אברהם, אלוקי יצחק, אלוקי יעקב". "אדון" הוא תמיד ביחס למשהו.

השם "הויה" פירושו "היה, הווה, ויהיה". זהו השם הכי מופשט ואבסטרקטי של ה' יתברך. שם זה מתייחס לישות עצמאית ונצחית. "אדון" איננו עצמאי, כי הוא צריך להיות אדון כלפי משהו. אך המושג של נצחיות הוא מושג של עצמאות מוחלטת ובלתי-תלויה.

"א-להנו" פירושו "אדוננו". כלומר, יש קשר מיוחד בין הקדוש ברוך הוא ועם ישראל.

ניתן לטעות ולחשוב שהיות ויש קשר מיוחד בין ישראל לבין הקב"ה, ואנו בניו - וכמו שכתוב (דברים יד, א) "בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹקֵיכֶם" - לכן לעמים האחרים אין שום קשר עם הקב"ה.

אך זה לא נכון. אותו שם "הוי"ה", שהוא "א-להנו", ויש לו קשר מיוחד ל"ישראל", הוא גם "הוי"ה אחד". הוא "אחד" לכולם - לכל העמים ולכל העולם. יש להקב"ה קשר מיוחד עם ישראל, אבל יש לו קשר מסוים לכל העולם. "וְהָיִיתָם לִי סְגֻלָּה מִכָּל הָעַמִּים כִּי לִי כָּל הָאָרֶץ" (שמות יט, ה). כלומר, כל הארץ וכל העמים שייכים אלי - לה' יתברך, אבל אתם תהיו ה"סגולה" שלי. תולדות ימי ישראל לא יתפתחו כתולדות העמים.

מדוע עַם ישראל ירד למצרים, לגלות ולעבדות? ובאיזה אופן הקשר המיוחד שיש לעַם ישראל עִם הקדוש ברוך הוא גורם להכרת-הטוב על אודות הגלות והעבדות, שנראים לכאורה כדברים נוראים?

*

צדיק ורע לו

בגמרא (ברכות ז ע"א) מבואר שאת השאלה הזאת שאל משה רבינו. "הוֹדִעֵנִי נָא אֶת דְּרָכֶךָ (שמות לג, יג) - מפני מה יש צדיק וטוב לו ויש צדיק ורע לו, יש רשע וטוב לו ויש רשע ורע לו?".

והקדוש ברוך הוא השיב לו (שמות לג, כ).."וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל לְרְאֹת אֶת פָּנָי כִּי לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי". כל עוד הינך חי לא ניתן להשיב על שאלה זו.

זו אותה שאלה שנשאלת במגילת קהלת (א, ג) "מַה יִּתְרוֹן לָאָדָם בְּכָל עֲמָלוֹ שֶׁיַּעֲמֹל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ". והגמרא (שבת ל ע"ב) אומרת. "תחת השמש הוא דאין לו, קודם שמש - יש לו".

*

שעון של טייסים

ניתן להמחיש את זה במשל לשעון של טייסים. בתחילת ימי התעופה היו שעונים שעוצבו למען הטייסים. המנגנון של השעון היה ממוקם בקומה עליונה של בנין בפנים, אך פני השעון, המחוגים, היו בחוץ על הגג גלויים לעין. אילו היית עומד בתוך החדר והיית מנסה להבין לְמה נועד כל המנגנון, היית נבוך. הידית מתנגיעה גלגל, הגלגל הראשון מתניע גלגל שני, הגלגל השני מתניע ידית-הילוכים וכך הלאה. אין מטרה גלויה לעין. הכל נראה כחסר תכלית לחלוטין. רק כאשר עולים לגג, רואים ומבינים את המטרה של כל המנגנון. לא חייבים להבין בהכרח את המשמעות של כל דבר בכל אחד משלביו.

זהו אמונה וביטחון!

*

רבי אלימלך מבטל גזירות

חסידים מספרים.

רבי אלימלך חי ברוסיה, בתקופת שלטונו המדכאת של הצאר הצורר, אשר מפעם לפעם חידש גזירות אכזריות נגד היהודים. החסידים היו באים לרבי אלימלך, והוא היה מתפלל לביטול הגזירות. תפילותיו היו נענות. אכן, כל עוד רבי אלימלך חי לא היו רדיפות קשות במחוז שהוא התגורר בו, ברוסיה. אולם לאחר פטירתו הרדיפות גברו. החסידים לא הבינו - הרי "גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהן" (חולין ז ע"ב). מדוע הרדיפות גברו דוקא לאחר פטירתו?

קבוצת חסידים ניגשה לציון קברו של רבי אלימלך והתפללו שהוא יתגלה אליהם עם הסבר. בלילה התגלה הרבי בחלום לאחד החסידים וכך הוא אמר לו. "באת ביחד עם חבריך לציוני וביקשתם שאפעל למענכם כאן בעולם האמת. אינני יכול! במשך ימי חיי כאשר גזירה רעה הייתה ממשמשת ובאה, הייתי מתפלל לביטולה, ותפילותיי נתקבלו. אבל כעת הנני בעולם הבא, עולם האמת, ואני רואה שהגזירות בעצם אינן רעות. הכל לטובה! על כן כבר אינני יכול להתפלל לביטולן. תתפללו אתם!"

*

מְשָׁל האיכר

ישנו סיפור נוסף הממחיש את הרעיון של אמונה וביטחון לנוכח המצבים הקשים ביותר. הסיפור הזה מסופר בספר "אור אלחנן" - אודות חיי אאמו"ר זצוק"ל הי"ד.

בחור ישיבה צעיר גויס לצבא ארצות הברית במלחמת העולם השניה והיה נוכח בשיחרור המחנות. בין הניצולים שמוצאם היה בליטא היה אדם ששהה יחד עם אאמו"ר זצוק"ל בימים האחרונים לפני עקידתו. הוא ניגש לחייל האמריקאי וסיפר אודות משל שאמר אאמו"ר זצוק"ל בימיו האחרונים כאשר נתבקש להסביר את יסורי-הגיהנום שהם חוו, וכה סיפר.

פעם אחת בא אדם שלא ידע דבר אודות חקלאות, אל איכר, וביקש שילמדנו עבודת אדמה. לקחו החקלאי אל שדהו, ושאל אותו, מה הוא רואה?

"אני רואה חלקת אדמה עשירה בצמחיה, ומושכת עין" השיב.

לאחר מכן עמד האורח נדהם, כאשר החקלאי חרש את הצמחיה והפך את השדה הירקרק והיפה לערימות של חפירות חומות נמוכות.

"מדוע הרסת את השדה?" השתומם.

"סבלנות, תראה", אמר החקלאי.

לאחר מכן הראה החקלאי לאורחו שק, מלא דגן-חיטה משובח, ואמר "תתאר לי, מה הנך רואה?".

האורח תיאר את הדגן המשביע והמושך.

והנה, שוב הביט האורח בתדהמה כאשר החקלאי הרס דבר-מובחר. הפעם הוא עלה וירד בתלמים, והניח גרעינים אל תוך האדמה הפתוחה בכל מקום שהלך. לאחר מכן הוא כיסה את הגרעינים עם רגבי האדמה.

"היצאת מדעתך?" הוא הקשה. "מקודם הרסת את השדה, ועתה אתה משחית את הדגן!".

"סבלנות, תראה" השיב.

כחלוף זמן החקלאי לקח שוב את אורחו אל השדה. כעת הם חזו, עד קצה יכולת ראייתם, בְּשׂוּרוֹת ישרות של גבעולים ירוקים הצומחים ועולים מהחפירות. האורח חייך לרווחה, "הריני מתנצל, כעת אני מבין מה שאתה עושה. שיפרת את חזות השדה יותר מאי-פעם. מלאכת החקלאי מדהימה באמת!".

"לא", אמר החקלאי, "עדיין לא סיימנו. דרושה סבלנות נוספת".

עבר זמן נוסף והגבעולים השלימו את גידולם. אזי בא החקלאי עם מגל וקצץ את כולם, בעוד אורחו מביט בפליאה בראותו איך השדה המסודר הפך לזירת הרס מכוערת.

החקלאי קשר את הגבעולים הנפולים לערימות, וקישט בה את השדה.

מאוחר יותר הוא לקח את הערימות לשטח אחר, ושם הוא היכה בהם ומעך אותם עד שהפכו לאוסף של קש וגרעינים רפויים. לאחר מכן הוא הפריד את הגרעינים מהחציר וקיבץ אותם לערימה ענקית. כל אותו הזמן הוא אמר לאורח המוחה, "עדיין לא סיימנו. דרושה סבלנות נוספת".

לאחר מכן בא החקלאי עם עגלה, והעמיס אותה בדגן שאותו העביר אל המטחנה, שם טחנו את הדגן היפה לאבק דק, מחניק וחסר צורה.

האורח שוב התלונן, "לקחת את הדגן והפכת אותו לעפר!". ושוב ביקש ממנו סבלנות.

החקלאי אסף את העפר לשקים, והביא אותם הביתה. הוא נטל מעט עפר וערבב אותו במים, בעוד האורח מתפלא על הטיפשות שביצירת "בוץ לבן".

אזי החקלאי עיצב את הבוץ לצורת כיכר. האורח ראה את הכיכר המעובד בדייקנות וחייך לרווחה, אך שמחתו לא החזיקה מעמד. החקלאי הצית אש בתנור, והכניס בו את הכיכר.

"כעת הנני בטוח שהשתגעת - יצאת מדעתך! ככלות כל העבודה, אתה שורף את כל עמלך?!"

החקלאי הביט בו וצחק, "האם לא אמרתי לך כבר להמתין בסבלנות".

בסופו של דבר החקלאי פתח את התנור, והוציא ממנו לחם טרי, פריך וזהוב, עם ארומה מעוררת תיאבון.

"בוא", אמר החקלאי. הוא הוביל את אורחו לשולחן במטבח, ופרס שם את הלחם, והציע לאורחו, שזה עתה נרגע, פרוסה מרוחה בחמאה.

"עכשיו" אמר החקלאי, "עכשיו אתה מבין!".

*

כי לא מחשבותי מחשבותיכם

השם יתברך הוא "החקלאי", ואנחנו הטיפשים. אין לנו אפילו תחילת הבנה בדרכיו או בתוצאה הסופית של מהלכיו. רק כאשר יושלם התהליך יֵדַע עַם-ישראל מדוע הכל קרה. אז, רק כאשר המשיח סוף סוף יבוא, נדע למה ומדוע כל זה היה מוכרח להתרחש. עד אז עלינו להתאזר בסבלנות ובאמונה שהכל, אפילו כאשר הוא נראה כהרס וסבל, הוא חלק מתהליך שיביא טוב ונעימות.

"כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם וְלֹא דְרָכֵיכֶם דְּרָכָי, נְאֻם ה'" (ישעיהו נה, ח). עם המחשבות שלנו, אנחנו פשוט לא מבינים. אבל ישנה מחשבה יותר עליונה ועלינו לחיות עם העובדה שאנחנו לא מבינים. אנחנו פשוט לא מבינים.

"ויאמר 'אלקים' אל משה אני 'השם'". זה נראה לכם דין. אבל זה רחמים!

<u>תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד</u>

'ולקחתי אתכם לי לעם'

וְהִפְלֵיתִי בַּיּוֹם הַהוּא אֶת אֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר עַמִּי עֹמֵד עָלֶיהָ לְבִלְתִּי הֱיוֹת שָׁם עָרֹב לְמַעַן תֵּדַע כִּי אֲנִי ה' בְּקֶרֶב הָאָרֶץ. וְשַׂמְתִּי **פְּדֻת** בֵּין עַמִּי וּבֵין עַמֶּךָ לְמָחָר יִהְיֶה הָאוֹת הַזֶּה. (ח, יח-יט).

יש בפסוקים אלו הארה נפלאה למעלת בני ישראל, והענין של 'ולקחתי אתכם לי לעם' כמו שנראה בס"ד בהמשך, ונקדים בקיצור את הפליאות שיש בפסוקים אלו.

מבואר בפסוקים שההפרשה בין מקום למקום מתואר הן כ'הפליה', והן כ'פדות', ושני ענינים אלו שייכים מאד לפרשיות הגאולה, שהרי גם 'הפליה' דומה לענין 'פלא' וכמו שנעיין בהמשך [אלא ש'הִפְלֵיתִי' שייך לשורש 'פלה', ו'נפלאות' שייכים לשורש 'פלא'], והיציאה ממצרים היתה הרי על ידי 'נפלאות בארץ חם', וכן הגאולה מתוארת כ'פדיה', כמו שאומרים 'ממצרים גאלתנו ומבית עבדים פדיתנו'.

וצריך להבין מה הקשר בין 'הפליה' ל'פלא', ובין 'פדות' ל'פדיה', ומה החילוק בין 'הפליה' ל'פדות', ובין 'גאולה' ל'פדיה'.

והפליתי

רש"י פירש. "והפליתי - והפרשתי, וכן (שמות ט ד) והפלה ה', וכן (דברים ל יא) לא נפלאת היא ממך. לא מובדלת ומופרשת היא ממך", מבואר ש'הפליה' דומה ל'הפרשה' ו'הבדלה', ולהלן במכת דבר בפסוק 'והפלה ה'' כותב רק 'והפלה - והבדיל'. ובפרשת כי-תבוא (דברים כח, נט) בפסוק 'והפלה ה' את מכותיך' כותב 'מופלאות ומובדלות משאר מכות', מזכיר רק ענין 'הבדלה', ומוסיף גם שההבדלה הזו השייכת לשורש 'פלה', יש לה גם שייכות לשורש 'פלא'.

ונראה ש'הבדלה' מתעסק בחילוק בין שני ענינים ששניהם רצויים אלא כל אחד יש לו את המעלה והמיוחדות שלו, כמו בין קודש לחול שצריך את שניהם בעולם, וכן 'בין אור לחושך' צריך את שניהם וצריך לתת לכל אחד את מקומו וזמנו.

ו'הַפְרָשָׁה' השורש שלו שייך גם לענין של 'פירוש', ושל 'פרשת השבוע', וזהו חילוק בין שני ענינים שונים, אלא שאי אפשר להתעסק בבת אחת בכל אחד מהם, וצריך לתת לכל חלק את זמנו, ועל ידי ההתעסקות וההתמקדות הזו מבחינים בחילוק שלו, ולמשל כל התורה היא משהו אחיד, אבל כאשר מתעסקים עם 'פרשה' מסוימת היא מאירה כעת יותר מאחרים, זהו גם הענין של פירוש, שהנקודה שאותה 'מפרשים' כעת היא מאירה יותר מכל מה שלפניה ואחריה. גם ה'פֶּרֶשׁ' הוא המאכל הנעשה חלק מהאדם, אבל עסק התעסקות מיוחדת של מערכת העיכול הוא נעשה משהו שונה ונפרד, וכן 'פֶּרֶשׁ' הוא נראה כמו אחד עם הסוס, אבל כשמביטים עליו רואים אדם, וכאשר מביטים על הסוס רואים סוס].

ו'הִפְלֵיתִי' כולל את שניהם, הכוונה שהחילוק שבין שני הצדדים, אפשר להביט עליו במבט של 'הבדלה' שכל צד יש לו את מעלתו שלו, ואפשר גם להבחין שיש עיסוק והתעניינות מאירה ומיוחדת כלפי צד אחד.

והנה במכת דבר, המה שאצל בני ישראל לא מת עד אחד, אפשר להתייחס לזה, שתמיד הענין של דבר אינו מתקיף את כולם, ויש גם חילוק בין אורח החיים של בני אדם, ולפעמים מעניש ה' אומה אחת כי הגיע זמנה, ואין זה אומר שהאומה האחרת יותר צדיקים, ולכן במכת 'דבר', עיקר החילוק הבולט היה בענין של 'הבדלה', שרואים שיש כאן שני אומות, וה' מעניש אחת מהם, ונכון שכאשר מביטים יותר עמוק יבחינו שמבוטאת כאן אהבה מיוחדת לבני ישראל וזה כבר ענין הפרשה, ואפשר גם להבחין שזה 'פלא' שחיידקי הדבר יודעים בדיוק במי לפגוע, אבל עיקר הבולט הוא ה'הבדלה'.

אבל במכת ערוב, נראה מרש"י שעיקר ההדגשה היתה על ההפרשה, דהיינו, על התעסקות מיוחדת של שמירה ואהבה על בני ישראל, כי עצם ההגעה של החיות לתוך ישוב בני אדם זהו 'פלא', אבל לאחר שהם כבר נמצאים, מה שהם פוגעים בבני אדם זהו הטבע שלהם, כמו שביערות [בג'ונגל] הם פוגעים בבני אדם כך נעשה גם בתוך העיר, ואז החידוש הוא בזה שיש אנשים שאינם פוגעים בהם, וכאשר רואים שיש שכונה מיוחדת שהערוב לא נכנס לשם, כמו שהיה בארץ גושן, ניכר שהדרים בשכונה הזו הם בעלי מעלה מיוחדת, יש להם שמירה נפלאה, לא טבעית.

ולגבי הפסוק של 'והפלה ה' את מכותיך' שכתב רש"י 'מופלאות ומובדלות', הכוונה שמצד ה'פלא' הבלתי מוסבר שלהם, מבינים שמקבלי המכות יש להם ערך אחר משאר העמים, יש עמם הנהגה אחרת, ובאמת זה מורה על ההפרשה שלהם - הגדלות שלהם, שהמכות שלהם הם לא סתם עונש, אלא יש להם מטרה אחרת, אך בשעת המכות לא שייך להדגיש את ההפרשה, כי במבט שטחי נראה להיפך.

ודרך אגב נסביר מה שאומר רש"י על 'המצוה הזאת לא נפלאת היא ממך' - לא מובדלת ומופרשת', כי לפעמים יכול לחשוב יהודי שכעת המה במצב של קטנות וכיוצא בזה, והוא כמו שלא נעשה בר-מצוה, ובכך מבדיל עצמו מהמצוה, ואומרת התורה שאין מצב כזה... אך לפעמים יתכן שיביט על מצוה מסוימת בהדגשה עד שתיראה בעיניו כל כך גדולה ונוראה עד שאין לו זכות להתעסק עמה, ועל זה אומרת התורה שהיא 'לא מופרשת' ממך, צריך להביט על כל מצוה גם בפשטות... אך מעניין שבפרשת נצבים שם, מבאר רש"י 'לא נפלאת' 'לא מכוסה היא ממך', ונראה שבזה כולל רש"י את שני הענינים, כי בשניהם נראה לאדם שהי' כאילו מכסה ממנו את המצוה, אינו נותן לו זכות להתעסק עמה.

ועל כל פנים מובן שהענין של 'פלא' הכוונה למשהו בלתי מוסבר לעיניים גשמיות, רואים השגחה מיוחדת, וכאשר זה 'פלה' הכוונה שההשגחה המיוחדת מאד מודגשת, רואים שההשגחה המיוחדת מלווה דוקא את 'פלוני'.

פדות

על הפסוק 'ושמתי פדות בין עמי ובין עמך', אומר שוב רש"י 'ושמתי פדות שיבדיל בין עמי ובין עמך', מבאר שוב שעוסקים כאן ב'הבדלה', אולם מובן מתוכן הדברים שאין 'פדות' כינוי ל'הבדלה', אלא ה'פדות' היא הסימן המבדיל, ולמשל, אם צבענו חלק מבגדים לבנים בצבע שחור, אז הצבע השחור הוא ה'מבדיל'.

ונקדים לבאר את החילוק בין גאולה לפדיה, כאשר אדם גואל שדה או עבד - הכוונה היא שמתעסק עם הבעלות המחודשת, מחזיר את המצב שיהיה יותר כצורתו המקורית, ששדה ששייך למשפחה יחזור למשפחה, שאדם שאמור להיות בן חורין יחזור למצב של חירות, גם 'גואל הדם' הרעיון הוא שכאילו גזלו פה דם, ולוקח בחזרה את הדם, שהרוצח לא יחשוב שהוא בעלים על דמו של פלוני, כי הנה להיפך הדם שלך אינו ברשותך.

אבל 'פדיה' הנקודה שלו הוא לעשות פעולה של 'תיקון', לא פעולה של חזרה למקוריות, ולמשל, יתכן אדם שעדיף שיהא עבד מאשר יהא בן-חורין, ולכן השחרור שלו הוא 'גאולה', מחזירים אותו למקוריות, אבל אין פה תיקון, ואין פה רחמים אמתיים, ולעומת זו אדם שנלקח בשבי, אינו דומה לאדם שהסכים למכור את עצמו, ולכן הרחמים עליו גדולים מאד, המצב זועק ומבקש תיקון, והנה אפשר להילחם ולהוציאו מהשבי בכח, אבל עדיין אין זה פדיה, כי השבאי יכול לשוב ולהתגבר, 'פדיה' היא כאשר מבטלים את הסיבה המשעבדת, מבטלים את המטרה של השבאי, וזה כאשר נותנים לו את הכסף [שזקוק לו], מתבטל הצורך שלו בשעבוד, וזהו תיקון מהשורש, וזוהי ההגדרה של 'פדיה', שמתעסקים לבטל מצב משעבד, לתקן את הבעיה הזו.

וזהו הענין של פדיון הבן וכו', שה' מקדש לעבודתו אנשים או חפצים מיוחדים, אבל לא כל אחד מוכן לעבודה הזו, יתכן גם שאינו מוכשר לזה, ואף אם מוכשר, לפעמים בגלל שמרגיש כפוי לכך זה מפריע לחשק העבודה, ולכן התיקון הוא שיהא מצב של שחרור, שיוכל הן להתעסק בענינים אחרים, והן להתעסק בעבודת ה' מרצון, [והארכנו הרבה בזה ב'תבונות משתה - פדיון הבן'].

והנה במצרים ההתערבות של ה' והמכות היו מתוך פעולה של 'גאולה', כי הם 'בני בכורי ישראל', והם צריכים לחזור למצב המקורי שלהם. אבל כאשר במכת בכורות המצריים דחקו בהם לצאת וגירשו אותם מהארץ, זה היה מצב של 'פדיה', כי אף שמצרים היתה ארץ של עבדים - 'בית עבדים', ומעולם לא יצא עבד ממצרים, בכל זאת וויתרו על הכח המשעבד הזה, לא רצו את ישראל כעבדים, וזהו מה שאומרים 'מבית עבדים פדיתנו', שלא היה רק 'גאולה' דרך משא ומתן שאפשר לטעון שהיה טעות ורמאות, אלא היה ביטול הרצון המשעבד.

ומעתה אפשר להבין את הענין של 'שמתי פדות בין עמי ובין עמך', כי הנה בפסוק הקודם של 'והפליתי' מוזכר שההפליה היתה כלפי ארץ גושן אשר עמי עומד עליה, ההפרשה נתנה חשיבות לכל העם יחד, אך היה אפשר לחשוב שיהודי שיצא מארץ גושן כן היה ניזוק מהערוב, ועל כן חוזר הפסוק ואומר, שכל יהודי היה כאילו 'פדוי' מהערוב, דהיינו, החיות השתלטו על בני אדם, כמו וואנדלים השובים בני אדם, אבל משום מה כאשר יהודי עובר לצידם, נראה שאין להם כלל סיבה להתעסק עמו -

אפשר היה לחשוב שהאנשים הללו מיוחדים מאד כמו 'דניאל בגוב אריות', כל אחד מלווה בשמירה עליונה, כל אחד זוכה ליחס מיוחד מלמעלה, וזה מצב של 'הפרשה', אבל לא היה הכרח להביט על זה כך, ראו בעיקר את ה'הבדלה', שמשום מה אין לערוב ענין בבני ישראל, אין להם רצון להתעסק עם יהודי.

ה' בקרב הארץ!

והנה במכת ערוב נאמר 'למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ', והיינו שה' כל כך קרוב לארץ, עד שאפשר להרגיש את נוכחותו בארץ, שהנה גם החיות מרגישות את הנוכחות הזו, כאשר הם מגיעים לארץ גושן, הם מרגישים 'יראת הכבוד', אין להם זכות כניסה, וגם כאשר מישהו יוצא מארץ גושן וכאילו עוזב את המקום שיש בו השראת השכינה, גם כן לא מתעסקים עמו, לא מתעניינים בו, כי הוא שייך למקום נעלה יותר, שייך למעונו של ה'.

כתבנו בשבוע שעבר בענין ה'שובבים', שנאמר 'תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם', שה' כביכול מבקש מיהודי לחזור ל'מעונו', ל'מעון אתה היית לנו', שיחיה במצב של 'עליון שמת מעונך', שיהודי ירגיש שהוא פה בארץ רק בשליחות, גר בארץ, המקום המקורי שלו הוא למעלה, מעל החומר והארציות, הגוף שלו שייך לנשמה, ולא הנשמה משרתת את הגוף, וכל 'יהודי מזומן ל'שובו בני אדם', וכל 'יהודי ברגע שמביט כלפי מעלה, מיד מרגיש את האמת הזו, משעבד את לבו לאביו שבשמים, אך המציאות היא שהשכחה גוברת, שוב ושוב מוצא האדם את עצמו משוייך לארציות, לצורכי החומר, להבלים ובלבולים וכל מיני קטנות, אבל הפסוק אומר 'שובו בנים שובבים' אפילו שאתם תמיד צריכים לשוב שוב ושוב, בכל זאת תשובו, כל רגע שמסתכלים כלפי מעלה, ומתרוממים ומזדככים, רואים יותר את האמת, נושמים את האמת, זה מעלה ותועלת גדולה, מבררים שוב ושוב לחומר שבאמת איננו שייכים לו, ולנחש הכרוך על עקיבו, בכל רגע של אמת כזו אנו 'נפדים' מהשבי של החומר המשעבד אותנו, אנו כמו יהודי המסתובב בין חיות הטרף במצרים, אבל יודעים שהוא שייך לארץ גושן, כל חיות הטרף כאילו לא רואים אותו.

זהו האור של פרשיות השובבים, וזוהי הסיבה שהזמן מסוגל להאיר את האור הזה, מסוגל להשריש בנפש ובגוף יותר ויותר את האמת הזו, וכאשר חלילה יהודי לא חי עם האמת הזו, ואדרבא נראה לו שהעולם של השבאי נחמד מאד, השבאי מחייך אליו ומענג אותו, פוטר אותו מכל מיני שעבודים אחרים, כביכול נראה שהשבאי הצליח, הצליח לשכנע את היהודי שעדיף לחיות במחיצתו, וזהו גזל מהקדושה, נצחון על הקדושה חלילה, ולא צריך לספר מה יהא הסוף... אבל ברגע שיהודי תופס את האמת, ובורח מחיוכי השקר, מביט כלפי מעלה, מזכיר לעצמו ששייך הוא למעונו של ה', מוכן לוותר על כמה גרגרים של החומר הכופה כדי להתעסק עם הרוממות והעליונות הזו - זהו מיד נצחון של הקדושה, מצב של 'פדיה', הנפש מתתקנת חוזרת למצב המתוקן.

*

תבונות ההלכה - שרטוט בסת"ם

הרמ"א (או"ח, לב ד) כותב שצריך לייפות את התפילין מבית ומחוץ, והגר"א שם מעיר שר"ת והרמב"ם חולקים כי כתבו שתפילין אין צריכין שרטוט [המועיל ליופי יושר הכתיבה] בגלל שהתפילין הם מחופין, מבואר שמשהו מכוסה ואינו נראה אין צריך ייפוי.

ועל דברי הרמב"ם עצמם יעויין בכסף משנה שמתחבט למה מזוזה יש הלכה למשה מסיני שהיא כן צריכה שרטוט, למרות שהיא קבועה במזוזה ואין קורין בה, עיי"ש.

ולגבי ספר תורה, יש אומרים שצריך שרטוט מדין 'זה קלי ואנוהו', ויש אומרים שהחיוב הוא מהלכה למשה מסיני.

וצריך להבין מה פשר החילוקים הללו בין ס"ת ותפילין ומזוזה, ומהו טעם הסוברים שיש ענין של יפוי המצוה גם מבפנים במקום שאינו נראה?

ונראה שהענין של ספר תורה הוא שיקראו בו, וממילא מובן שישרטטו אותו הן מצד שיהא נוח לקרוא, והן מצד 'זה קלי ואנוהו', ולכן לא צריך לזה הלכה למשה מסיני, אבל לא מופרך לומר שגם ההלכה מחייבת את זה.

והענין של מזוזה הוא להדגיש במיוחד את שני הפרשיות הללו שבתורה, כאילו שזהו הנקודה העיקרית והכללית, והיום נהוג שמשהו מודגש עושים קו תחתיו, כאילו שאין מילה מיותרת, צריך לתת לב מיוחד לכל מילה, ואולי זהו הענין של השרטוט במזוזה.

אבל תפילין הענין שלהם הוא שהפרשיות שבהם הם כאילו חלק מהיהודי, חלק מגופו, כמו שיש לו שכל במוחו בתוך ראשו, כך יש הארה של הפרשיות הללו בתוך הגוף הבהמי שלו, כאשר יהודי מניח תפילין נעשה מצב של 'וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך', רואים סוג יהודי אחר, מישהו המופרש מעולם הזה, יהודי מארץ גושן, יהודי השייך למעונו של ה' [כמבואר לעיל], יהודי שכל הבלי העולם הזה לא רואים אותו, נעלמים ממנו, וכמו שכתב הרמב"ם שקדושתן גדולה שבשעה שתפילין עליו אינו נמשך לשחוק ושיחה בטילה... ועוסק רק בדברי האמת והצדק - תורת ה' בפיך!

ולכן מצד המצוה שבו, שייך ליפות גם מבפנים, כי כל חפץ של מצוה צריך להחשיב ולהתעסק עמו כמו משהו חשוב, אבל מצד התכלית של המצוה הענין הוא שהאור והרושם של הפרשיות הללו יהיו כעצם מעצמיו של יהודי, כל מחשבותיו יהיו מתוך ההשראה של האור הזה, והאור הזה מקשר יהודי לכל התורה, לנותן התורה, זה לא משהו הנתפס במילים, ובודאי לא בשורות מסודרות, ולכן הם גם מחופין כמו שהמוח של האדם מחופה והמחשבות שבתוכו מסודרות לפי נושאים, ולא לפי שורות וכיוצא בהם.

<u>בנתיבות החינוך - הדרכה להורים, מחנכים ומשפיעים / הרב יעקב יוסף ווייס, משפיע ומדריך, מח"ס 'בנתיבות החיים', מאנסי נ.י.</u>

הצרות נועדו עבור התפילה, ולא להפך

מובא בשם **החדושי הרי"ם** (שפת אמת, וארא תרמ"ג): ... **'על מה שכתוב קודם כל המכות, ורק אח"כ נאמר ויעתר משה, ויצעק כו' - ההסבר הוא, שרק על ידי המכות נפתחו עשרה לשונות של תפילה'.**[כה]

כאן טמון אחד הרעיונות החשובים ביותר בהבנת התפילה: שהתפילה היא המטרה בכל הצרות שפוקדות את האדם, ואילו הצרות הן רק האמצעי להוביל לתפילה ולגלות את כוחה. התפילה אינה אמצעי להסרת הצרות, אלא להפך - המכות הן שמקדמות את הרקע לתפילה, שהמכות וקשיים הוא השער מבוא לבוא אל התפילה, כי השי"ת רוצה שיהיה לנו קשר עמו ושנתחבר אליו.

בכך מיישב ה**שפת אמת** (עיין שם בהמשך דבריו) מה שיש לשאול: מדוע לאחר יציאת מצרים הוסיף ה' להכביד את לב פרעה לרדוף אחרי ישראל?

אלא, שהקב"ה רצה לשמוע את קולם של ישראל, כי קולם היה חביב לפניו. לכן היה צורך להביא את ישראל למצב כזה שיהיה ברור אצלם שהפנייה אל השי"ת אין מקומה מוגבל לשעת הגלות בלבד, אלא רב ערכה בכל עת וזמן, גם אחר היציאה מהגלות. נמצא שתכלית הייסורים היא להביא אל התפילה. בזמן שאדם עובר איזה מיצר, עליו לדעת שהמיצר לא נועד אלא כדי להביא אל התפילה להתחבר אליו יתברך, שנתן לנו את הזכות לפתוח פה אליו והוא מושיענו, וכמו שנאמר 'מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי יָּ-הּ', **'וכל הצרות שעברו על אבותינו במצרים, היו כדי לבוא לבחינת התפילה'**, כמו כן, ישנה בחינת 'יציאת מצרים' בכל יום ויום, והיא הכנה לתפילה, ולכן בכל יום יצרו של אדם מתגבר עליו. וכן ענין סמיכת גאולה לתפילה הוא כנ"ל, שעל ידי יציאת מצרים נפתח הפה, וכמו שכתוב 'בְּעֲבוּר זֹאת הֶעֱמַדְתִּיךָ ... וּלְמַעַן סַפֵּר שְׁמִי בְּכָל הָאָרֶץ' (שמות ט, טז) עכתו"ד.[כו]

*

אילו היה משה מתפלל היתה ניטלת הימנו כבדות פיו

הנה מצאנו שהקב"ה רצה לשלוח את משה רבינו לדבר אל פרעה ומשה רבינו אמר שהוא כבד פה 'גַּם מִתְּמוֹל גַּם מִשִּׁלְשֹׁם

[כה] ההסבר הדברים הוא, כפי שנאמר בספר הקדוש **'תולדות יעקב יוסף'** (פרשת מצורע, ובדפוס חדש: פרשת קדושים), שמביא דברי הזוהר הקדוש שבמצרים היה הדיבור בגלות, ומבאר שם את הענין באריכות, ותוכן דבריו, **שישנן עשר בחינות בתפילה, והן נגד עשר הלשונות של תפילה, וצעקה היא אחת מהן והיא גדולה מכולן**. בגלות מצרים היתה הדעת בגלות, ועקב כך היה גם הדיבור בגלות. כי מי שהדעת שלו היא בגלות היצר הרע, אזי גם התורה והתפילה שלו הם בחשאי, ולא בקול המעורר הכוונה.

[כו] **בכד הקמח** (ערך תפילה) כתב גם כן את יסוד זה שהצרות באות בשביל התפילה ולא להפך, וזו לשונו: "... וגדול כח התפילה אפילו לשנות הטבע ולהנצל מן הסכנה ולבטל הנגזר. לשנות את הטבע, ממה שכתוב (בראשית כה) ויעתר יצחק לה' וגו' היה הכתוב ראוי לומר 'ותהי רבקה עקרה ויעתר יצחק להשם ויעתר לו', מפני שראוי היה להקדים הסבה שבשבילה באה התפילה. אבל נראה לי כי זה יורה כי אין העקרות עיקר הסיבה אלא התפילה, ולא בא העקרות אלא בשביל שתבוא התפילה, אם כן התפילה עיקר, ולכך רצה להקדים העיקר ולהתחיל בתפילה. אמרו במסכת יבמות (סד ע"א): מפני מה נתעקרו האמהות מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתם של צדיקים, ביארו לנו בכאן, כי לא בא העקרות לאמהות אלא מפני התפילה, וכשהתפללו בזה – נשתנה הטבע בהן וילדו. ואם כן, הרי זה מבואר שהתפילה יש לה כח לשנות הטבע. וכן להינצל מן הסכנה – ממה שכתוב (תהלים קז) יורדי הים באניות עושי מלאכה במים רבים המה ראו מעשי ה' ".

גַּם מֵאָז דַּבָּרְךָ אֶל עַבְדֶּךָ׳ (שמות ד, י). המפרשים מבארים זאת, שמשה רבינו אמר שמומו הוא ודאי מום קבוע, שהרי כבר דיבר כמה פעמים ולא נעשה איש דברים, וכן הגם שדיבר עם השי״ת יוצר האדם, לא הועיל לו הדבר שיתרפא פגמו, ואיך ידבר כך אל פרעה. ועוד טען, שפרעה עצמו יאמר שאם לא ריפא ה׳ את מומו בוודאי לא נראה אליו ה׳ ולא יאמינו שיעשה ה׳ אותות על ידו[כז].

לכאורה טענותיו של משה היו נכונות, ועלינו להבין, מדוע באמת לא הסיר השי״ת את כבדות פיו שיוכל ללכת ולהצליח בשליחותו? מבאר זאת **הרמב״ן**, שסיבת הדבר שלא נטל הימנו השי״ת את מומו היתה - כי הוא לא התפלל אל ה׳ שיסיר את מומו. מבהיל על הרעיון! בו בזמן שהשי״ת שלח אותו בשליחות, לא ריפא אותו לגמרי, כי רצה שהוא יתחבר אליו ויתפלל!

נעתיק כאן את לשון **הרמב״ן**: ״והנה, משה, מרוב חפצו שלא ילך, לא התפלל לפניו יתברך שיסיר כבדות -פיו, אבל טען אחרי שלא הסירוהו כבדות -פי מעת שדברת אליי שאלך, אל תצווני שאלך, כי לא יתכן לאדון הכל לשלוח שליח ערל שפתים למלך עמים. **והקב״ה כיון שלא התפלל בכך לא רצה לרפאותו**, אבל אמר לו: ׳ועתה לך, ואנכי אהיה עם פיך והוריתיך אשר תדבר׳, שיהיו דברי אשר אשים בפיך במלות נכונות שתוכל לבטא בהן יפה ... והנכון בעיני, שאמר ה׳ למשה ׳מִי שָׂם פֶּה לָאָדָם אוֹ מִי יָשׂוּם אִלֵּם (שמות ד, יא), הלא אנכי ה׳ עושה הכל ובידי לרפאות אותך, ועתה, כיון שלא תרצה ברפואתך ולא התפללת לפני על זה, לך אל אשר אני מצוה לך, ואנכי אהיה עם פיך ואצליח שליחותי׳. גם אפשר שיהיה רמז מ׳יחר אף ה׳ במשה׳ שלא רצה לרפאותו ושלחו על כרחו״ עכ״ל.

על כולנו מוטל להתבונן בדבריו הקדושים, וללמוד מהם מה גדול כח מעלת התפילה, ואי אפשר להיפטר מזה!

*

אם אין לנו כלים למלא שליחותנו - תפקידנו להתפלל על כך ואז נקבל את הכלים

כעת נוסיף ונתבונן עוד בדברי הרמב״ן, ביתר עומק: ׳על כרחך אתה חי׳, כולנו שלוחי המקום, והקב״ה ברא אותנו, כל אחד עם תפקידו המיוחד הפרטי, שרוצה ותובע רק ממנו, השליחות שרוצה שילך וימלא עבורו. לכל אחד שליחות מיוחדת שלו במה וכיצד לתקן עולם במלכות ש-ד-י, ורק למען שליחות זו נשלח לעולם. ומהו המפתח להצלחה בחיים, שלא נמעול חס ושלום בשליחותנו? התשובה היא: עבודת התפילה! להתפלל לה׳ אלוקינו שנוכל למלא את השליחות!

לכל אחד מאיתנו מתייחדת קריאה ממרומים: ״במקום לבקש ׳שלח נא ביד תשלח׳ מתוך הבנה שהשליחות אינה מתאימה לכלים שלך, עליך ׳לקבל אחריות׳ על המצב שהנך נמצא ועל הקשיים הרבים שהנך עובר, ולבקש מאת המשלח השי״ת שיתן לך את הכלים והעזרה המתאימים! שיעזור לך שתוכל למלא שליחותך מבלי להכשל במכשולים המונעים בעדך להתקדם בדרך! גם אם הנך סבור כי בלי ספק מומך הנו קבוע, זכור מי שם פה לאדם! השי״ת אומר לנו: ״אני יכול ורוצה לרפא אותך, רק פתח את פיך בתפילה לפניי!״.

הלוא אנו מתפללים שלש פעמים בכל יום את נוסח תפילת שמונה-עשרה שתיקנו אנשי כנסת הגדולה, ועלינו להתרכז במלות התפילה, ולבקש בנחת מאת השי״ת שירפא אותנו ויסיר מאתנו את כל הקשיים שהננו עוברים בגלוי ובסתר, אשר אלו מונעים בעדנו מלהצליח בשליחותנו. התורה הקדושה מלמדת אותנו, כי על אף כל הקשיים והכבדות שלנו מוטל עלינו חיוב להתפלל לפני השי״ת, לבקש ולהתחנן: ״בבקשה! הלא שלוחך אני והנני נתון במיצר פלוני .... שמונע ממני למלא את שליחותי [כל אחד בקשיים שלו], אנא, עזור לי שאוכל להתגבר על כך!״.

כמו שכתב בספר הקדוש ׳**מגן אברהם**׳ (פרשת בא): ... **התפילה היא עבודה גדולה שבלב** ... **לעורר רחמי השי״ת עליו קודם תפלתו, ויאמר לפניו: רבונו של עולם! גלוי וידוע לפניך שרצוני לעבוד אותך באמת, ואך מה אעשה ששלחת עלי יצר הרע גדול המטמטם מוחי ולבי ומונע אותי מעבודתך. ולכן, חוס ורחם נא על נפשי, ועזור לי שאוכל להתגבר עליו, ולדבר דיבורים אמיתיים לפניך**, עכ״ל. זהו המפתח להצלחתנו בשליחותנו.

זכור נזכור מה שמסיים **הרמב״ן**, וכותב: ״**גם אפשר שיהיה רמז מ׳ויחר אף ה׳ במשה׳ שלא רצה לרפאותו ושלחו על כרחו**״. זהו מוסר גדול עבורנו: שאנו כאן בעל כרחנו, בגלל שיש עלינו שליחות. אמנם עלינו לחפש בתוך המיצר את האור, לגלות מהי השליחות שעלינו למלאות, וכדי שנדע מהו רצונו יתברך, צריכים אנו מקודם לקבל אחריות על מצבינו. כל הקשיים שעברנו או שעוברים עלינו אינם אלא אמצעי למטרה כלשהי. אם קשה לנו להבביא את עצמנו למצב כזה, צריכים אנו להתפלל על כך לפני השי״ת, וכך לא תהיה עלינו שום תביעה ח״ו, לא יהיה ״ויחר אף ה׳״ רח״ל.

*

המתפלל שיוכל למלא תפקידו מקבל מבוקשו גם למעלה מדרך הטבע

בזה יתיישב גם מה שקשה בפרשה זו, לכאורה מה כל ה׳טוען ונטען׳ בין משה רבינו למלך העולם השי״ת, הרי אם השי״ת שלח אותו, היה משאם ומתנם צריך להתנהל בלי שום וויכוח!

ולפי הדברים האמורים הענין מבואר היטב: משה רבינו הבין שהקב״ה מנהיג את העולם על פי הטבע בלבד, וטענתו היתה שהלוא לפי טבעו כפי שמכיר אותו אכן אין לו את הכלים למלא את השליחות! ובפרט לפי מה שמפרש **החזקוני** שטענתו היתה שכבר שכח את השפה המצרית, ואיך ידבר אל פרעה? לכן היה סבור שמתאים יותר שישלח השי״ת את אחיו, שיודע את שפה זאת אחר שנמצא שם כל הזמן[כח].

אבל, תשובת השי״ת אליו - ולכל היהודי במשך כל הדורות הבאים - היתה, שלמעשה טענה זו אינה מצודקת. התורה הקדושה מלמדת אותנו, שאמנם הכל נכון ויש עיכובים, אבל קיימת תביעה על האדם: ׳למה לא התפללת׳! בגלל שחסרה לך התפילה שהקב״ה יהיה בעזרך שתוכל למלאות שליחותו, לכן אינך מצליח במילוי השליחות, שהרי אצל הבורא ב״ה הטבע ולמעלה מן הטבע שווים! לעולם אין האדם יכול לפטור את עצמו בשום טענה טבעית כלפי סוג השליחות שאליה נשלח, כי תמיד תישאר בעינה התביעה כלפיו: למה לא התפללת לפני הבורא יתברך שירפא אותך, או שיהיה בעזרתך שתוכל להמשיך ולמלא את שליחותך.

*

צריך האדם לצייר בנפשו עד כמה גדלה מעלת תפילתו ועד כמה היא מתבקשת

הבה נתחזק אפוא בעבודת התפילה. כפי שכתוב בספר **שם משמואל** (שמות תרע״ז): ״... ומחויב כל איש ישראל להתאמץ בכל עוז להיות תפילתו רחמים ותחנונים לפני המקום. וידועים דבריהם של האר״י ז״ל ובעש״ט ז״ל שבעקבתא דמשיחא מתבקשים ביותר תקוני תפילה. **על כן צריך כל איש העומד להתפלל, לצייר בנפשו עד כמה גדלה מעלת תפילתו, ועד כמה היא מתבקשת,** ומחמת ציור זה בנפשו נקל עליו לכוון בתפילתו. ואל יפול לבו עליו מחמת קושי הכוונה, שכן היא המדה, שסמוך לאור הבוקר מתגבר החושך״, עכל״ק. נלמד מדבריו הקדושים שאסור לאדם לזלזל בתפילת עצמו.

*

אם דעתו מעורבבת, יכליל עצמו בתוך הכלל, וכן יתפלל ויחזור ויתפלל

ומה יעשה האדם אם קשה לו להתפלל ודעתו מעורבבת? ההנהגה הנדרשת במצב כזה היא כפי שכתב בספה״ק ׳**ישמח ישראל**׳ (פרשת נצבים וילך), וזו לשונו: ״... אין עמידה אלא תפילה ... והנה בודאי נמצא בהכלל ישראל נפש שיוכל לגשת לפני מלך רם ונשא בשירות ובתשבחות, בהכנות גדולות כדת וכראוי, **אבל מה יעשו נפשות הפחותים בערכם, איך יערב לבם לגשת אל הקודש ולעמוד ולהתפלל לפני שוכן מרומים, לזה אמרו חז״ל ׳תפלת הערב אין לה קבע׳, ר״ל, ערבית נקרא בזמן שהדעת היא מעורבבת במחשבות זרות ר״ל ואין נוגה לו, ואעפי״כ, אם יאמין אז באמונה שלימה בד׳**, בחי׳ ואמונתך בלילות (תהלים צב, ג), **ויערב ויכלול עצמו בכלל ישראל, יתפלל ויחזור ויתפלל, אף שהדעת מעורבבת, עד שיעלה עמוד השחר, עד יראה ד׳ וישקיף וירחם עליו ויאיר לו מתוך חשיכה, ויוכל להתפלל כתפלת קדושים וטהורים בדעת שלימה ונכונה הנמשל לאור בוקר, וכאור בוקר יזרח אור, שהדעת תהי׳ צלולה וזכה**, עכל״ק.

*

הדברים מאירים ומחזקים! ראשית דבר צריך כל איש העומד להתפלל, לצייר בנפשו עד כמה גדלה מעלת תפילתו, ועד כמה היא מתבקשת לפניו יתברך. ומחמת ציור זה בנפשו ייקל עליו לכוון בתפילתו - כמו שכתב ב׳שם משמואל׳, ובעת שהוא נמצא בחשכות ודעתו אינה צלולה, עליו להכליל את עצמו בתוך כלל ישראל, ׳ויתפלל ויחזור ויתפלל׳, עד שיאיר לו מתוך החשיכה שיוכל להתפלל כראוי - כמו שמלמד אותנו ה׳ישמח ישראל׳.

*

גדול כח התפילה לבטל כל גזירה רעה ולהכרית אויביו יותר מכלי זיין

יש לדעת שגדול כח התפילה, **שעל ידי התפילה יכול אדם לבטל כל גזירה רעה, ולהכרית ולהשמיד את כל אויביו**, יותר מעל ידי כלי זיין! כמו שכתב **בתורת המנחה** (דרשה עא) על דוד המלך, וזו לשונו: ״... ואע״פ שהיה גבור חיל והיה [על ידי עדינו העצני] מעורר חניתו על שמונה מאות חלל (שמואל-ב כג, ח), **ומלך אמיץ ותקיף ובידו להמית לכל אשר ימרה את פיו, אעפ״כ לא רצה לתבוע עלבונו בכח בשר ודם, כי אם בכח התפילה וצעקה, כי כח התפילה גדול יותר מכח החרב וכל כלי זיין**. צא ולמד מבלעם, שכמה אזהרות והתראות הזהירו הקב״ה שלא יאור את ישראל, כדכתיב (במדבר כב, יב) ׳לא תאור את העם כי ברוך הוא׳, וכתיב (שם, כ) ׳ואך אם הדבר אשר אדבר אליך׳ וכל הפרשה, וכתיב (מיכה ו, ה) ׳עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב ומה ענה אותו בלעם בן בעור׳, ואמרו רז״ל (ברכות ז.): אמר הקב״ה לישראל, כמה צדקות עשיתי עמכם, שאילו כעסתי בימי בלעם אז לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט. **הא למדת שעל ידי התפילה יכול אדם לבטל כל גזירה רעה, ולהכרית ולהשמיד את כל אויביו**, וכן הוא אומר (ישעיה מא, יד) ׳אל תיראי תולעת יעקב׳ - למה נמשלו ישראל לתולעת, מה תולעת זו רכה ואין כחה אלא בפיה, ומכה הארזים הקשים, כך ישראל וכו׳ (תנחומא בשלח ט)״, עכ״ל.

*

גדול כח התפילה אפילו לשנות את הטבע, להציל מסכנה ולבטל הנגזר

למען תדע! שגדול כח התפילה, **שכוחה גדול אפילו לשנות את הטבע, להציל מסכנה ולבטל גזירה רעה שנגזרה!** - כמו שכתב **בכד הקמח** (ערך תפילה), וזו לשונו[כט]: ״... וגדול כח התפילה אפילו לשנות הטבע ולהנצל מן הסכנה ולבטל הנגזר. לשנות את הטבע, ממה שכתוב (בראשית כה) ויעתר יצחק לה׳ וגו׳ היה הכתוב ראוי לומר ׳ותהי רבקה עקרה ויעתר יצחק להשם ויעתר לו׳, מפני שראוי היה להקדים הסבה שבשבילה באה התפילה. אבל נראה לי כי זה יורה כי אין העקרות עיקר הסיבה אלא התפילה, ולא בא העקרות אלא בשביל שתבוא התפילה, אם כן התפילה עיקר, ולכך רצה להקדים העיקר ולהתחיל בתפילה. אמרו במסכת יבמות (סד ע״א): מפני מה נתעקרו האמהות מפני שהקב״ה מתאוה לתפלתם של צדיקים, **ביארו לנו בכאן**, כי לא בא העקרות לאמהות אלא מפני התפילה, וכשהתפללו בזה - נשתנה הטבע בהן וילדו. ואם כן, הרי זה מבואר שהתפילה יש לה כח לשנות הטבע. וכן להינצל מן הסכנה - ממה שכתוב (תהלים קז) ׳יורדי הים באניות עושי מלאכה במים רבים המה ראו מעשי ה׳ ״.

*

גדול כח התפילה אפילו אם מבקש על דבר שאינו הגון

גדול כח התפילה שיכולה להועיל אפילו אם מבקש על דבר שאינו הגון! דבר מבהיל כתוב **באורח לחיים** (פרשת קרח), שכח התפילה יכול להועיל אף אם מבקש האדם על דבר עבירה רח״ל, וזו לשונו: ״... ומשה רבינו כעס על קרח דתון ואבירם, על הרע שבהם חרה, **וביקש מהשי״ת אל תפן אל מנחתם, ר״ל שאל יפן השי״ת אל תפלתם. לפי שיש כח ביד התפילה, אם עושין התפילה בדרך שאין התפילה חוזר ריקם, אף אם מבקשין ח״ו על דבר עבירה, עושה לו השי״ת**. על כן התפלל משה שאל יפן השי״ת אל מנחתם, כי התפילה קרי מנחה מדת מלכות, שאל יפן השי״ת אל תפלתם, **אף אם יתפללו שתנתן להם רשעותם בדרך שאין חוזרת התפילה ריקם, אל תפן אל תפילה זו, ולא תמלא בקשתם**, ולא ינתן להם רשעותם, ויהיו מוכרחים לעשות תשובה״ עכ״ל, וכ״ש ק״ו שמתפללים על דברים הצריכים בעבודת השי״ת להתקרב אליו.

*

גדול כח התפילה בעד חבירו!

נסיים כאן בעצה חשובה שתתקבל התפילה: גדול כח התפילה בעד חבירו! מי אינו צריך ישועה, כללית או פרטית, ויש עצה מפורשת שתתקבל תפילתו: שיתפלל בעד חבירו! שאמרו חז״ל (בבא קמא צב, א): ׳כל המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר - הוא נענה תחילה׳.

מובא **בתפארת שלמה** (פרשת כי תשא), שתפילה שמתפלל אדם על חבירו, מתקבלת אפילו אם שניהם אינם הגונים, וזו לשונו: ״... ואמרו חכמינו ז״ל (ברכות ז, א): ׳יחנותי את אשר אחוץ׳ - אע״פ שאינו הגון, ׳וריחמתי את אשר ארחם׳ - אע״פ שאינו הגון. הנראה לרמז בזה כח התפילה אשר האדם מתפלל על חבירו, אע״פ שזה האיש המתפלל אינו הגון. ורחמתי את אשר ארחם אע״פ שאינו הגון קאי על האיש אשר מתפלל עליו, אעפ״כ יקובל תפילתו למעלה לרצון לפני בעל הרחמים״.

*

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ׳, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

היחס לייחוס

לפני שלשה עשורים הייתי בשנותי הראשונות בעבודת הק׳ כמלמד. קיימנו בת״ת מבצע לימוד שנתי שכלל תכנית שינון אינטנסיבית ומבחנים רבים. בחודש המסיים של המבצע, לקראת הכתרת ׳החתן׳, ערכנו מיונים אחרונים, ובחני פתע. המבצע היה עמוס, מלווה במגוון חוויות ונסיעות למבחנים אצל רבנים. השגנו הצלחות שלא דמיינו.

כשבוע לקראת המעמד המרכזי, התקשר אלי אבא של אחד התלמידים. בקול ענות חלושה שאל האם זה נכון כי בנו הוא בין המועמדים לזכות ׳בכתר׳. ״אנחנו משפחה פשוטה. בחיים לא היו אצלנו מנצחים וחתנים. אתה בטוח כי לא ״כתיבו״ לך מי יזכה? לא ״חייבו״ אותך להכתיר ״ההוא המיוחס״? הסברתי לו, כי האמת נר לרגלנו ואיש לא מכתיב ומחייב, זולת המציאות. **בנו הוכרז כחתן!** האב בכה בהתרגשות - ״לא האמנתי ש׳אנחנו׳ נהיה מכובדים!״.

ל״ייחוס׳ יש מעלות גדולות, וכבר מצאנו בתורה את ערכו הרם. אך עלינו להאמין כי **כל יהודי ראוי להיות ״יחסן״**. חובה לתת הזדמנות נאותה ושווה **לכולם**. בשב״ק האחרונה למדנו ב׳דף היומי׳ קריאת חז״ל ״היזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה״ (נדרים פ״א). לא לעניים בממון בלבד, כוונתם. ישנם תלמידים מדהימים ממשפחות עוני שונות, עניים בדעת, עניים

[כז] **הרמב״ן** מפרש: כי אני כבד פה גם מתמול גם משלשום, כי מנעורי הייתי כבד פה, אף כי עתה כי אני זקן, וגם מאז דברך היום אל עבדך, כי לא הסירות כבדות פי בצוותך אותי ללכת אל פרעה לדבר בשמך, ואם כן איך אלך לפניו.

רבינו יוסף בכור שור מבאר זאת: ״כלומר, מעולם מום זה, ואינו מום עובר כי אם מום קבוע. כי מאז דברך לא נתרפאתי, ולא אוכל לדבר, כי כבד פה וכבד לשון אנכי, ומה יועילו לי אותות״.

רבינו אברהם בן הרמב״ם מפרש, שהזכיר ״מאז דברך״ לומר שהנה הגם שדיבר עמו השי״ת לא הועיל הדבר שיתרפא מכבדות פיו: ״כלומר, אע״פ שדבקה בי השלמות הפנימית מהשפעתך וטובתך, לא נסתלק ממני מונע זה, אלא נשאר על מצבו הטבעי״.

והאור החיים הקדוש מפרש: ״וכיון שראה שדיבר פעם א׳ גם ב׳ גם ג׳ ועודנו לא איש דברים, צעק לבו אל ה׳ שהרי מומו קבוע, ומעתה ודאי שלא יאמינו לו, כי יאמרו אם נראה אליו ה׳ היה מסיר פגמו״.

[כח] ז״ל **החזקוני**: ׳כי כבד פה - לפי שברחתי ממצרים בקטנותי, ועכשיו בן שמונים שנה אנכי, וכבר שכחתי לשון מצרי, אבל אהרן לא זז משם ויודע לשונם׳.

[כט] הובאה לשונו גם בהערה לעיל.

בתרבות, עניים ברוחניות, ואף עניים ביחוס משפחה. ההצלחה תלויה באדם, בחזונו ובמעשיו.

אם נשאל דרדק 'מי היו הורי משה רבינו'? ישיב מיד 'עמרם ויוכבד'! אכן כך. אך בהתבוננות במקרא, בפסוקי התורה, נגלה כי בפר' שמות נאמר וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי וַיִּקַּח אֶת בַּת לֵוִי. איש, עלום שם משבט לוי, נשא בת שבטו. מיהו החתן? מה שם הכלה? **לא נאמר!** הָאֵם 'ללא שם' יולדת בן, ולאחר שמצפינתו ג' ירחים, הונח בתיבה על שפת היאור, וַתִּתְצַב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק לְדֵעָה מַה יֵּעָשֶׂה לוֹ. אחותו. שוב, עלומת שם! האחות ממהרת וַתִּקְרָא אֶת אֵם הַיָּלֶד, זו האלמונית. לאחר שנגמל, וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַתְּבִאֵהוּ (שוב, האֵם 'סתם') לְבַת פַּרְעֹה וַיְהִי לָהּ לְבֵן, וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה. בהיות משה בגיל שמונים, ממנהו הקב"ה למנהיג. בשובו ממדין פוגש הוא באחיו אהרן. **לראשונה** יש במשפחה 'בעל שם'!

אכן כך! **בכל פר' שמות לא מפורש ייחוסו של משה!** מי הוריו? מאין בא? רק בפרשתנו, פר' וארא, נלמד פרשת היוחסין, אֵלֶּה רָאשֵׁי בֵית אֲבֹתָם, בְּנֵי רְאוּבֵן בְּכֹר יִשְׂרָאֵל... וַיִּקַּח עַמְרָם אֶת יוֹכֶבֶד דֹּדָתוֹ לוֹ לְאִשָּׁה, וַתֵּלֶד לוֹ אֶת אַהֲרֹן וְאֶת מֹשֶׁה... הוּא אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה אֲשֶׁר אָמַר ה' לָהֶם הוֹצִיאוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל... רק כאן נחשפים הוריהם ורקע משפחתם.

עמרם אביו 'גדול הדור' היה (סוטה יב). אף אימו, יוכבד בת לוי, נכבדה היתה, היא המשלימה ל'שבעים נפש' כשנולדה 'בין החומות'. **הַעֲלֻמַת ייחוסו מלמדנו כי משה לא נבחר בגלל ייחוס!** רק לאחר הכרת אישיותו וטוהר מידותיו, הוא נותן עיניו וליבו להיות מצר בסבל אחיו, קם להצלת אחיו העברי מיד מכהו המצרי, מקנא קנאת ה' באומרו לרשע 'למה תכה רעך', מושיע בנות יתרו מבלי שמכירן, הוא ראוי, בעל **ייחוס עצמי**, קורא אליו ה' בסנה ומייעדו להנהגה. ואז, בעמדו לפני פרעה, משלימה התורה ומעטרת את משה במעלה **נוספת**: ייחוס אבות. 'התקן **עצמך** ללמוד תורה שאינה ירושה לך'! משה לא נבחר בהיותו בנש"ק, אלא בהיותו רחום וחנון - הן עם בני אדם והן עם עדרו וגדייו.

ישבו גדולי ישראל, וכל אחד אמר דבר תורה בשם אבותיו, מצוקי ארץ. ביניהם ישב **הגאון הקדוש רבי מאיר יחיאל מאוסטרובצה**, שאביו היה אופה פשוט! נענה ואמר "אבי לימדני כי סחורה טרייה - שווה יותר מסחורה נושנה". הבינו היטב! עדיף שאדם 'ישקיע בסחורתו 'הטריה' **שלו**, מאשר לסמוך על אבותיו ולהתהדר בסחורתם הנושנה...

חלילה לנו לתייג תלמידים לשבט ולחסד רק בגין רקע משפחתם. "יחוס הוא אמנם 'מעלה' חשובה, אך **ייחוס עצמי** אינו 'מעלה', הוא המסד, הבסיס, בלעדיו אין מקום לַעֲרֹם מעלות. נטפח ונעודד השקעה עצמית בלי קשר ל'משפחה'! בדברי ימי עמנו נחקק בסילודין שמו וזכרו של **'הראשון לציון' הג"ר עובדיה יוסף** כמקים אהלה של תורה בקרב בני עדות המזרח. 'המעלה' הגדולה שלו היא דווקא שאביו היה חנווני פשוט! הרב עובדיה לא 'נולד על ההר', אלא יגע וטיפס בכוחות עצמו **מלמטה ועד לראש הפסגה. אף הג"ר שמעון בעדני זי"ע שהגדיל תורה והאדירה נולד לאביו ר' דוד, עולה חדש מתימן, בעיר חדרה. למד בבי"ס 'חרדי'...** יש להאמין שיצאו 'גדולים' מכל סוג משפחה.

שמעתי על גדול בישראל שבא לקחת חתן לבתו. בחנו ומצאו כלי מחזיק ברכה, ברר מעט על רקע המשפחה. שמע כי הסבתא היתה 'אם בית' רחמנייה ומסורה במוסד לילדי עולים ויתומים. "זה ייחוס עצום!" והשידוך קם והיה!

אל לנו להפלות בין אלה לאלה. מחד, לחנך בנש"קים כראוי, ואף אותם להעמיד בקרן אורה כשנדרש, ללא חשש. ומאידך נטפח 'בני העניים'! אדרבא, כאשר נזכה ונמצא 'מרגלית בין החולות' שיאיר את העולם, והיה שכרנו!

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ'

פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא יסור שבט מיהודה'

חידה בפרשת השבוע!

להזמנת ברכות מחורזות ניתן לפנות דרך מערכת אספקלריא (לבקש עריכת 'פתשגן הכתב')

החל מן הראש
פנימיות יש לדרוש
אחד הוא המרבה
יחתוך הראש ותכלה

*

פתרון חידת 'פתשגן הכתב'

הפתרון: מכת צפרדע

החל מן הראש - במכת צפרדע כתוב: "בביתך ... ובבית עבדיך ..." [ז', כ"ח] וברש"י: "ואחר כך בבית עבדיך, הוא התחיל בעצה תחילה... וממנו התחיל הפורענות". **החל** - המכה. **מן הראש** - מפרעה שהוא המלך, הראש.

פנימיות יש לדרוש - כתוב: "ובכה ובעמך..." [ז', כ"ט], וברש"י: "בתוך מעיהם היו נכנסין ומקרקרין" רש"י לומד שמזה שמודגש "בכה ובעמך" יש לדרוש מכך שהצפרדעים היו נכנסים **פנימה** לתוך מעיהם.

אחד הוא המרבה - כתוב: "ותעל הצפרדע ..." [ח', ב'], וברש"י: "צפרדע אחת היתה והיו מכין אותה והיא מתזת נחילים נחילים ..." **אחד** - מכך שכתוב צפרדע בלשון יחיד, לומד רש"י שהיתה צפרדע יחידה, וכשהיכו אותה יצאו ממנה נחילים של **הרבה** צפרדעים.

יחתוך הראש ותכלה - פרעה מבקש ממשה ואהרון שיתפללו לה' שתפסיק המכה עונה לו משה: "למתי אעתיר לך ..." [ח', ה'] ומבאר רש"י: "את אשר אעתיר לך היום על הכרתת הצפרדעים, למתי תרצה שיכרתו, ותראה אם אשלים דברי למועד שתקבע לי". **הראש** - פרעה, **יחתוך** ויקצוב מתי תכלה המכה, ובמועד זה **תכלה**.

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת
הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב

דף פז. בר ממגדף וכו'. ועי' בר"ן שכתב שכל הדין שיכול לחזור היינו מצד דלא גמר דעתו עד לאחר כדי דיבור או כדברי ר"ת דהוי תקנת חכמים, ולכאו' צ"ב דהא מבואר דמהני גם לענין קריעה ולא שייך טעמי הנ"ל ומוכח מזה כמ"ש האחרונים דיש שני דינים בתכ"ד חד דתכ"ד נחשב בבת אחת ומה"ט מהני בקריעה ויש עוד דין שיכול לחזור ממה שאמר דבזה דנחשב כבת אחת אין זה סיבה שיכול לחזור מה שאמר ולזה כתב הר"ן או משום שלא גמר בדעתו או מצד תקנת חכמים ואז ניחא למה בכל הנך לא תקנו שיכול לחזור, והנה הפוסקים דנו למי שביקש ותן טל ומטר בימי הקץ ואח"כ אומר ותן ברכה בתוך כדי דיבור דמצד הדין בבת אחת לא נעקר הבקשה שביקש מטר בזמן שהוא קללה, וחזרה בעצם היה מהני אבל בזה שאומר ותן ברכה אין רואים מזה ואינו אומר שחוזר ממה שאמר מעיקרא דבחזרה צריך לפרש שרוצה לחזור ממה שאמר קודם וי"ל בזה.

קיים לתאנים כולו קיים הפר לתאנים אינו מופר עד שיפר אף לענבים. ועי' בר"ן שני מהלכים אם אינו מופר בכלל דלא שייך הפרה רק על מקצת, והנה לכאו' להך צד הא דבקיים לתאנים כולו קיים אצ"ל דהקיום של המקצת מהני על כולו רק דבהא שקיים תאנים מכיון שתו אינו יכול להפר על ענבים דלא שייך הפרה במקצת א"כ לא גרע משותק כל היום דאינו יכול להפר מכיון שגלי דעתיה שרוצה בנדר ומדברי הגמ' משמע שיש דרש לענין הקמה שמהני מקצת מכיון דכתיב ממנו ובהפרה דלא כתיב ממנו לא מהני מקצת ועי' בקרן אורה בזה.

דף פח: ואלו שאין זכין להן וכו'. והיינו שזכין לא שייך לעולם אלא אם מזכה ע"י אחר שבעינן שייצא מרשותו שיהא כאן מעשה קנין ואז שייך שמזכה לאחרים, אבל ע"י עצמו להגביה ולזכות לאחרים לא שייך דאין כאן מעשה קנין בכלל מכיון שעדיין הוא ברשותו, ומה"ט כל מי שידן כידו נחשב שעדיין הוא ברשותו ולא שייך זכייה, והנה בעבד ושפחתו הכנעני מובן שידן כידו אבל בנו הקטן צ"ב דאה"נ שמציאתו לאביו אבל הא אינו זוכה במעשה ידים של בנו ולמה יהא ידו כיד אביו ואין לומר דלא שייך זכייה ע"י קטן דהא בשפחתו העברית מהני והגם שהיא קטנה ועי' בגיטין דף סה. בדברבן הקילו ששייך זכייה גם ע"י קטן, וכן בבתו הקטנה לפי הד מ"ד דקטן וגדול תלוי אם סמוכים על שולחן אביהם [עי' ב"מ יב: ובתוס' שם] וגם בתו הגדולה אם סמוכה על שולחן אביה אינו יכול לזכות והגם שמעשה ידיה הם שלה ורק לענין מציאה זוכה וא"כ הא יש להם יד לעצמם ולמה הם גרועים מעבד עברי שג"כ זוכה במעשה ידים שלו ואעפ"כ יכול לזכות על ידו, והנה בשו"ע שסוי' י' הביא המחבר שני דיעות אם קטן וגדול תלוי בהך מ"ח דב"מ יב: או שתלוי רק בקטן וגדול ואינו תלוי אם סמוכים על שולחנו ולהך שי' צ"ע ביותר דמ"ש בנו קטן משפחתו העברי דהיא קטנה ויכולה לזכות ע"י, ובמ"ב שם נח' כתב שהגם שהקילו בשפחתו אבל לא בבניו קטנים משום דידן ממש כידו ומשמע שאפילו אינו זוכה בשום דבר דהא קאי באינו סמוך ואנן קי"ל כר"י שתלוי בסמוך אעפ"כ נחשב ידן כידו וצ"ע בזה.

דף פט: קונם שאיני נהנה. והגמ' מייתי מ"ח ר' נתן ורבנן אם אפשר להפר קודם שחל הנדר, והנה לעיל נחלקו ר"י ור"ע אם אזלינן בתר שעת חלות הנדר או אמירה ולשי' ר"ע אם אמרה הריני נזירה לכאשתגרש יכול להפר הנדר ומדבריו לכאו' מוכח ג"כ שיכול להפר קודם שחל הנדר ועי' בר"ן לקמן דף צ: שאולי יש חילוק היכן שבודאי יחול הנדר או שמתלא ותלי בתנאי, והנה עצם הדין שיכול להפר קודם שחל הנדר י"ל דאם הפרה הוי מיגו גייז הנדר א"כ מה שייך מיגו גייז קודם שחל בכלל הנדר והגם שהגמ' מביא פסוקים בזה אבל גדר הדבר צ"ב [ועי' לקמן צ. שנחלקו אם הך מ"ח קאי גם שאלת חכם] ואולי דאיתא במלבי"ם בתהילים לג' ה' הפיר עצת גוים הניא מחשבות עמים וביאר שהחילוק בין הפרה להנאה שהפרה הוא בדבר שכבר חל וכבר עשו הגזירה והקב"ה מיפר העצה, והנאה היינו קודם שעשו ורק עלו במחשבתן לעשות וה' הניא היינו שמסיר שלא יבוא לידי זה, וא"כ אפשר לומר דבפרשת מטות כתיב לשון הפרה וכן כתיב כי הניא אביה ועי' ברש"י שם שכתב שהנאה זו לשון הפרה, ואולי בזה תלוי הך מ"ח אם נתחדש כאן עוד אופן שהבעל מיפר ע"י הנאה שמסיר קודם שחל ועושה שלא יבוא לידי זה, ועי' לעיל עה. מ"ח ר"א ורבנן במיפר כל נדרים שתדורו והגמ' שם נסתפק אפילו לשי' ר"א שאולי חל הנדר ומיד חל ההפרה וצ"ב דלמה אין הגמ' מדמה לסוגיתנו דלא חל בכלל הנדר ועי' בקרן אורה ואולי למ"ש מובן שרק היכן שאינו יכול לעשות ע"י הפרה נתחדש שיש עוד אופן של הנאה אבל לעיל דיכול לעשות ע"י הפרה כשישמע אולי לכו"ע לא מהני רק ע"י הפרה ויש לעיין בזה.

דף צ: טמאה אני לך שמעיקרא היתה נאמן להפקיע עצמה מבעלה ואח"כ תקנו שאינה נאמנת. ועי' בר"ן שני מהלכים אם מדינא נאמנת ורק אח"כ הפקיעו הקידושין [ומה שמותרת לאכול תרומה היינו מצד דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ובועל לשם קידושין] או שמדינא אינה נאמנת להפקיע עצמה מבעלה שהיא משעובדת לו ורק מעיקרא תקנו להאמין לה מצד הסברא דאיתא בגמ' לקמן דודאי קושטא קאמרה דלא הות מזלזה בנפשה ואח"כ חזרו והעמידו על דינו, והנה מה שמעיקרא היתה נאמנת למהלך א' בר"ן יש כמה מהלכים באחרונים או מצד סברת הגמ' דאנן סהדי דלא מזלזל נפשה, או מצד שויה אנפשה חתיכה דאיסורא וכלפיה עצמה נאמנת וכמבואר בכתובות כב. [ומה דאיתא בגמ' הסברא דלא מזלזל היינו רק למה לא חששו מעיקרא שעושה להפקיע מבעלה] ומה שכתב הר"ן במהלך ב' דאינה נאמנת להפקיע עצמה מבעלה צ"ל שתלוי מהו הנאמות אם זהו מדין נדר וכסברת מהר"י בן לב מובא בקצות סי' לד' אז ניחא שאינו יכולה לאסור בנדר להפקיע משעבוד בעלה ע' כתובות ע. וגם לדברי הקצות שזהו נאמות כמו הודאת בע"ד צ"ל שכיון שחב לאחריני אז אינה נאמנת בכלל [ועי' גם בתוס' חידוש גדול שאיסורה תלוי באיסור בעלה וכיון שכלפיה הבעל אינה נאמנת ואינה אסורה לו אז ליכא בכלל איסור כלפיה האשה לחוד] והנה שי' התוס' ביבמות פח. שהמקור דע"א נאמן באיסורין היינו מהא דאשה נאמנת לומר שהיא נדה והגם שהיא מפקעת עצמה מבעלה צ"ל שכיון שאין זה נחשב הפקעה אלא אם אוסרת עצמה לעולם על בעלה, אבל לומר טמאה אני משום שזינתה בפשטות בודאי אינה נאמת מצד ע"א דזה הוי דבר שבערוה ועי' בשו"ת רעק"א קכד' בזה, וכן להפקיע אשה מבעלה בודאי צריכים שני עדים כמו הוצאת ממון והדברים ארוכים וכתבתי רק להעיר.

דף צא. אי ברצון כלום יש לה כתובה. ומשמע שהיה מחויב להוציא אותה דע"ז לא מקשה, והאחרונים דנו דלמה לא נימא דאין אדם משים עצמו רשע ולא תהא נאמנת, ועי' בתוס' ב"מ ג: דלא אמרי' כן היכן שרוצה לעשות תשובה וא"כ היתה יכולה לומר שאומרת כן שאינה רוצה להכשיל אותו באיסור ועי' ברעק"א, או אם היתה נאמנת מצד שאחד"א ואין זה בתורת עדות אז אפשר לומר שכל הדין דאינו נאמן לחשים עצמו רשע היינו מצד דרשע פסול לעדות אבל היכן שאין זה בתורת עדות ליכא הך חסרון והדברים ידועים בזה ע' ברעק"א יבמות דף כה., והנה הר"מ פכ"ד אישות יח' פסק דלמשנה אחרונה שאינה נאמנת לומר טמאה אני אם אומרת שנטמאת ברצון אינו מחויב לגרשה אבל א"צ ליתן לה כתובה דלענין זה מהני הודאתה דהודאת בע"ד כמאה עדים לענין ממון, והנה הא שאינה מקבלת כתובה בזינתה ברצון היינו משום שהיא גרמה שיגרש אותו דהיא אסרה עצמה לבעל ולפ"ז י"ל דא"ש הכא למעשה אינה אסורה לו וא"כ למה לא תקבל כתובה ולכאו' מוכח מזה כמבואר ברעק"א בכתובות נא: דהא דאינה מקבלת כתובה בזינתה ברצון היינו מצד שהתחייבות של הכתובה היה בטעות דלא התחייב עצמו ליתן לה כתובה אם תזנה תחתיו ואינו קשור עם האיסור.

דף צא: מהו דתימא ... מים גנובים ... קמ"ל. ועי' בתוס' למה לא נימא כן מכיון שכן הוא ותי' דהנואף אינו יודע מזה, ועי' בחת"ס שהוסיף שהגם שאולי יודע מזה א"כ למה לא נאסור מספק וכתב עפ"י דברי הר"ן דבעצם ליכא כאן איסור מדינא ורק דבעל נפש צריך לחוש לעצמו מכיון שיש כאן ראיה שזנתה וכיון שאינו מוכרח אז א"צ להחמיר, והנה הא דמים גנובים ימתקו היינו ע"ד דאיתא שגדול המצווה ועושה מאינו מצווה ועושה וכתבו התוס' בקידושין דף לא. שאז היצר מנסה ועובד עם כל כוחו להכשילו וכמו כן לענין איסור שאם הוי דבר האסור מים גנובים אז היצר שם כל כוחו להכשילו ולפ"ז צ"ב מהו הכוונה שאינו יודע מזה דזהו מציאות וצ"ל דכאן הא כבר עשה העבירה ועכשיו דן רק על העתיד ואז אפשר לומר שחושב שעדיף לו שימות כדי שתהא מצויה לו כל שעה וכמ"ש הרא"ש וע"ע בחת"ס בזה, וע"ע שם שכתב שקאי גם על דברי תורה שנמשל לאשה ובני תורה שגונבים עצמם מהנאות עוה"ז שנמשלו למים שוטפים, יש לתורה כזה מתיקות מיוחד [ובהגיגון עסק עסק זיך שלאפן שלאפן זיך וואש זאל מעל טוהן אז עס לערנט אין דאונענן זיך נישט וזהו באמת הסיבה] וראיתי דבעצם אם יש פרשה של נדר למה הוצרך התורה לחדש פרשה של נזירות הא יכול לאסור עצמו בנדר אלא החילוק הוא שנדר הוא באופן של סור מרע ובאופן שלילי אבל אופן של נזירות הוא שמקבל על עצמו קדושת נזיר קדש עצמך במותר באופן חיובי ועל ידי שנעשה קדוש ונזר אלקיו על ראשו אז זה מחייב הנהגה אחרת, וזהו הגישה שכל אדם צריך להסתכל שאנו עם קדוש וממילא אנו פורשים מכל דברים האסורים, ויה"ר שנזכה להערב נא ה' אלקינו את דברי תורתך בפינו אנחנו וכו' אכי"ר

בריך רחמנא דסייען ובתפלה שנזכה להתחיל ולגמור מסכת נזיר

*

מסכת נזיר

דף ב: ודלמא אנאה לפניו במצוות כדתניא. והנה במפרש ובראב"ש כתבו אהא נאה שהכוונה שיהא שערו מגודל ונאה וזהו ההיפך דברי הגמ' לקמן ד: ובנדרים י: שתכלית הנזירות הוא להיפך, וגם צ"ב קושית הגמ' מילתא דעבירה אבל מדברי התוס' משמע שאתנאה לפניו במצות נזירות והגמ' מקשה שאולי קאי על שאר מצוות, וצ"ב הדמיון עושה המצוה בהידור אבל לא שעצם המצוה יהא נחשב להידור, והנה בדין ואנוהו ידוע השאלה אם זהו חלק ופרט מן המצוה וכדהביאו ראיה מהא דציצין דוחה שבת ומוכח שזהו פרט מן מצות מילה, אבל מזה שבדיעבד כשר המצוה לכאו' מוכח דהוי מצוה בפנ"ע דאם הוי פרט במצוה למה לא יעכב במצוה דבדאורייתא לא מצינו ענין של לכתחלה ובדיעבד, והנה בהא דאיתא ואכרכנו בשיראין נאים הקשה הגרי"ז דאם הוי פרט במצוה היאך שייך הידור בעיטוף מבחוץ וכתב לתרץ שאה"נ שאין זה הידור במצות כתיבת ס"ת אלא דהוי הידור במצוה של כבוד ס"ת, ועי' בסוכה לו: שהיו עושים גמיוניות של זהב ומתחתיו עושי קשר במינו ולכאו' מוכח שיש ענין של הידור רק יופי החיצון ועיי"ש בחת"ס שכתב שיש שני דינים בהידור חד בעצם המצוה שיהא מהודר ועוד דין להראות חביבות המצוות כמו שמצינו שציפו קרני השור של שלמי ביכורים, ובאמת כן הוא ברש"י ביומא דף

ע. דהוי תפארת לבעליה שטרחו להדר ולהראות חביבות המצוה וכלשון הגמ' אתנאה לפניו שקאי על האדם ולפ"ז אפשר לומר שזהו ההידור גם שיראים נאים [ולפ"ז אולי יש ענין להדר גם האתרוג בקופסא יפה] ולפ"ז אולי אפשר להבין הדמיון שכל פעם שהוא עושה יותר ממה שצריך זה מראה חביבות המצוות וכמו כן ענין נזירות מכיון שליכא חיוב לקבל נזירות אז בזה שהוא מקבל מצוה שאינו מחויב בזה מראה ענין חביבות המצוות.

דף ג: לאסור יין מצוה כיין הרשות. ועי' בהגהות ראמ"ה ובמהרי"ץ חיות שהקשו דהא השיעור בנזיר הוא רביעית כמבואר לקמן לח. אבל לענין שתיית קידוש סגי ברוב וכתבו שקושית הגמ' הוא אליבא דר"ש ור"ש הא סובר כל שהוא למכות וכמבואר לקמן, ועי' בהגהות מהר"ץ חיות שעמד דלמה לענין קידוש סגי ברוב מצד רובו ככולו ולמה לענין איסור שתיית נזיר לא אמרי' דאם שתה רוב רביעית דלהוי ככולו ויהא חייב וכתב דלא קרב זה לזה וסתם ולא פירש החילוק, ובפשטות החילוק הוא עפ"י דברי החת"ס בשו"ת או"ח קמ' דלא שייך רובו ככולו אלא רוב מתוך כולו ומה"ט לא מהני אם יקח מעיקרא רוב רביעית, וא"כ לא שייך רובו מתוך כולו אלא היכן שיש דין של כולו וכגון בכוס של קידוש שצריך שיחזיק רביעית ואז אם שותה רובו שייך רובו מתוך כולו אבל באיסוריין אין כאן כולו דיהא שייך לומר רובו מתוך כולו, וכן לקמן דף מב. בנזיר שמגלח רוב שער שייך לומר רובו ככולו מכיון דהוי רוב מתוך כולו.

*

בירכו בתורה תחילה - הארה בדף היומי נדרים פא, א | הרב אברהם מרדכי יוסף מרקסון, מח"ס סימני המצוות ושא"ס, דומ"צ באשדוד

שאין מברכין בתורה תחלה

חשבתי היום בדף היומי (גמ' נדרים פא, א) מפני מה אין מצויין ת"ח לצאת ת"ח מבניהן וכו' רבינא אומר שאין מברכין בתורה תחלה, דאמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב מי האיש החכם ויבן את זאת דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירשוהו עד שפירשו הקדוש ברוך הוא בעצמו דכתיב ויאמר ה' על עזבם את תורתי וגו' היינו לא שמעו בקולי היינו לא הלכו בה אמר רב יהודה אמר רב שאין מברכין בתורה תחלה.

והתוספות כתבו, שאין מברכין בתורה תחלה. **כשהם משכימים ללמוד תורה** שאין מברכין לעסוק בדברי תורה והערב נא ואשר בחר.

חשבתי לבאר כונת הגמרא לפי זה, על פי מה שאיתא במס' ברכות (יא, ב) אמר רב יהודה אמר שמואל **השכים לשנות** עד שלא קרא קריאת שמע צריך לברך, משקרא קריאת שמע אינו צריך לברך, שכבר נפטר באהבה רבה.

נמצא שמי שאינו משכים ללמוד תורה יוצא ידי חובת ברכת התורה בזה שמברך ברכת אהבה רבה קודם ק"ש. וברכה זו, אף שהיא ברכה חשובה ויקרה, עכ"ז לא הוזכרה שם הבקשה ש'נהיה אנחנו וצאצאינו'. על כן אמרו שמפני שלא בירכו בתורה **תחילה** - היינו **בהשכמה** כמו שכתבו התוספות, וכמ"ש השכים לשנות וכו'. אלא יצאו ידי חובתם בברכת אהבה רבה. (המפרש מזכיר שבברכת התורה מבקשים אנחנו וצאצאינו, אבל לא מבאר את הביאור הנ"ל).

וזה נראה לי ביאור פשוט ביותר, ופלא שלא מצאתי מי שביאר כן בגמרא.

*

סיכום תמצית פרק ואלו נדרים - הרב אהרן פוטולסקי, גני איילון לוד

פרק ואלו נדרים (חלק א')

ביאור הנדרים שהבעל מפר לאשתו

מפתח הסוגיות

החילוק בין הפרת נדרי עינוי נפש לנדרים שבינו לבינה (ע"ט ב')

עינוי נפש ברחיצה, אם בעי עינוי נפש גם בתנאי (ע"ט ב' - פ')

ה' עניינים הגורמים לבני ת"ח שלא להיות ת"ח (פ"א א')

כיבוס לרבי יוסי (פ' ב' - פ"א א')

לר"י רחיצה הוי דברים שבינו לבינה (פ"א)

נדרה מתשמיש אי הוי עינוי (פ"א ב' - פ"ב א')

הנאת פלוני עלי יפר (פ"ב)

נדרה מב' כיכרות ובא' מתענה מח' אי מפר שתיהן (פ"ב ב' - פ"ג)

אין נזירות לחצאין (דף פ"ג)

מח' אי בעל הוי בכלל הבריות (פ"ג ב' - פ"ד א')

מעשר עני במודר הנאה. (פ"ד)

טובת הנאה אי הוי ממון (פ"ד ב' - פ"ה א')

*

תמצית פרק ואלו נדרים

דף ע"ט

- **משניות א' ב':** מהן נדרי עינוי נפש, לרבנן ולר"י.
- נדרי עינוי נפש מפר לכולם, שבינו לבינה רק לעצמו.

דף פ'

- ביאור המשנה אם ארחץ ואם אתקשט (מתחיל ע"ט ב')
- דוחה ב' אנפי, ומסיק אם ארחץ היום.
- בעינן שיהא עינוי נפש או בינו לבינה גם בתנאי.

עמוד ב'

- אם לא ארחץ, דוחה חד אנפא, ומוקי בשבועה.
- מקשה ומתרץ לרבנן מיום כיפור ולר"י מדיני מעיין העיר.

דף פ"א

- שלחו מתם היזהרו בג' דברים (ערבוביתא, חבורה ובני עניים)
- ה' עניינים הגורמים לבני ת"ח שלא להיות ת"ח.
- על מה אבדה הארץ?
- ראיה מקרא דכיבוס הוי חיי נפש.

עמוד ב'

- רחיצה וקישוט לר"י, הוי דברים שבינו לבינה.
- לא יחל דברו, לר"ג לרבות הפרה לנדר שלא חל, או שחכם אינו מפר לעצמו.

דף פ"ב

- **נדרה מתשמיש**, לרבנן אי הוי עינוי או בינו לבינה (פ"א ב' - פ"ב א')
- **הנאת פלוני עלי יפר**, לרבנן משום ע"נ לר"י משום בל"ב.

עמוד ב'

- **נדרה מב' כיכרות** ובא' מתענה מח' אי מפר שתיהן (פ"ב ב' - פ"ג)

דף פ"ג

- **אין נזירות לחצאין**, ואין קרבנות נזירות לחצאין.
- עולת העוף ישנה לחצאין בנזיר טמא.

עמוד ב'

- טומאה למתים ישנה לחצאין בנזיר, אך הוי עינוי נפש.
- **משנה ג':** קונם שאיני נהנית לבריות לא יפר.
- מותרת בלקט שכחה ופאה.
- קונם כהנים ולוויים אימתי מותרין בתרומות ומעשרות.
- מח' אי בעל הוי בכלל הבריות וג' ביאורים ברישא דמתניתין.

דף פ"ד

- היכא דמוכח, בעל בכלל "הבריות" והיהודים.
- **מעשר עני אי שרי במודר הנאה**, סתירה מתניתין ובריתא.
- **רב יוסף תלה:** במח' אי קורא שם למעשר עני של דמאי.
- **אביי דוחה:** דלכו"ע מעשר עני טובל, ונחלקו אי נחשדו ע"ה במעשר עני.
- **רבא:** בעניין אחר בין מחלק בבית ובגורן ולא פליגי.
- טובת הנאה אי הוי ממון (פ"ד ב' - פ"ה א')

*

פרק ואלו נדרים **- ענייני הדפים**

החילוק בין הפרת נדרי עינוי נפש לנדרים שבינו לבינה (דף ע"ט)

עינוי נפש ברחיצה, אם בעי עינוי נפש גם בתנאי, ביאור המשנה "אם ארחץ ואם לא ארחץ" (דף פ')

עינוי במניעת רחיצה וכיבוס, עניינים המזיקים לבני ת"ח, לר"י רחיצה הוי דברים שבינו לבינה (דף פ"א)

נדרה מתשמיש אי הוי עינוי , הנאת פלוני עלי יפר (דף פ"ב)

נדרה מב' כיכרות ובא' מתענה, אין נזירות לחצאין (דף פ"ג)

ביאור המשנה "קונם שאיני נהנית לבריות", מח' אי בעל הוי בכלל הבריות. מעשר עני במודר הנאה. טובת הנאה אי הוי ממון (דף פ"ד)

*

מעשה רב

סיפר הגאון רבי יהודה קנר שליט"א, מעשה באדם שנשבע שלא לעשן במשך שנה. לאחר מכן אמר שקשה לו הואיל והוא נתון במצבי לחץ, וחושש להיכשל, לכן רצה להתיר את שבועתו. השיב הגאון רבי ניסים קרליץ זצוק"ל, שנחשב נדר לדבר מצווה ואין להתירו. אולם צריך להכיר את השואל, ואם מתרשמים שיש חשש שיכשל, מותר להתיר את השבועה.

(מוסף שבת קודש - ערב חג הסוכות תשפ"א גיליון 2 "מעשה ניסים", עמ' 49)

*

שיעור הדף היומי מאת הרב אהרן פוטולסקי

מתקיים כל ערב בין השעות 21:30 - 22:30 בבית הכנסת 'המרכז' גני איילון בחדר בית ההוראה, רח' הרב אלישיב 5 לוד

מעריב בחדרים הסמוכים כל רבע שעה.

(ניתן להאזין טלפונית לשיעורים דרך מערכת קול הלשון במספר 03-6171111 או במספר 6761* > 7* (חיפוש לפי מגיד שיעור) > 905680 (קוד מגיד שיעור, לא להקיש סולמית אחר כך).

או לחילופין, להקיש סולמית וכוכבית, לזיהוי קולי, ולומר אהרן פוטולסקי.

בזמן שיש "שידור חי" המערכת מציעה להקיש * להיכנס לשמוע את שיעור החי).

בומרנג - דרמה סוחפת בהמשכים בעלת מסר חד ביותר / הרב חנוך חיים וינשטוק

קדימון

ט"ו אלול תש"פ.

דודי סטוויצקי מתכונן לתפילת שחרית בבית הכנסת "חיי תורה" בשכונת בית הכרם, במוחו מזמזם השיר האחרון שהלחין ל"נתנה תוקף קדושת היום" ניגון שובר לב ומטיל פחד איום על השומע.

כל חלק מהפיוט שמתאר את גזר דינו של האדם במשך השנה מודגש אצלו עם עיבוד מיוחד, יש סלסול מרטיט לב על "מי בקיצו ומי לא בקיצו" כשאדם שומע זאת הוא חש בפחד איום ונורא מפני אימת יום הדין מי מובטח מה יהיה גזר דינו, העתיד לוטה בערפל.

אבוי, לכל אחד יש חשבון מיוחד, האם יזכה או ח"ו לא יזכה, כמה אנשים נפטרו צעירים בשנה זו האם חשבו שכך יסיימו את השנה?

אנחה שוברת לב עם קנייטש מיוחד על "מי במים ומי באש מי בחרב ומי בחיה מי ברעב ומי בצמא" זעקה חנוקה על "מי ישפל ומי יתייסר מי ייעני ומי יעשר מי ישפל ומי ירום" ולקינוח שאגת ארי על "כחלום יעוף".

שבוע שלם השקיע על הקומפוזיציה המורכבת שנבנתה מחלקים שנלקחו מכמה ניגונים של יוסלה חלקים נוספים מיצירה של משה קוסוביצקי והדרן משל זבולון קוורטין.

לשלב את כל התרכובת הזו לעשותה שווה לכל נפש הינה מלאכת אומן של חוש מוסיקלי מפותח ביותר.

הניגון הזה עוד יושמע משך עשרות שנים בהרבה בתי כנסת על ידי טובי החזנים שיעתיקו את הניגון המיוחד שלי שהוא "שירת הברבור" שלי... דיבר אל עצמו כשעיניו עצומות למחצה.

הוא לא ידע עד כמה צדק באבחנה זו.

דודי מרוצה מעצמו מאד, לדעתו הוא אברך מושלם (הוא בטוח שגם כל מכיריו סוברים כן) הוא יושב ולומד יום שלם בכולל "תהילה למשה" של רב חיים משה לוי מטובי עדת "חלב" בירושלים, בוגר ישיבות אשכנזיות עם כל הקנייטשים, איש לא יאמין שמוצאו מחלב אשר בסוריה.

יש לו בכולל כשלושים אברכים מובחרים ששקועים ראשם ורובם בלימוד הלכות תערובות ובשר בחלב, בשילוב הסוגיות הנוגעות להן במסכות חולין וזבחים.

החומר נלמד בצורה יסודית ביותר, עם כל הראשונים והאחרונים, דודי עצמו הוא ראש קבוצה שנותנת חבורות כל שבועיים על הנושאים הנלמדים, החבורות שלו נחשבות הטופ שבטופ.

תמיד הוא מהלך עם חיוך רחב ומסביר פנים, הוא לא מתנשא על איש, למרות שהוא עילוי אמיתי, אם כך בוודאי שהוא בן עולם הבא, הוא בדק את כל הסימנים בגמ' המעידים על כך והוא עונה על כולם, אפילו לפי הקריטריון המחמיר ביותר, כל אחד מידידיו יכול לחתום על כך.

אבל יש לו גם חסרונות לא מועטים, אף הוא בשר ודם, אדרבה זו השלימות, אחרת הוא היה צריך להיות מלאך בשמים, החיסרון הראשי שלו, הוא מכור לפלפון החמוד (כשר ללא תומך תמימים) הוא לא יוותר על שיחה חשובה או הצצה מפעם לפעם לחלונית, לוודא מי המתקשר, כל המשוחחים איתו אף הם יראים ושלמים, כל מטרת השיחה: להרבות שלום ורעות בעם ישראל בשיחות שיש בהן קורטוב שיחת חכמים הצריכה תלמוד, פעמים השכנת שלום בית, או הלוואה דחופה.

הוא לא מוותר על נוהגו לקחת את הנייד עמו גם לתפילה, בבחינת "וילכו שניהם יחדיו" חס ושלום הוא אינו מנהל שיחות באמצע התפילה, אף הוא יודע את חומרת האיסור, אבל כשהמכשיר מזמזם את הנעימה "הסתכל בשלושה דברים ואי אתה בא לידי חטא" שהוא עצמו הלחין והקליט כמנגינת צלצול, יודע הוא שאחד מסגל החבורה זקוק לו, הוא בודק מי הוא המתקשר ובמוחו מחשב הוא, אם לענות ומתי.

אלא שראש הכולל, רב חיים משה לוי אינו מבין את גודל העניין וכבר העיר לו על כך, תמידים כסדרם.

"רב דוד... אברך כמוך מה לו לסלו' [פנו דרך]? האם הוא ילך עמך לבית של מעלה?? אם כן... בתור קטגור! אתה לא שם לב שאתה שם ללעג ולקלס את התפילה? אתה אומר את "אהבה רבה" בכל רמ"ח אבריך שרוטטים מאהבת התורה ומכוון שהתורה תהיה חלק בלתי נפרד מחייך.

אך בו זמנית הנך מציץ לנייד שבדיוק רוטט כמוך, לראות מי מתקשר אליך, מה מתרוצץ אז בראשך? אולי יש למתקשר להציע פשט בראש"ש ר"ן רשב"א או בראש"ה בסוגיות חנ"נ טעם כעיקר או נטל"פ? אם כן, עליו לבוא אליך לכולל בזמן הלימוד, לא באמצע התפילה, לימוד יש לו זמן משלו ותפילה הזמן שלה".

רב חיים משה חלילה אינו נוזף, הוא מעביר את הביקורת בנעימות, כשחיוך שפוך על פניו, בתקוה שדברים היוצאים מהלב נכנסים ללב ומשפיעים, אלא שדודי אוזנו אטומה, יש לו כמה דברים שהוא לא יכול לוותר עליהם, ישנם שני קווי נייעס על "טהרת הקודש" שמעבירים בקצרצרה כל המתרחש על קצה המזלג, הם לא גוזלים מזמנו המצומצם, רק מרחיבים את דעתו, בתכנים שגורמים לו שלא יהיה 'עציץ' תלוש מהעולם, בכך הם מרחיבים את דעתו ומביאים לו ט' קבין של שמחה אמיתית שעוזרת לו ללמוד בעליצות וישוב הדעת את הסוגיות המסובכות שנלמדות כעת בכולל.

נכון, הוא יכול להתעדכן בבית אחרי התפילה בעת שהוא אוכל, אבל לפעמים ישנן חדשות שממש חשוב לדעתן על הבוקר, חבל להחמיצן, בבחינת "חדשה הבאה לידך אל תחמיצנה" על כך נאמר... וישן מפני חדש תוציאו" אי אפשר

ליישן אותם, כי כבר הגיעו אחרים שמשנים את פני הזירה מקצה לקצה.

ולא חסרות דוגמאות, כגון אתמול: בקו הנייעס הראשון הוא שומע, להתפלל על המשגיח הנערץ הגה"צ ר' אליהו בן שיינדל לרפו"ש שהתמוטט פתאומית מהתקף לב חזק שתקפו על הבקר, ההודעה נמסרה טרייה באמצע פעולות ההחייאה, כשהמתח במילואו, כל רגע עדכון על שינוי לטובה או חלילה וחס, כך היה יכול לכוון עליו ברפאנו בדמעות שליש, אם היה שומע יותר מאוחר, הייתה חסרה התפילה שלו בזמנה.

וכגון שלשום: כשקיבל הודעה מבעיתה על הבקר, כי רב השכונה הגאון רבי שמחה דוד הירשביין נסתלק לשמי מרום, כשהוא במיטב שנותיו, זה עתה מלאו לו שישים שנה וכבר נתבקש לבית דין של מעלה, בשל חטאי הדור, הוא אמר בכוונה עצומה בשם ומלכות "ברוך דיין האמת" כדין מי ששומע על רבו, ההודעה טרייה זה עתה יצאה מהתנור, לפי הדיווח הגופה טרם הורדה לארץ ולא הספיקה עדיין להתקרר, אין ספק כי הברכה שלו שנאמרה ביגון קודר ובאנחת פלצות תרמה מאד. כל אלו דוגמאות זעירות למה שהוא מתעדכן.

איך אפשר לא להחשיב את מעלת הקווים שמוסרים את ההודעות תיכף להתרחשותם ובשעת מעשה, אשרי מי שזוכה להקשיב להם ולהתעורר בזמן ולכוון "כי עפר אתה ואל עפר תשוב" האדם הוא בן חלוף, רגע כאן ורגע לאחריו בקבר. אין מי שמביא את המחשבות האלו אליו, אם לא אותם קווי נייעס שהורתם ולידתם בקדושה מעת יסודם, עליהם יש לברך בשבת כשאין את הקווים וצריכים להתאפק מעל"ע "וכל העוסקים באמונה" בפרט השדרן רב יחיאל פליצקי המעורר ישנים מתרדמתם, שופך מים על אש קרה כשמתפטר ח"כ קדיש יתום מכנסת ארבעת המינים, או כשמתמנה שר "משפטים בל ידעום" חדש.

גם הבוקר קם כשידו ניגשת מוכנית למטען, ליטול את הפלפון שנטען "על מוקדה כל הלילה" שחלילה וחס לא יחסר המזג אויר, לפתע הולמים בראשו, דברי ראש הכולל שנאמרו לו אך אתמול.

"רב דוד, אנחנו נמצאים באמצע אלול, שנה חדשה עומדת בפנינו, עוד מעט סליחות, כמה צריכים להרבות בתפילה ותחנונים, שהשנה הבאה תהיה טובה מקודמתה, אתה נמצא במרכז הבימה בימים קדושים אלו, בקולך הנעים הנך מרעיד לבבות לשוב. האין מן הראוי שבימים אלו ספרי מסילת ישרים וחובות הלבבות יהיו בני לווייתך? הנה הנך נזקק לקחת עמך את המפריע הראשי ביראת השמיים? הלץ שקפץ לאמבטיה לקרר כל זיק קדושה, צריך להיות בן לווייתך?! למה תיתן לשכינה להיות בממתינה...?"

דודי בוש מדבריו והבטיחו שבלי נדר בשבועיים האחרונים של אלול יניח את הפל' בצד, לא כ"ש בחודש תשרי, הוא יעשה הפוגה קצרה, אולי אחרי שיטעם את טעם הניתוק זה ישפיע עליו גם אחרי כן.

אלא שברגע שהיה צריך לצאת לבית הכנסת, שלח ידו מוכנית אל הפלפון, כששכחה מוחלטת חלה על כל מה שנאמר וסוכם אתמול.

את העונש על כך קיבל בו ביום.

סמוך ל"עלינו לשבח" הוא מקבל שיחה טרנס אטלנטית (מעבר לים) הפל' מזמם במנגינה מיוחדת "מקימי מעפר דל" שמיועדת לאיש מסוים מאד, פסח שולביץ גבאי ראשי בית הכנסת "נר תמיד" בלוס אנג'לס.

חיוך רחב מתפשט על פני דודי, הוא לוחש לעצמו בהנאה: אם פסח מתקשר כעת, הוא מבקש להעלות את שכרי, איך אפשר היה להימנע מלקבל ידיעה על כך?

השכר שקיבל עד עתה, הלוואי על כל עם ישראל, במשכורת שקיבל עבור שבועיים חזנות הוא יכול לכלכל את ביתו ברווח, כמה וכמה חודשים. הוא כמעט אינו צריך את משכורת הכולל, יכול הוא לנדב את הצ'ק לראש כולל וללמוד שלא על מנת לקבל שכר (והתוצאה תהיה בהתאם).

פסח שולביץ אוהב אותו מאד ומפעם לפעם מעלה את משכורתו, בלי שיבקש. אולי רוצה הוא להודיע לו כי מעלה הוא את משכורתו פעם נוספת, יש סיבה לכך, לאחר עשר שנות חזנות מוצלחות ביותר, כשהשנה האחרונה הייתה לעילא ולעילא, יש את הסיבה לכך, כנראה שרוצה הוא לבטח את מקומו לשנים הבאות.

הוא לוחץ על הסנד לקבל את השיחה, למרות שהחזן אומר עתה קדיש יתום, הוא אומר בחטיפה את "יהא שמיה רבה" עם כל הכוונות המהירות ביותר ומוסיף את "הלו רב פסח" כהשלמה.

להפתעתו הוא שומע קול כבד ומתנשף, שלא כדרכו של פסח שתמיד פונה אליו בקול משוחרר ועולץ, הוא נשמע לחוץ, שפתו מגומגמת מאד, ניכר עליו שממהר, מעוניין לפרוק מעליו מטלה כבידה.

"אממ. דודי יקירי, חשבתי אממ. כן אתה יודע.. ההכרח לא יגונה. אממ. אממ. כדאי שתחפש בית כנסת אחר, כן כן כן, מה שאתה שומע, אני מאד רציני בעניין, אתה שואל למה? אממ. לא מתאים לך, אתה לא מבין? עשר שנים במקום אחד ברציפות הם שיא בספר השיאים, כמעט כל החזנים שאני מכיר עושים תחלופה באמצע, אז אתה יודע... הקהל דורש אולטימטיבית, גיוון! לא יכולתי לסרב לרחשי הקהל, הודעתי לך בזמן.. כן ממש בזמן, כדי שיהיה לך זמן נאות להכין את עצמך".

המכה שחטף דודי הייתה בלתי נסבלת, ממרומי האולימפוס הורידו אותו מטה בלי כל הכנות. שנה שעברה הייתה השנה הכי מוצלחת, הוא הרכיב בכוחות עצמו מקהלה של 5 גברים ו-15 נערים שליוו אותו משך כל התפילה, כשהם משמשים כקול שני בהרמוניה מוצלחת.

הדובדבן שבקצפת, היה בנו אליהו שהגיע לראשונה לשמש כסוליסט, בשל קולו, מאצ'ו סופרן חד נקי נעים וקטיפתי שמצלצל כקול פעמונים ענוגים, כשהמקהלה מלווה אותו בקטעים מסוימים, בניצוח האבא שמסוגל לעשות את תפקיד החזן והמנצח בו זמנית, השילוב היה מושלם, הרמוניה מוסיקלית ברמה מיוחדת במינה, התקרה האקוסטית העבירה את המנגינות לכל רחבי בית הכנסת, לאלף המתפללים שגדשו את האולם והיציעים.

לאחר התפילה ניגשו כל המתפללים ללחוץ את ידי החזן בהתלהבות כנה, כשהם מרעיפים תשבחות על "הביוטיפול קנטור" (החזן היפהפה) ובנו ששרו להם את שירת המלאכים כהגדרתם.

לא יתכן שישנה אכזבה מביצועיו, מה השתבש כעת שהגבאי הראשי גדול מעריציו מפטר אותו בלי אומר ודברים? אולי זה חלום רע שיתפוגג בעוד מספר שניות?

דודי שהה מעט זמן, הוא לא היה מסוגל לענות, דמעות הציפו את עיניו וראייתו טושטשה כמעט לחלוטין, רק לאחר שנרגע מעט, ניסה לשוב אל הגבאי, כדי לברר, על מה ולמה? אבל השיחה כבר נותקה, הוא ניסה לחייג מספר פעמים, אך כשל ברשת מנע זאת. רק את השיחה האכזרית ניאותה הרשת להעביר.

דודי חש איך רגליו נעשות מטילי ברזל ששוקלים עשרות קילוגרמים כביכול אחזו שיתוק, הוא התיישב על הספסל כדי להירגע, עשרות עיניים ננעצו בו מלאות תמיהה, שותפיו לתפילה חשו כי שכנם העליז והחייכן קיבל טלפון קשה ביותר שסחט את כל כוחותיו, אך חשו בושים לשאול אותו, על מה ולמה נפלו פניו.

מלבד בעריש קורנווסר חסר הטקט שחייב לברר מה מעיק על דודי. הוא יהיה שליח הקהל להתעדכן בנעשה.

"דודי למה נפלו פניך, אתה נראה כמי שמתו מוטל לפניו, האם כן פני הדברים, מי ומי ההולכים?!"

"בעריש הנח לי, אני לא חודר לפרטיותך אף אתה כבד את שלי.

"לא אמרת ברוך דיין האמת? קריעה אינך צריך לעשות? אז ברוך הטוב והמטיב ושהחיינו, הם גם כן משהו, אבל למה יש לך פני תשעה באב שנדחה? "צרה בלב איש ישיחנה לאחרים" נאמר בגמ', אין כתובת לפריקת צער יותר ממני, יש לי אלף קבלות על כך!"

בעריש אינו נרמז גם כשאומרים לו במפורש ללכת.

"טאקע אזוי (אז כך) טוב ששאלת אותי, שכחתי רשב"א בקידושין ועל כך צערי הגדול", לא נותר דודי חייב.

"משיח יכול להגיע כבר הרגע, אם אתה מתאבל על כאלו אבדות" סנט בו בעריש בטוב לב משתפך.

לאחר ששבו אליו כוחותיו שב לביתו, אך את סבר פניו הנפולות אינו יכול להסתיר מאשתו צילה שבצילה הוא חוסה זה עשרים וחמש שנה, גם כשאחוז אחד יורד מצהלתו יודעת היא להבחין בעיניה החדות, היום על אחת כמה וכמה.

"מה קרה לך היום, למה פניך כה נפולות? שואלת היא בחרדה.

כלל בריא לימדו מדריך חתנים ידוע: "מהאשה אל תסתיר, אחרת תסתור את קורות ביתך".

"קיבלתי לאחר התפילה טלפון ממוטט מפסח שולביץ, הוא הציע לי לחפש בית כנסת אחר לקראת תפילת ימים נוראים".

"אני לא מאמינה...אחרי ההצלחה המטורפת בשנה שעברה, זה התגמול?! לא יתכן... כך מתנהג מטורף ולא אדם סימפטי כאותו פסח" מגיבה היא בחוסר אמון מוחלט.

"את צודקת גם אני לא האמנתי, אבל זה מה שהוא אמר לי". ענה בחוסר אונים.

"אבל על מה ולמה? סתם אחזו רוח שיגעון? צריכה להיות סיבה הגונה לעשות מעשה מטופש כל כך".

"הוא נימק זאת בטענה פרוזאית [יבשה לחלוטין], הקהל רוצה לגוון, עשר שנים במקום אחד, די והותר, יש להם כבר חזן אחר שימלא את מקומי".

"אבל למה נזכר להודיעך עכשיו, שבועיים לפני הימים הנוראים? דבר כזה עושים חודשיים שלושה לפני כן, כדי לתת את האפשרות להתארגן, אבל שבועיים בלבד, דומה לשליחת הזמנה לחתונה, חצי שעה לפני שמנגנים שיר המעלות... במרחק שלוש וחצי שעות מהבית.

"אף אני מציג לעצמי את אותה שאלה, אבל לא אוכל לשאול את הצדיק, פסח דאג לנתק את השיחה תיכף לאחר ההנחתה, ניסיתי להשיג אותו, אבל יש כשל ברשת, מה נותר לי לעשות?

"דודי עם הכישורים המיוחדים שלך תשיג משרה אחרת, אני מאמינה שמעז יצא מתוק" ניסתה לנחמו.

"הפעם את טועה, שבועיים לפני ראש השנה לא תמצאי בית כנסת ראוי לשמו בכל רחבי העולם שאינו מסודר, את זוכרת שבפעם הראשונה כשהתקבלתי לבית כנסת "נר תמיד" היה זה באמצע חודש סיוון, כבר אז היה לחץ מטורף, כשעשרות אנשים מתמודדים על כל משרה פנויה, הרגע האחרון לדעתי, אמצע חודש תמוז, גם זה בקושי רב, אבל אמצע חודש אלול, לא מציאותי!"

"אז מה אתה חושב לעשות?" שאלה את בעלה דאוגה מהמצב המפתיע.

"אומר בכנות, לא אוכל להיות באזור, ללכת לבית הכנסת שלנו להתפלל לא בא בחשבון, לא אוכל לעמוד מול העיניים המנקרות של המתפללים, מאותה סיבה גם בית כנסת אחר בקרבת מקום אינו מקום עבורי, הברירה היחידה שנותרה, לנסוע לגבעתיים. אשכור מלון ואתפלל בבית הכנסת הספרדי "תפילה למשה" כך לא ידעו השכנים שהייתי בארץ.

"מה? אתה רוצה לומר שתהיה שם עד אחרי יום כיפור לבד?" השתוממה הרעייה מעוצמת הרעיון

"כן, אין לי ברירה אחרת, אני לא יכול להסתובב בשכונה בימים הנוראים, לא אוכל להסתיר את פני בשום מקום, הסיפור ידלוף במהירות האור, לכל מאן דבעי גם בלי וואטסאפ: החזן המהולל דוד סטוויצקי פוטר ממשרתו! אנה אוליך את חרפתי?

את גבעתיים אני מכיר היטב, גרנו בה תקופה יפה אחרי החתונה, מדי פעם הייתי מתפלל בבית הכנסת החמוד, איש לא ישאל אותי מה אני עושה שם, האנשים עדינים אבל לא חברותיים למדי, זה טוב בשבילי, את כבר רגילה להיות שבועיים בלעדי, הילדים מסודרים כמדי שנה בשנה, איש לא ישאל שאלות מיותרות.

"אבל שכחת את אליהו, אם יראוהו ישאלוהו למה נותר השנה בבית?"

"אליהו בעל לשון נצורה, הוא יאמר בקצרה כי לא חש בטוב, סך הכל נסע רק שנה אחת, הוא לא היה חלק אינטגרלי מהקפלה (מקהלה) שלי, תסמכי עליו שלא יפטפט".

"אני לא תבוסתנית כמותך, אני לא מתכוונת לוותר?" השיבה צילה בקול נחוש, לאחר קריאת המפה.

"כלומר?"

"אני מרימה טלפון אל פסח ונותנת לו על הראש, אין כזה דבר לפטר ברגע האחרון, בלי לתת לך את האפשרות להתארגן. אתה יודע שיש לי לשון חדה כתער, אבוי למי שנקלע אליה, היא יכולה לבתר אותו לחתיכי חתיכות בלי להקיז טיפת דם אחת, אחרי השיחה שלי איתו תראה שהוא ייפול אפיים ארצה".

"אני לא מאמין, אבל לא אעמוד בדרכך" השיב דודי בקול עייף ושבור.

צילה צלצלה עם הטלפון שלה, המספר שלה לא היה ידוע לפסח, אחרי שבעה צלצולים הרים הלה את הסלולרי.

"הלו, עם מי יש לי הכבוד לדבר?"

"שמי צילה, אני אשתו של הקנטור הגדול רבי דוד סטוויצקי, האם יכולה אני לדבר עמך מספר מילים?".

"מצטער מאד, אני כרגע עם אנשים באמצע דיון חשוב, אין ביכולתי כעת לדבר עמך" תוך כדי טרק את הטלפון וצליל הניתוק נשמע ברמה.

"הוא שקרן גס נפש, כעת אמצע הלילה בארה"ב, לא מסתבר שהוא נמצא עם אנשים" זעמה צילה.

"את רואה שהוא לא מעוניין לדבר איתנו, אני לא אתרפס בפניו, אפילו במחיר של מיליון דולר, כבודי עומד מעל זה".

"אני יכולה לעשות עוד ניסיון, מחר אתקשר בצהריים, לא מאמינה שיחזור על השקר הזה פעמיים".

"כל אשר תאמר לך שרה שמע בקולה" מצטחק דודי, הפעם עלה החיוך על שפתיו נוכח נחישות אשתו, אולי יקרה הנס והיא תצליח להעמיד את הגבאי במקום.

למחרת צלצלה צילה מטלפון אחר, כדי שפסח לא ינסה להתעלם ממנה, היא הצליחה לקבל אותו לשיחה, הפעם בוש לומר לה תירוץ עלוב, הוא גמגם בפניה כי הגיע חזן בעל שם עולמי, לא ניתן לנקוב בשמו כי כרגע הדבר חסוי, הלה הצליח להאפיל בביצועיו על כל מי שעד עתה היה במקום, המחיר שנקב שווה לזה שנותנים לדודי, למה שלא יעשו ניסיון לכל הפחות פעם אחת? מגיע לקהל לגוון, כך דרכו של עולם.

"בכל בתי הכנסת השונים, יש חזן לשחרית וחזן למוסף, למה לא לוקחים חזן אחד? כי העולם לא מוכן לשמוע את אותו חזן בכל התפילות, אם כך מגיע גם לקהל שלנו לגוון" סיים החזן את הסברו המפוקפק.

"אז למה שלא תעשו את אותו דבר השנה, דודי יסכים לפצל את התפקיד, אדרבה זה יעשה לכם כבוד גדול שיש לכם שני חזנים עולמיים?" הציבה צילה אתגר בפני הגבאי הנוכל.

"לא, זה יעלה לנו כפול וזה לא שייך" השיב פסח בחדות.

"דודי מוכן לוותר על מחצית השכר, רק אל תביישו אותו בצורה כזו" הציעה צילה הצעת פשרה.

"חלילה, דודי שווה כל פרוטה, לתת לו פחות ממה שקצבנו לו בשנה שעברה זה ממש גזל"

"אני מבינה חד משמעית מדבריך שעשיתם לבעלי הדחה מבישה, בלי שישיג לעצמו אלטרנטיבה" הגיבה צילה בתרעומת.

"על מה את דואגת ומתרעמת? שמו של בעלך הולך מסוף העולם ועד סופו, הוא ישיג משרה בקלי קלות"

"אתה צוחק עלי, אמרת זאת בדקה התשעים, איזה בית כנסת ראוי לשמו יסכים לקבל אותו רגע לפני שבת סליחות?"

"האם את חסרת אמונה? האם אני הוא שזן ומפרנס את בעלך? משמים מפרנסים אותו, מי שדאג לו עד עתה ידאג לו גם עכשיו" הגיב פסח בציניות".

"תודה רבה על השיעור באמונה מוחשית שנתת לי, מאחלת לך שגם אתה תקבל שיעור כזה עוד היום!"

פסח עמד נדהם לנוכח חרצובות לשונה של האשה, הוא ניסה בדרך אחרת לפייסה.

"כפי שיש שנת שמיטה שהיא חסד של הבורא יתברך שנתן לארץ מנוחה שנה, כדי שתוכל לתת פירותיה ביתר שאת וביתר עוז, כך לא יקרה כלום לבעלך, אם ינוח שנה אחת ויכין את עצמו מבעוד מועד לשנה הבאה"

"רמה עם פיצויים? שאלה צילה בקול ניחר, בכל מקום משלמים על פיטורים ואילו אתה מפקיר את בעלי בלי לתת לו אגורה שחוקה, האם זה לא עושק זכויות?" זעמה בקולי קולות.

"גברי הנכבדה, בעלך קיבל משכורת עתק קרוב לחמש שנים, יש בזה לפרנס אתכם לכמה שנים רצופות, האם ידעת שמספר שנים אני מעלה את משכורתו בלי שיבקש? נתתי לו משכורת כפולה ומכופלת מיוזמתי, אלו הם הפיצויים שלכם" השיב הגבאי בעריצות.

הפעם לא המתין פסח שולביץ לתגובה נגדית, הוא ניתק את הקו ונעל את הטלפון לשיחות נכנסות.

עתה הוציא ממחטת משי וניגב את מצחו שהזיע קשות. תוך שהוא מסנן מבין שיניו:

הבחור לא מתבייש לבקש לגשת לעמוד בימים הקדושים ביותר בשנה, עם קופה ענקית של שרצים? יש גבול לחוצפה של הנבל הזה.

סיפור מיוחד / הסופר הרב יאיר וינשטוק

מכתב בן 103...

צער אין סופי הביעו פניו של האיש הצעיר. חשש, דאגה, וגם תקווה ואמונה.

העגלה התגלגלה על אם הדרך בין העיירה 'יוד' שבה התגורר. עיירה קטנה בחבל מרמרוש (בין הערים וישאווא וסיגעט), לבין העיר ויז'ניץ שנקראה בפי כולם ויז'נישצא, אל רבו הרה"ק רבי מנחם מנדל בעל "צמח צדיק" זיע"א.

מקור הצער והתקווה גם יחד שכן בתוך חבילה קטנה, עטופה בשמיכות צמר.

מבין השמיכות הציצו אליו פניו של תינוק פעוט, שקוע בתנומה טרופה ומחרחר מדי פעם בשיעול כבד.

כמה זמן עבר מאז נולד התינוק? ששה שבועות בסך הכל. כמה שמחה ואושר בלבו של האב, וואלף אפל שמו וזוגתו, אמו של התינוק. הזוג הצעיר שחבק את הבן היה בהתרוממות רוח, כמו שיכולים להיות רק הורים צעירים.

שמונה ימים לאחר מכן, נכנס הילד בבריתו של אברהם אבינו, ונקרא שמו בישראל 'דוד יהודה'. שכניו, ידידיו וקרובי משפחתו ניגשו אל האב המאושר, לחצו את ידיו ואיחלו לו את מיטב הברכות. "שתזכה לגדלו לתורה, לחופה ולמעשים טובים".

וכעת, שבר שכזה, אפילו לתורה עוד לא זכה להגיע. האם יזכה?

לפני כמה ימים תקפה דלקת ריאות את התינוק דוד יהודה הקטן. חום גבוה, שיעול כבד. הילד הפסיק לאכול. שקוע רוב הזמן בשינה משונה. ראשו שמוט. אינו מגיב כמעט, וחרחורים וצפצופים מבהילים נשמעים מגרונו, נשימתו שורקת...

לא אב כמו וואלף אפל יעמוד בחיבוק ידיים בשעה שסכנה מוחשית מאיימת על חיי בנו. מלאך המוות מרחף ליד העריסה הפעוטה ורוצה לגזול ממנו את מחמד נפשו.

לא ולא!

מיד רץ אל ביתו של הרופא והזעיק אותו.

השנה היא שנת תר"מ. לפני כמאה וארבעים שנה. תרופות לדלקת ריאות עדיין אין בנמצא. רק שיקויים שונים ומרים כלענה העשויים להקל על השיעול, אבל לא למגר את מחוללי המחלה. אותם חיידקים קטנטנים שעין אנושית אינה יכולה לראותם אבל תוצאותיהם מכוסות בלוחות שיש בבתי הקברות.

הרופא מגיע אל ביתו של וואלף, מצמיד את אוזנו לחזהו של התינוק ופניו קודרות. "אוי, דלקת ריאות משני הצדדים" פולט הוא מיד וכל מילה מחתכת אל לבם של ההורים הצעירים כמו סכין.

מה אפשר לעשות? שואלים הם בדאגה.

הרופא מצביע כלפי מעלה ופניו אומרות הכל.

"להתפלל" מפטיר הוא באנחה. "רק זה".

כלומר, הרפואה מרימה ידיים במקרה כזה.

תולעת יעקב אין כוחה אלא בפה. אם להתפלל, וואלף וזוגתו יודעים לעשות זאת היטב. הרופא רק עוזב את הבית והם מתנפלים על ספרי התהלים שלהם בלהיטות. נעמדים להתפלל כמו יצחק ורבקה בשעתם, זה בקרן זוית, וזו בקרן זוית.

נושאים עיניים כלפי מעלה ושופכים את לבם לאביהם שבשמים. "רפאני ה' וארפא".

אבל המחלה, עושה רושם, רק מחמירה.

פניו של הילד שהיו אדומות מרוב מאמץ לנשום, הולכות ומחווירות.

"וואלף" פורצת האם הצעירה בצווחת ייאוש. "מה אתה עומד בחיבוק ידיים? תעשה משהו! הילד הולך לנו!".

וואלף מתנער מקיפאונו. פניו מלבינות גם הן. קולט את חומרת המצב.

ידיו כמעט משותקות, אינן נשמעות לו. עוטף את הגופיף הקטן בשמיכה ועוד שמיכה. מעמיס אותו על העגלה ו'הויסה' צועק אל סוסו. "צא לדרך, מהר!"

הסוס, מבין לנפש אדוניו, מרים את פרסותיו מן הקרקע ויוצא בדהרה קלה לדרך.

וואלף המודאג זורק מבטים לעבר הפעוט. מדי פעם נדמה לו שצבעו מלבין עוד יותר. האם יזכה להגיע חי אל הצדיק?

מזרז את סוסו בצעקות והבהמה דוהרת מהר יותר, ועוד יותר. חורשות מוריקות חולפות על פניו במהירות. הסוס רץ. העגלה הישנה מתנועעת לכל צד.

יומיים תמימים הם נוסעים, עם הפסקת לילה קצרה באחת העיירות. יומיים מלאות דאגה לשלומו של העולל.

סוף סוף! הנה נשקפים כבר בתיה של ויז'נישצא. בתים נמוכים בפאתי העיר. רחובות שטופי אדם ובהמה. עגלות וכרכרות נוסעות מהכא להתם ומהתם להכא.

וואלף כבר היה כאן פעמים רבות. מכיר כל סמטה. מדהיר הוא את סוסו הישר לבית הצדיק.

"הנה, הגענו".

אנחת רווחה נפלטת מלבו. כאן, אצל הצדיק לא יכול לקרות שום דבר רע! כאן לא ניתנת למלאך המוות שום דריסת רגל.

"הצילו" צועק הוא באזני משמשו של הרבי. "הילד שלי חולה מאד".

לא חולף רגע והוא נכנס יחד עם דוד יהודה המחרחר לחדר הקטן העמוס כולו בתורה, בתפילות טהורות ובלב נשבר ונכנע.

רבי מנחם מנדל נותן את עיניו הטהורות בפניו של וואלף.

"מה קרה?"

וואלף מנסה לדבר, אך במקום מילים פורצת מגרונו יבבה חנוקה. "הייליגער רבי. התינוק הולך לי".

"חס ושלום" עונה הרבי בטוב לב והוא מזדעזע כולו מצערו של יהודי מישראל.

וואלף הספיק להכין 'קוויטל' לפני שנכנס אל הרבי. מושיט הוא את פיסת הנייר אל הרבי.

הצדיק קורא את השם, דוד יהודה בן...

שוקע בהרהורים לזמן מה. "שמעני נא" פונה אל וואלף, "בנך ייקרא מהיום והלאה 'אלטר' והוא יאריך ימים בעזרת ה'. אבל השם דוד יהודה בל ייזכר ובל ייפקד עוד".

וואלף נרגש. מנענע ראשו בחוזקה.

"אני מתכוון" ממשיך הצדיק ואומר, "שהשם דוד יהודה ישקע בתהום הנשייה. לא יהיה קיים כלל. לא בעליה לתורה. לא במי שברך ולא בכתובה. אני רוצה שהילד אלטר כלל לא יידע שקראו לו אי פעם בשם דוד יהודה. זה מסוכן עבורו!"

וואלף הסכים לכל מילה.

"וכעת אבקש ממך להמתין בחוץ כמה דקות" אומר לו הצדיק והחסיד יוצא החוצה ולבו עולה על גדותיו משמחה וגיל. הרבי מדבר על עליה לתורה, על כתובה!... לפני רגעים אחדים נראה היה שהילד נושם כבר את נשימותיו האחרונות.

כעבור כמה דקות קורא לו הרבי לקודש פנימה ומוסר בידיו מעטפה סגורה.

"את המעטפה הזאת אתה לא פותח אף פעם" אומר לו הצדיק בפנים חמורות. "הבנת אותי? לעולם ועד לא! אתה רק שומר עליה במקום הכי טוב ושמור. כשיגדל בנך אלטר ויהיה לאיש, תמסור לו את המעטפה, ותזהיר אותו באזהרה חמורה שגם הוא לא יפתח אותה אף פעם. רק ימשיך לשמור עליה לאורך ימים ושנים. כן, בעזרת השם תהיה לו אריכות ימים ושנים" החווה בראשו בתנועה של 'מובן מאליו' לעבר התינוק המחרחר עם כל נשימה.

"כאשר בנך ירגיש שמגיע עת פקודתו" ממשיך הרבי בדבריו המסתורים, "או אז ניתנת לו הרשות לפתוח את המעטפה ולקרוא את הכתוב בה. אבל עד אז, באיסור חמור לפתוח אותה. כי זה מסוכן עבורו".

ובזאת מסר הרבי את המעטפה לחסידו. ברך את הילד בשפע ברכות ונתן לו את ידו לשלום.

*

וואלף לא הבין הרבה מדבריו של הרבי. מה פשר האזהרה הכפולה 'מסוכן עבורו'. אבל זו מעלתם של חסידים שמאמינים ברבי בלב שלם ואינם מהרהרים אחר דבריו גם אם אינם מובנים..

ר' וואלף חוזר הביתה עם התינוק. קמעא קמעא חלצתו חמה. חומו יורד וחרחוריו משתתקים. עד שמגיעים הם הביתה, חוזרות לחייו של אלטר הקטן ונצבעות שנית בורוד בריא.

גדל הילד ואכן שמו הקודם דוד יהודה נשתקע ונשתכח מן הבריות כאילו לא היה. תחילה לא כל כך הבינו, אולם וואלף התעקש על אלטר והצליח לגמול את השם הקודם ולשכחו מן הבריות.

שנים חלפו. אלטר גדל ונהיה לאיש. עמד ברשות עצמו והקים בית בישראל. וואלף שמר את פקודת קודשו של הרבי ומסר לו את המעטפה אגב צירוף אזהרה חמורה לא לפותחה לעולם, כי זה מסוכן עבורו.

אלטר, צריך לומר, אכן לא ידע אף פעם שקראו לו בשם אחר.

(הרבי מצאנז, בעל דברי חיים, החליף גם הוא שמו של חולה אנוש ל'אלטר' באומרו כי אלטר שמשמעותו זקן, כלל אינו שם. והגזירה לא נגזרה על לא-שם!)

ר' אלטר עקר ממרמרוש והיגר לארה"ב. כאשר ביקר הרה"ק רבי מנחם מנדל מוישאווא בשנת תרצ"ו בארצות הברית, ר' אלטר וואלף שכבר היה תושב מקומי, התלווה אליו במסעותיו.

*

השנה היא שנת תשמ"ג.

הרה"ח יצחק מרדכי אפל, רגיל לבקר את ר' דודו הישיש אלטר אפל בבית האבות מדי יום א'.

זקן מופלג הוא הדוד. בן 103 שנים.

ר' יצחק מרדכי מחבב מאד את ה'פעטער' ר' אלטר ואינו מחסר אף יום ראשון, היום שבו המדינה כולה בחופשה, לנסוע לבית האבות. שנים הוא נוהג לעשות כך.

ויום ראשון אחד פונה אליו הדוד ואומר לו.

"אחייני היקר, אני מרגיש חולשה וחוששני שימי ספורים. כי לא יידע האדם את עיתו. בחדר הפנימי גנוז בארונית שלי איזה מכתב ששומר אני כל ימי חיי. מכתב מן הרבי הצמח צדיק. מכתב שאף אדם שבעולם טרם קרא אותו מאז נכתב".

ר' יצחק מרדכי נדהם. "מה? מכתב מן ה'צמח'? מניין לך שזה מן ה'צמח'? ואם הוא אכן שלח אותו למישהו, הלה כבר קרא את המכתב!"

הישיש חייך ולא ענה.

האחיין המשיך להתקיף את הדוד בשאלות.

"הרבי כתב לך את המכתב? הרי הוא הסתלק מהעולם בכ"ט תשרי תרמ"ה כשהיית תינוק בן שנתיים מי שולח מכתב לילד קטן?...

הדוד הישיש חייך בסלחנות מול האחיין המתפרץ עם 'ארבע קושיות' וענה לו במתינות.

"את המכתב הזה קיבלתי מאבי לפני למעלה משמונים שנה. הרבי כתבו כשהייתי חולה מסוכן בגיל ששה שבועות. הוא מסרו לאבי באזהרה חמורה שלא אפתח את המעטפה כל ימי חיי כי זה מסוכן עבורי, וכך עשיתי. הרבי אמר שאפתח את המעטפה כשארגיש ששעתי מתקרבת. וכיון שאני מרגיש חולשה, אבקשך לפתוח כעת את המעטפה ולקרוא באוזניי מה כתב הרבי".

ר' יצחק מרדכי אפל התרגש מאד. מעטפה שלא נפתחה 103 שנה. מכתב בן 103 מגיע לתעודתו!

אצבעותיו רעדו מעט כשפתח את המעטפה הישישה. הנייר היה צהוב ונפרך בקלות. אבל המכתב עצמו נכתב באותיות ברורות וקריאות.

וזאת אשר כתב הרבי ה'צמח' לפני מאה ושלוש שנים: (הנוסח הוא בערך)

"אשר הגיע אלי ר' וואלף אפל עם בנו הרך הנולד 'דוד יהודה' שנתקף חולי ולא היה בקו הבריאות, על כן יעצתי לשנות את שמו ל'אלטר' ובעזרת ה' יאריך ימים. אמנם אני מבקש כי אחרי מאה ועשרים של אלטר יכתבו על המצבה פ"נ דוד יהודה המכונה אלטר".

ר' אלטר היה נרגש מאד. "מה?" קרא בתדהמה. "לי קראו דוד יהודה? אני בן 103 ומעולם לא ידעתי מזה! איש מבני משפחתי מעולם לא אמר לי זאת. כל החיים אני יודע שיש לי רק שם אחד 'אלטר'. כך קוראים לי כולם. אפילו לבני קראתי דוד (הבן הזה נפטר על פני אביו, עוד בחייו). איני יודע מה לומר".

ר' אלטר נשק למכתב הקדוש בחום ומסרו לידי אחיינו ר' יצחק מרדכי. "אתה הרי תדע מה לעשות עם זה".

יומיים לאחר מכן התקשרו מבית האבות אל ר' יצחק מרדכי: "דודך הישיש ר' אלטר הלך לעולמו לפתע פתאום".

ר' יצחק מרדכי נסע מיד למקום וטיפל בכל סידורי הלוויה. ככלות השלושים דאג שעל המצבה ייכתב כפי צוואת קדשו של הצמח צדיק.

את המכתב מסר ר' יצחק מרדכי אפל לכ"ק מרן האדמו"ר מויז'ניץ שליט"א ממונסי.

כאשר נפטר ר' יצחק מרדכי אפל ז"ל בחודש סיוון תשס"ח, סיפרו בניו את הסיפור בימי השבעה של אביהם. ומכאן התגלגל הסיפור המופלא הזה הלאה והלאה עד שהגיע גם אל כותב השורות...